

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

ŞANLIURFA'DA KAZAZLIK SANATI

Hanım Handan AĞIRMATLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ

Çankırı – 2021

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

ŞANLIURFA'DA KAZAZLIK SANATI

Hanım Handan AĞIRMATLI

0000-0002-8313-2759

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ

Çankırı – 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖNSÖZ	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xii
GÖRSEL LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xix
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ, YÖNTEM VE KAPSAMI.....	3
1.1.KONU	3
1.2. AMAÇ.....	3
1.3. YÖNTEMİ VE KAPSAMI.....	3
1.4. KAZAZLIK SANATI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	4
BÖLÜM 1: KAZAZLIK SANATININ TARİHSEL SÜRECİ.....	6
1.1.Sanat ve Zanaat Kavramı	6
1.2.Kazazlığın Tanımı ve Tarihçesi	7
1.3.Osmanlı Devletinde Ehl-i Hiref Teşkilatı	11
1.3.1.Ehl-i Hiref Teşkilatında Kazazlık	12
1.3.2. Ehl-i Hiref Teşkilatında Kazazlık ile ilişkili Meslekler	13
1.4.Osmanlı Sarayı’nda Kazazlık Ürünlerin Kullanıldığı Alanları.....	13
BÖLÜM 2: KAZAZLIK	16
2.1. Anadolu’da Kazazlık Sanatı.....	16
2.2. Şanlıurfa’da Kazazlık Sanatı Ve Tarihçesi	18
2.2.1. Kazaz Pazarı.....	23
2.2.2. Kazazlık Sanatının Şanlıurfa’daki Yeri	24
2.2.3. Kazazlığın Günümüzdeki Durumu	26
2.2.4. Kazaz Ustaları	27
2.2.4.1. Ali Tezcanlar	27
2.2.4.2. Ayşe ve Nuran Atilla.....	28
2.2.4.3. Fethi Suveren	29
2.2.4.4. Halime Karacadağ.....	30

2.2.4.5. Mehmet Emin Güngör.....	31
2.2.5. Kazazlık Sanatında Kullanılan Malzemeler	33
2.2.5.1. Bakır ve Gümüş Teller	35
2.2.5.2. Boncuklar	36
2.2.5.3. İplikler	37
2.2.5.3.1. İpek İplikler	37
2.2.5.3.2. Deve Yünü	39
2.2.5.3.3. Koyun Yünü.....	40
2.2.5.3.4. Gümüş, Altın ve Sırma İpler (Teller/İpler).....	41
2.2.5.3.5. Floş, Naylon ve Pamuk İpler	41
2.2.5.3.6. Çiriş.....	42
2.2.5.3.7. Kumaş	44
2.2.6. Kazazlıkta Kullanılan Araç ve Gereçler	45
2.2.6.1. Çakmak	46
2.2.6.2. İş Ağacı	46
2.2.6.3. İğneler	47
2.2.6.4. Makas	47
2.2.6.5. Tığ	48
2.2.6.6. Yün Eğirme Aleti (Teşi, Kirmen, Öreke, İğ)	48
2.2.6.7. Yün Tarağı	50
2.2.7. Kazazlıkta Kullanılan İpliklerin Hazırlanması	50
2.2.7.1. İpek İplikler.....	51
2.2.7.1.1. İpek İpliğin hazırlanması ve Boyanması	52
2.2.7.2. Koyun ve Deve Yünleri	52
2.2.7.2.1. Ayıklanması ve Temizlenmesi	54
2.2.7.2.1. Yünlerin Taranması.....	55
2.2.7.2. Eğirme	56
2.2.8. Şanlıurfa’da Kazazlıkta Kullanılan Teknikler ve Özellikleri.....	57
2.2.8.1. Kordon/ Kaytan (Balıksırtı Kaytanı).....	57
2.2.8.2. Kurtağzı (Ajur).....	59
2.2.8.3. Püskül.....	61
2.2.8.4. Üçlü Düz Yassı Şerit / Saç Örgüsü	62
2.2.8.5. Tavşan Topuğu/Beden İpi	63

2.2.8.6. Üsküf İşleme (Zincir Ajur/Zincir Örme).....	65
2.2.8.7. Tekli Çapraz Bağlama.....	67
2.2.8.8. Üçlü Çapraz Bağlama	68
2.2.8.9. 5’li, 7’li, 9’lu Kordon/ Yassı Şerit Örgü	70
2.2.8.10. Tekli ve Çiftli Fiyonk.....	73
2.2.9. Şanlıurfa’da Kazazlığın Kullanıldığı Alanlar	74
2.2.9.1. Giyim Donatılarında Kullanımı	74
2.2.9.1.1. Altın Kaytanı/Kor Kaytanı	76
2.2.9.1.2.İggal/Egal.....	77
2.2.9.1.2.1. Top İggal/Egal	79
2.2.9.1.1.2. Yassı İggal/ Egal	79
2.2.9.1.3.İnci Saplama/İnci Kuru/Kelepe	83
2.2.9.1.4. Kırk Düğme Yelek.....	85
2.2.9.1.5.Raht.....	86
2.2.9.1.6. Renkli Kaytan	91
2.2.9.1.7. Renkli Altın Kaytanı/40 Püskül.....	93
2.2.9.1.8. Saç Bağı.....	95
2.2.9.1.9. Suruç Top Püskülü/Top Püskül	97
2.2.9.1.10. Zaza Püskülü.....	100
2.2.9.2. Dokuma Alanında Kullanımı	104
2.2.9.2.1. Aba.....	105
2.2.9.2.2. At Koşum Takımları	106
2.2.9.2.3. Çadır/Çuval/Heybe/Kilim.....	107
2.2.9.2.3. Havut.....	107
2.2.9.2.4. Sırmalı Puşi (Şeğr).....	109
2.2.9.2.4. Keji/Keje (Kemer)	110
2.2.9.3. Farklı Kullanım Alanları	111
2.2.9.3.1. Saat Kaytanı.....	111
2.2.9.3.2. Saz Püskülü.....	112
2.2.9.3.3. Tabanca Kaytanı	113
2.2.9.3.5. Tespih Püskülü.....	114
2.2.9.3.6. Şalvar İpi/ Uçkur.....	116
BÖLÜM 3: YENİ TASARIMLAR VE KAZAZLIK UYGULAMALARI	117

3.1. TASARIM 1.....	122
3.2. TASARIM 2.....	125
3.3. TASARIM 3.....	128
3.4. TASARIM 4.....	131
3.5. TASARIM 5.....	134
3.6.TASARIM 6.....	137
3.7. TASARIM 7.....	140
3.8. TASARIM 8.....	143
3.9. TASARIM 9.....	146
3.10. TASARIM 10.....	149
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	150
ÖZGEÇMİŞ	153
KİŞİSEL BİLGİLER.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KAYNAKÇA.....	155
KAYNAK KİŞİLER	161

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğum “Şanlıurfa’da Kazazlık Sanatı” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../.../...

Hanım Handan AĞIRMATLI

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hanım Handan AĞIRMATLI tarafından hazırlanan Şanlıurfa Kazazlık Sanatı başlıklı bu çalışma, .../.../..... Tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Doç. Dr. Hacer Nurgül BEĞİÇ

İmza:

Üye :Doç. Dr. Mustafa Gürbüz BEYDİZ

İmza:

Üye: Dr. Öğr. Servet Senem UĞURLU

İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Emin SOYDAŞ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Şanlıurfa Kazazlık Sanatı” başlıklı yapılacak olan tez çalışması ile geleneksel sanatlara karşı duyarlılığın arttırılması ve aynı zamanda çağdaş moda tasarımları üzerinde tarihsel süreç bağlamında geleneğe bağlı olarak kazazlık sanatında kullanılan teknik ve malzemeler baz alınarak geçmişten günümüze bir köprü oluşturarak ülkemizde bu acıdan oluşturulmuş bilimsel kaynak eksikliklerinin giderilmesi açısından önemlidir.

Şanlıurfa kazazlık sanatının belgelenmesi, teknik ve malzeme özellikleri aslına uygun olarak özgün ve güncel tasarımlar üzerinde uygulanarak, Kazazlık sanatının teknikleri uygulanarak moda ve tekstil alanında sürdürülebilirliği ve güncel olarak kullanılmasının sağlanmasıdır. Çalışmalarımız sürecinde desteğini esirgemeyen tez danışmanım saygıdeğer hocam Doç. Dr. Hacer Nurgül BEĞİÇ'e, sabır ve tüm özverisi ile bilgilerini aktaran ustam Mehmet Emin GÜNGÖR ve eşine, tezin yazım ve tahsisinde desteklerini esirgemeyen; Merve Gülşen ÖZTAŞ, Sultan AĞIRMATLI, Semra UZAR IŞIK'a, saha çalışmasında destek sunan tüm ustalara, fotoğraf arşivlerini ve bilgilerini paylaşan kaynak kişilerine ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu sağlayan başta annem olmak üzere her zaman destekçim olan aileme şükranlarımı sunarım.

.../..../....

Hanım Handan AĞIRMATLI

ÖZET

Tezin Başlığı	: Şanlıurfa’da Kazazlık Sanatı
Tezin Yazarı	: Hanım Handan AĞIRMATLI
Danışman	: Hacer Nurgül BEĞİÇ
Anabilim Dalı	: Sanat ve Tasarım
Bilim Dalı	:Sanat ve Tasarım Sanat Dalı
Kabul Tarihi	:
Sayfa Sayısı	: 187
Hayatın başlamasıyla oluşan temel ihtiyaçları giderme kaygısıyla insanoğlu çevresinde bulunduğu yaşamına uygun materyalleri dönüştürmeye başlamasıyla yeni teknik ve yöntemlerin doğuşuna ortam sağlamıştır. Bu teknikler zamanla ihtiyaçların çoğalması ile zanaata dönüşmüştür. Böylelikle bazı mesleklerde zamanla zanaattan sanata geçiş yapmıştır. Günümüzde kazazlıkta zanaattan sanata geçiş yapmış mesleklerdendir. Kazazlık, ham ipeğin, iplik haline getirilmesi iken ipeği işleyen, satan ve zanaatı yapan kişiye de kazaz denilmektedir. Kadim bir şehir olan Şanlıurfa’da geçmişte Kazaz Pazarı’nda 30-40 usta bu zanaatı yaparken günümüzde bu mesleği icra eden tek usta yer almaktadır. Şanlıurfa giyim kuşam kültüründe olduğu kadar dokuma ve günlük yaşamda kullanılan birçok alanda da kazazlık teknikleri ile örülmüş ürünler yer almıştır. Günümüzde ise bu ürünler çağdaş yaşamla birlikte güncelliğini yitirmiştir. Tez çalışmamız 3 aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşamasında kazazlık sanatının geçmişten günümüze durumu, kazazlık alanında kullanılan araç-gereç ve malzemelerin temini ve hazırlanması ve yörede geçmişten günümüze kazaz ustalarının kullanmış oldukları kazazlık tekniklerinin tespiti sağlanmıştır. İkinci aşamada ise tespit edilen tekniklerin iş ve işlem basamakları şeklinde uygulanışı ele alınmıştır. Aynı zamanda bu teknikler kullanılarak yörede üretilmiş kazazlık ürünleri tespit edilmiş ve yapım aşamalarına yer verilmiştir. Bu ürünlerin	

benzer örnekleri taranmıştır.

Son aşamada ise geleneksel değerlerden uzaklaşmadan kazazlık teknikleri uygulanarak natürel malzemeler ile denemeler yapılmış ve bu denemeler sonucunda çağdaş yaşama ve modaya uygun yeni özgün ürünler tasarlanmış ve bu tasarımlar uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kazazlık, Şanlıurfa, Kazaziye, Giyim- Kuşam, Dokuma, Kültür

ABSTRACT

Title of the Thesis	: Art Kazazlık in Şanlıurfa
Author	: Hanım Handan AĞIRMATLI
Supervisor	: Assoc. Prof. H. Nurgül BEĞİÇ
Department	: Art and Design
Sub-field	: Art and Design
Date	:
Number of pages	: 187
With the concern of meeting the basic needs that occur with the beginning of life, human beings started to transform the materials suitable for their lives, which they found around them, and provided the environment for the birth of new techniques and methods. These techniques have turned into crafts with the increase in needs over time. In this way, some professions have transitioned from craft to art over time. Today, kazaz is one of the professions that has transitioned from craft to art. While kazaz is turning raw silk into yarn, the person who processes, sells and crafts silk is also called kazaz. In the ancient city of Şanlıurfa, 30-40 masters used to do this craft in Kazaz Pazarı in the past, but today there is only one master practicing this profession. In Şanlıurfa clothing culture, as well as in many branches used in weaving and daily life, there are products knitted with the technique of knitwear. Today, these products are out of date with contemporary life. Our thesis work was carried out in 3 stages. In the first stage, the situation of the kazaz art from the past to the present, the supply and preparation of the tools and materials used in the field of kazaz, and the determination of the kazaz masters used in the region from past to present were provided. In the second stage, the application of the identified techniques in the form of work and process steps are mentioned. At the same time, kazaz products produced in the	

region using these techniques were determined and their construction stages were included. Similar samples of these products were scanned.

At the last stage, experiments were made with natural materials by applying the techniques of kazaz without moving away from traditional values, and as a result of these experiments, new original products suitable for contemporary life and fashion were designed and these designs were applied.

Keywords : Kazazlık, Şanlıurfa, Kazaziye, Clothing, Weaving, Culture

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Zâtî'nin Edirne Şehrengizdeki Meslek Grupları (Karaca, 2018:120	9
Tablo 2 Ehl-i Hıref defterinde yer alan kazaz sayıları (Tez, 2016:56)	12

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 18. ve 19. yy. ait kazazlık düğme ve kaytan detaylarının yer aldığı kaftan detayı ve genel ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)	8
Görsel 2 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 19 ve 20. yy. ait kazazlık düğme ve ibrişim kordon ile işleme detaylarının yer aldığı kaftan detayı ve genel ayrıntısı (Ağırmatl, 2020).....	8
Görsel 3 Meteli’üs Saade adındaki yazma eserde meslekler (Tasvir sanatları sayfası)	10
Görsel 4 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 18. ve 19. yüzyıla ait kazazlık düğme, kaytan ve püskül detaylarının yer aldığı yeleğin genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)	14
Görsel 5 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 18. ve 19. yüzyıla ait kazazlık ajur, top ve püskül detaylarının yer aldığı ayna genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020).....	15
Görsel6 Atkoşum Takımları (Atasoy, 1992)	15
Görsel 7 Ankara Etnografya Müzesi çocuk yeleği detay ve genel örneği (Ağırmatl, 2020).....	15
Görsel 8 Sürre kese kordonu ve eldiven püskülü ayrıntısı (Atasoy,1992)	16
Görsel 9 Hippocamps kanatlı denizati broşu ve ayrıntısı https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/usak/gezilecekyer/usak-arkoloj-muzes.....	17
Görsel 10 Ankara Etnografyan Müzesi söğüt dalı üzerine ipek iplik ile kılaptan yapılmış kalkan ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)	17
Görsel 11 A. Cihat Kürkçüoğlu’nun objektifinden Kazaz ustası Abdurrahman İpek görüşmesi ve Kazaz Pazarı (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi)	20
Görsel 12 H. Feriha Akpınarlı ve kazaz ustası Abdurrahman İpek (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi)	21
Görsel 13 H. Feriha Akpınarlı’nın 2019 yılında Rızvaniye El Sanatları Külliyesi’nde kazaz atölyesini ziyareti (Ağırmatl, 2019)	22
Görsel 14 Kazaz Pazarı kapısı ve iç görünüşü (Ağırmatl, 2020)	23
Görsel 15 Kazaz atölyesi kazazlık ürünlerin genel görüntüsü (Ağırmatl, 2019)	24
Görsel 16 Halime Karacadağ iggal/egal ve yün iplik yapımı (KK.9; Ağırmatl, 2021)	25
Görsel 17 Ali ve Nuri Tezcanlar Kazaz Pazarı (KK.2, KK.14; Ağırmatl, 2020)....	27

Görsel 18 Ali Tezcanlar Kazaz Pazar’ındaki dükkânında tespih yapımı aşamaları (KK.2; Ağırmatlı, 2021).....	28
Görsel 19 Nuran ve Ayşe Atilla yün eğirme ve iggal yapımı işlemleri (KK.4, KK.13; Ağırmatlı, 2020).....	29
Görsel 20 Fethi Suveren ile Kazaz Pazarı’nda yapılan görüşme (KK.6;Ağırmatlı, 2020)	30
Görsel 21 Halime Karacadağ yün tarama, iplik ve iggal/egal yapımı aşamaları (KK.9; Ağırmatlı,2020).....	31
Görsel 22 Mehmet Emin ve Aynzeliha Göngör Rızvaniye El Sanatları Külliyesi kazaz atölyesi (KK.3, KK.10; Ağırmatlı, 2020)	33
Görsel 23 Kazazlıkta kullanılan malzemeler (Ağırmatlı, 2021)	34
Görsel 24 Kazaz ürünlerin yapımında kullanılan iplik ve tel türleri (Ağırmatlı, 2021)	34
Görsel 25 Bakır ve gümüş tel örnekleri (Ağırmatlı, 2021)	35
Görsel 26 Kazaz ustasının çirişten boncuk yapımı ve çirişten yapılmış boncuklar (Ağırmatlı, 2020).....	36
Görsel 27 Kazazlıkta kullanılan İplik örnekleri (Ağırmatlı, 2021)	37
Görsel 28 Dokumada kullanılan ipek iplikler (Gülay Bölek, 2021)	38
Görsel 29 Diyarbakır Kulp ipek iplik fabrikası (Mizbah Çağan,2021).....	38
Görsel 30 Siverek’te deve yetiştiriciliği, deve yünü ve teşi ile bükülmüş iplik örneği (Ağırmatlı, 2020).....	39
Görsel 31 Koyun, kırılmış koyun yünü ve teşiyle iplik haline dönüştürülmüş koyun yünü (Ağırmatlı, 2021).....	40
Görsel 32 Şanlıurfa’da yün toplama alanlarını gösteren misyoner fotoğrafları (Mişel Pabuççıyan koleksiyonu, Paris) https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/ekonomi/trades.html	40
Görsel 33 Gümüş, altın ve sırma ipler (teller/ipler) (Ağırmatlı, 2020)	41
Görsel 34 Floş ve naylon iplik örnekleri (Ağırmatlı, 2020).....	42
Görsel 35 Kazazlıkta kullanılan kumaşlar (Ağırmatlı, 2021)	44
Görsel 36 Saç bağı ve Suruç top püskülde yapımında üsküf detayında kullanılan farklı kumaş örnekleri (Ağırmatlı, 2020)	45
Görsel 37 Çakmak ve ustanın çakmak ile ipleri yakması (Ağırmatlı, 2021)	46
Görsel 38 İş ağacı ve ayrıntıları (Ağırmatlı, 2021)	46

Görsel 39 İğneler ve iğnenin kazazlık ürünlerde kullanımı (Ağırmatl, 2020)	47
Görsel 40 Makaslar kazazlık ürünlerin yapımında makas kullanımı (Ağırmatl, 2020)	47
Görsel 41 Tığ çeşitleri ve tığın çirişle yapılmış boncukların yapımında kullanımı ..	48
Görsel 42 Teşi, yün yapağısı ve yün iplik, teşi ile yün iplik yapımı (Ağırmatl, 2021)	48
Görsel 43 1900’larda Şanlıurfa’da iplik yapım atölyeleri (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi).....	49
Görsel 44 Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ağırşaklar (Ağırmatl, 2019).....	49
Görsel 45 İplik yapımında kullanılan çıkırcık ve iğ (teşi) (Ağırmatl, 2021)	50
Görsel 46 Basit el tarağı ve yün tarama makinası (Ağırmatl, 2020).....	50
Görsel 47 Şanlıurfa Hilvan’da ipek böceği üretimi (Ağırmatl, 2020)	51
Görsel 48 Şanlıurfa’ da yün toplama alanlarını gösteren misyoner fotoğrafları (Mişel Pabuççıyan koleksiyonu, Paris) https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/ekonomi/trades.html	53
Görsel 49 Urfa Yün üretimini gösteren resimler (Mişel Pabuççıyan koleksiyonu, Paris) https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/ekonomi/trades.html	53
Görsel 50 Yünlerin ayıklanıp yıkanması ve kuruma bırakılması aşamaları (Ağırmatl, 2020).....	54
Görsel 51 Yünlerin kurumaya bırakılması ve oklava ile silkelenmesi (Ağırmatl, 2020)	54
Görsel 52 Halime Karacadağ yünlerin basit el tarağından taranması genel ve ayrıntısı, basit el tarağı ayrıntısı (Ağırmatl, 2021).....	55
Görsel 53 Teşi ile yün yapımı ve teşi örneği (Ağırmatl, 2020).....	56
Görsel 54 Şanlıurfa’da İplik yapımı (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi).....	56
Görsel 55 Şanlıurfa Kazaz Pazarı ve kapalı çarşısında bulunan dükkânlarda satışı sunulmuş kordon/yassı şerit örnekleri (Ağırmatl, 2021)	71
Görsel 56 Tekli ve çiftli fiyonk bağlama genel ve detay görüntüsü (Ağırmatl, 2021)	73
Görsel 57 Şanlıurfa’ da bulunan mozaiklerde kadın başlıklarına örnek (Sünger, 2018, s. 38-43)	75

Görsel 58 Altın kaytanı/kor kaytanı ayrıntısı ve genel görüntüsü.....	76
Görsel 59 Altın kuru (İzzet Aran Arşivi).....	77
Görsel 60 Altın kuru (Siverek Belediyesi arşivi,2007)	77
Görsel 61 Günümüzde kullanımı devam eden top iggal/egal kullanımı ve örneği (Ağırmatl, 2021).....	78
Görsel 62 Şanlıurfa merkezde günümüzde kullanımına devam edilen yassı iggal/egal kullanımı örnekleri (Ağırmatl, 2021).....	78
Görsel 63 Fotoğraf stüdyolarında iggal/egal kullanımına örnekler (İzzet Aran arşivi)	79
Görsel 64 Top iggal/egal kullanımı ve Şanlıurfa Kent müzesindeki örneği (Ağırmatl, 2021).....	79
Görsel 65 İnci kuru/kelepe genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020).....	84
Görsel 66 Şanlıurfa Kent Müzesi kırk düğme yelek genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2021)	86
Görsel 67 Şanlıurfa geleneksel giyimi ve raht kullanımının arkadan ve önden görüntüsü.....	86
Görsel 68 Raht örneği (S. Sabri Kürkçüoğlu arşivi)	87
Görsel 69 Raht kullanımı (İzzet Aran arşivi).....	88
Görsel 70 Raht örneği (Ağırmatl, 2021)	87
Görsel 71 Uluumay Osmanlı Kıyafetleri ve Takıları Müzesinde Suruç top püskül benzer örneği (Feyza Uluumay Gökalp, 2020)	100
Görsel 72 Zaza püskülünün kişinin tercihiine göre süslenmiş örneği (Şükrü Üzümcü arşivi).....	102
Görsel 73 İstanbul Sadberk Hanım Müzesi envanterine kayıtlı zaza püskülü örneği genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)	103
Görsel 74 Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi envanterinde yer alan zaza püskülü benzer örnekleri (Feyza Uluumay Gökalp, 2021)	103
Görsel 75 Viranşehir’de kervanların yük taşımada kullandıkları hayvanların kazazlık teknikleri ile süslemiş örnekler (Yasin Küçük arşivi).....	104
Görsel 76 ipek aba kaytan ve top düğme örneği, Şanlıurfa Kent Müzesinde bulunan dokuma aba ve düğme detaylarındaki kazazlık teknikleri (Ağırmatl, 2021).....	105

Görsel 77 Viranşehir’de at ve koşum takımları süslemesinde kullanılan kazazlık örnekleri	106
Görsel 78 Viranşehir’de deve kervanındaki çuval ve heybelerin kazazlık teknikleri ile süslenmesi örnekleri (Yasin Küçük arşivi)	107
Görsel 79 Viranşehir’de konaklayan deve kervanındaki develerin havut süslemesinde kullanılan kazazlık teknikleri örnekleri (Yasin Küçük arşivi).....	108
Görsel 80 Kadınlarda kofi/ köfü başlıkta şegr kullanımı örnekleri (Aran, İzzet arşivi)	109
Görsel 81 Kent Müzesinde keji/keje (kemer) örneği (Ağırmatl, 2021)	110
Görsel 82 Şanlıurfa yerel giyiminde keji/keje (kemer) kullanım örneği (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi)	111
Görsel 83 Taş stellere çizilmiş ve kabartma yapılmış saz ve püskül örneği https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/yildiray-erdener/saz-kopuzdan-turemis-olamaz/1395/	112
Görsel 84 Saz püskülü detay ve genel görünümü (Ağırmatl, 2021)	113
Görsel 85 Şanlıurfa halkı tabanca ve silahlarını taşımak için kullandıkları kaytan örnekleri	113
Görsel 86 Tespih püskülü detay ve genel görüntüsü (Ağırmatl, 2021).....	114
Görsel 87 Şanlıurfa Kent Müzesi envanterinde yer alan şalvar ve kazazlık tekniği kullanılmış uçkur örneği (Ağırmatl, 2021)	116
Görsel 88 Şalvar uçkuru detay ve genel görüntüsü (Ağırmatl, 2021).....	117
Görsel 89 Göbekli tepe kalıntıları ve üzerinde yer alan şekil görsel çizimleri https://www.facebook.com/groups/ahurfayasarbaya/boga/permalink/3739246379633958	118
Görsel 90 Halapli Bahçe Mozaik Müzesi’nde yer alan mozaik örneklerinden bir kaçı (Ağırmatl, 2019).....	118
Görsel 91 Hibri/hibriyenin başta kullanımı ve detay örneği (Ağırmatl, 2020)	119
Görsel 92 Pafta 1’in uygulaması (Ağırmatl,2021)	121
Görsel 93 Pafta 2’nin uygulaması (Ağırmatl,2021)	124
Görsel 94 Pafta 3’ün uygulaması (Ağırmatl,2021)	127
Görsel 95 Pafta 4’ün uygulaması (Ağırmatl, 2021)	130
Görsel 96 Pafta 5’in uygulaması (Ağırmatl, 2021)	133
Görsel 97 Pafta 6’nın uygulaması (Ağırmatl, 2021)	136

Görsel 98 Pafta 7'nin uygulaması (Ağırmatl, 2021)	139
Görsel 99 Pafta 8'in uygulaması (Ağırmatl, 2021)	142
Görsel 100 Pafta 9'un uygulaması (Ağırmatl, 2021)	145
Görsel 101 Pafta 10'un uygulaması (Ağırmatl, 2021)	148

KISALTMALAR

İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
GESEM	Geleneksel El Sanatları Merkezi
gr	gram
mm	milimetre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
ŞURKAV	Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
yy.	yüzyıl

GİRİŞ

Uygarlık tarihinin başlangıcından beri insanoğlu bedenini dış etkilere korumak için giyinmeye ihtiyaç duymuştur. Bedenini örtmek için çeşitli bitkisel lifler, hayvansal lifler ve derilerden basit el aletlerini kullanarak dokular elde etmiş, bunlarla giysiler yapmıştır. Zaman içerisinde toplumların sahip olduğu sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri giyim kuşamdaki çeşitliliği meydana getirerek kültürel zenginliklerinin bir parçası olmuştur. Bu bağlamda giyim kuşam alanında kullanılan dokumalar, aksesuarlar, süsleme malzemeleri kültürel tanımlamalarda ayırıcı bir unsur haline gelmiştir. Yaşamsal ihtiyaçlarla birlikte giyim kuşam için gerekli üretimler gelişerek ayrı iş kollarının kurulmasına ve ustalık gerektiren işlerin el sanatları kavramı içerisinde değerlendirilmesine neden olmuştur.

İnsanlar yaşamlarında kendileri ve kullandıkları her türlü araç-gereci, evlerini, hayvanlarını daha güzel gösterme için süslemişlerdir. Süsleme anlayışları toplumların kimliklerini ortaya koyan farklılıklardan biri olmuştur. Anadolu toprakları geçmiş tarihinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetler yaşadıkları dönem şartlarında kendilerine has geleneksel giyim kuşam özelliklerini oluşturmuştur. Geleneksel giyim kuşam kültürü, kentleşme, teknolojik gelişmeler ve makineleşmeye bağlı olarak değişen yaşam biçimleri sonucu değişime uğramıştır. Bu değişimlerin yaşanmasına bağlı olarak işlevselliğini kaybeden el sanatları eski önemini yitirmeye başlamıştır. Bu sanatlardan bir tanesi de Şanlıurfa yöresel giyim kuşamının tamamlayıcı olan donatıları işleyen “kazazlık” sanatıdır.

Kazaz (Arapça: kazzaz), “ham ipeği, iplik ve ibrişim durumuna getiren kimse” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). İpek ipliğin el ile bükülerek işlenmesine “kazazlık”, yapan işlemeleri satan kişiye de “kazaz” denilir. Anadolu’ya Lidyalılardan miras kalmış olan kazazlık zanaatı, Osmanlılar aracılığıyla Anadolu’nun belli yerlerinde yapılarak günümüze kadar ulaştırılmıştır (Terzi, 2007, s. 4).

Şanlıurfa geçmişte birçok medeniyete yurt olmasından dolayı el sanatları açısından zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Şanlıurfa’nın konumu ve aynı zamanda önemli yollar üzerinde yer alması bu çeşitliliği arttırmıştır. Şanlıurfa’da birçok el sanatının yapıldığı ve satıldığı hanlar, pazarlar yer almaktadır. Bunlardan Kazaz Pazarı’nda

60-70 yıl öncesinde bu pazarda 30-40 kadar Kazazlık yapan atölye bulunurken günümüzde Kazaz Pazarı'nda kazazlık yapan usta ve atölye kalmamıştır.

Şanlıurfa'da; kordon, şerit, kaytan, raht, Suruç top püskülü, renkli kaytan, renkli altın kaytanı, cep saati ve tabanca kaytanı, inci saplama, sırmalı puşi (puşi püskülü), saz püskülü, tespih püskülü, zaza püskülü, kırk düğme yelek, saç bağı, iggal (egal); iggal (top egal), yassı iggal (yassı egal), şalvar ipi (uçkur) vb. ürünleri kazaz ustaları yaparken ve aynı zamanda dokuma alanında kadim bir geçmişe sahip Şanlıurfa'da kazazlık teknikleri dokuma ürünlerde kordon, şerit ve düğme olarak aba, heybe, çuval, yük taşımada kullanılan hayvanların yular, eğer ve havut süslemesinde kullanım alanı bulmuştur.

Tarihi çok eskilere dayanan kazaz sanatının bilinen ustaları; Kazaz Ali İpek, Kazaz Bekir, Kazaz Mustafa, Kazaz Halil İpek, Kazaz Mustafa İpek, Kazaz İbrahim Pamukçu, Kazaz Yasin Bayraktar, Kazaz Mehmet İpek, Kazaz Ömer İpekçi, Kazaz Yusuf İpekçi, Kazaz Fethi Suveren, Kazaz Hacı Kara, Kazaz Abdurrahman İpekçi, Kazaz Mehmet (Köle) Tezcanlar, Şanlıurfa'da kazazlık sanatını icra eden bazı aileler "İpek", "İpekçi", "Kazaz", "Örer", "Ören" gibi mesleki terimlerini soy isim olarak almışlardır. Günümüzde kazazlık sanatını devam ettiren Kazaz Mehmet Emin Güngör'dür.

Küreselleşen dünyada modernleşme anlayışının giderek yaygınlaşması, toplumların yaşam alanlarında ihtiyaç duydukları ürünlerde değişimler yaşandığı gibi giyim kuşam kültürlerinin de değişimine neden olmuştur. Bu çağda kültürel ve geleneksel değerlerden uzaklaşılması geçmiş dönemlerde yörede yapılan el sanatlarından biri olan Şanlıurfa kazazlık sanatı da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu nedenle kazazlık sanatının incelikleri, teknikleri ve donatılardaki zenginlikler, yöredeki kullanım alanları unutulup yok olmadan gelecek kuşaklara aktarmak ve bu kadim sanatı tanıtmak önemli amaçlarımızdandır. Bu bağlamda Şanlıurfa kazazlık sanatını güncel ve özgün tasarımlar ile yeniden üretmek ve aynı zamanda kültürel aktarımının sağlanması açılarından önemlidir. Oluşturulacak tasarımlarda gelenekselden uzaklaşmadan günlük ve modern giyimin tamamlayıcısı olan giyim, takı ve aksesuar tasarımları oluşturulması hedeflenmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ, YÖNTEM VE KAPSAMI

1.1.KONU

Çalışmada Şanlıurfa kazazlık sanatının tarihsel gelişimi ile oluşumuna etki eden unsurlar, kazazlık sanatı ve icra eden ustaların tespit edilmesi, geleneksel giyim kuşamda kullanılan kazazlık sanatının tarihsel süreçteki yeri ve önemi anlatılacaktır. Şanlıurfa’da kazazlık sanatını icra eden ustalar ve onların yetiştirdikleri ile geleneksel tekniklere bağlı kalarak kazazlık sanatında kullanılan malzeme, tekniğin incelenerek deneysel çalışmalarla koleksiyon oluşturulması araştırmanın konusudur.

1.2. AMAÇ

Tarihsel süreçte Şanlıurfa’da kazazlık sanatının el sanatları, geleneksel giyim kuşam kültürü ve donatıları açısından zengin bir birikimi olduğu görülmektedir. Kentleşmeyle birlikte yaşam biçimlerinin değişmesi sonucu tek tipleşen giyim kuşam kültürü bağlamında Şanlıurfa geleneksel giyim kuşamda kullanılan kazazlık ürünlerinin ve yapım tekniklerinin kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Usta-çırak ilişkisi ile sürdürülen kazazlık sanatının son temsilcileri ile saha çalışması yapılarak örnek ürünler oluşturulmuştur. Nihai amacı kazazlık sanatının temel teknikleri, kullanılan malzeme ve kullanım alanları değerlendirilerek bir koleksiyon oluşturup tasarım uygulamaları yapıları ile yeni modeller geliştirmek ve katma değeri yüksek olan moda sektöründe kullanılabilir kılarak sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktır.

1.3. YÖNTEMİ VE KAPSAMI

Saha çalışmasında kaynak tarama, mülakat ve gözlem yolu kullanılmıştır. Konu ile ilgili yazılmış kitap, makale, doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiştir. Şanlıurfa geleneksel giyim kuşam kültüründe kullanılan donatılar geçmişten bugüne kadar üretilmiş kazazlık sanatı ürünlerinin çeşitleri ve teknik özellikleri araştırılmıştır. Şanlıurfa’da yaşayan kazaz ustaları ile görüşmeler yapılmış, kazaziye ürünlerin yapım aşamaları incelenerek, ses ve görüntüleri kayıt altına alınmıştır. Şanlıurfa kazazlık sanatında kullanılan tekniklerden ve malzemelerden esinlenilerek yeni tasarımlar hazırlanmıştır.

1.4. KAZAZLIK SANATI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Karakeçili, Fethi, (1997), Şanlıurfa Kültürü'nün Kadın ve Erkek Giyim Kuşamına Etkileri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. Tezde Şanlıurfa giyim kuşamı hakkında geniş bilgi sunarken kültürün giyim kuşam üzerindeki etkileri karşılaştırmıştır.

Hoş, Sadice, (1997), Trabzon Gümüş El Sanatları, Yüksek lisans tezi (basılmamış). Marmara Üniversitesi, İstanbul. Tezde Trabzon el sanatlarının tarihsel gelişimi, gümüş el sanatlarının ve gümüş madenin tarihsel gelişimi, elde edilişi, özellikleri hakkında bilgiler sunmuştur, Türkiye ve dünya pazarında gümüşün durumu, kuyumculuktaki yeri kullanıldığı alanlar ele almıştır. Gümüş el sanatlarının tarihsel süreçte gelişimi, teknikler ve Trabzon gümüş işçiliğinin tarihsel gelişimi, teknik ayrıntıları, kazazlık teknikleri ve hasır bileziğin yapım aşamaları, telkâri yapımı hakkında zengin bilgiler aktarmıştır. Teziyle ilgili fotoğrafları ve terminoloji ile güçlendirmiştir.

Büyük Yazıcı, Meral Erkan (2008), Trabzon İlinde Altın ve Gümüş İşlemeciliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Bu tezde Trabzon ilinde geçmişten bu güne altın ve gümüş işçiliğinin tüm detayları yer almıştır. Bu detaylar arasında kazazlık sanatı da geniş yer bulmuştur. Yapım aşamaları, çeşitleri, tasarımlar, malzemelere vs. tüm incelikleri ile ele alınmıştır.

Okyay, Gülden (2008), Trabzon Yöresi Geleneksel El Sanatlarından Hasır Örgüsü ve Kazazlığın Araştırılması ve Öğretim Programı Önerisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Tezde Trabzon hasır örücülüğü ve kazazlığın tarihçesi, yapım aşamaları, kullanılan, teknikler, öğretim programında oluşturulacak modüller ve anlatımı, görsel ve yazılı şekilde öğretim programına uygulanışı hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Kullanılan malzemeler, hazırlanışı, dikkat edilmesi gereken noktalar bulunmaktadır.

Özcan, Seda, (2009), Topkapı Sarayı Müzesi'nde Bulunan 17. Yüzyıl Padişah Kaftanlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya. Osmanlı sarayında kullanılan giyim kuşam kültürü, kumaş, desen ve modelleri hakkında bilgiler içermektedir. Kaftanların genel ve detay özellikleri tek tek incelenmiş ve

kullanılan teknik ve işleme ve süslemeler hakkında bilgilere değinirmiş padişah kaftanları görsel olarak desteklenmiştir.

Kürkçüoğlu, A., Cihat, Kürkçüoğlu, S., Sabri, (2011) Şanlıurfa Çarşıları-Hanları ve El Sanatları, Şanlıurfa Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Ankara s.91-94. Kitapta Şanlıurfa tarihi mekanları ve bu tarihi doku içerisinde yer alan sanatlar ve kültürel değerler aktarılırken geçmişten günümüze yadigar kalan Şanlıurfa el sanatlarına yer vermiş bu sanatlardan kazazlık hakkında bilgiler sunulmuştur.

Akpınarlı, H., F., Başaran, F.,N., Büyükyazıcı, M., Tozun, Y., P., (2012),Şanlıurfa El Sanatları ve Sözlü Kültür, Ankara, ŞURKAV Yayınları. Bu kitapta Şanlıurfa’ da geçmişten örnekler sunarak günümüzde devam eden el sanatları ve Şanlıurfa kazazlık sanatı ile genişçe bilgiler yer almaktadır.

Takalak, Fatma,(2014), Şanlıurfa Ve İlçelerinde Geleneksel Giyim Kuşam, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum. Tezde Şanlıurfa yöresinde kadın ve erkek giyimi, kullanılan aksesuar ve takılar hakkında detaylı bilgiler yer almıştır.

Akpınarlı, H., F., Uluişik, Y., P., (2016), Yerel Kalkınmada Halk Kültürü Projelerinin Önemi “Şanlıurfa Örneği”, 4. Kazan Uluslar arası, Halk, Kültürü, Sempozyumu, Kazan, bu bildiri metninde Şanlıurfa’ da geleneksel el sanatları ile bilgiler yer almaktadır.

Uğurlu, Servet Senem,(2018) Geleneksel Tekstil Teknikleriyle Yeni Sanatsal Çalışmalar, Sanatta Yeterlik Eser Metni, İstanbul. Dokuma yüzeyler, dokumada kullanılan malzemeler, araç gereçler ve geçmişten günümüze kullanılan dokuma yüzeyler hakkında geniş bir bilgi sunmakta görseller ile bunu desteklemektedir. Geçmiş dönemdeki tekstil yüzeylerini yeni tasarımlar üzerinde uygulamalı olarak göstermiş ve fotoğraflar ile desteklemiştir.

Begiç, H. Nurgül, Önal Çapık, Hamdiye, (2019), “Trabzon’da Geleneksel Kazaziye Sanatı”, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 5/8. Makalede Trabzon ilinde yapılan kazazlık tarihi, malzemeleri, yapım teknikleri, kullanılan araç- gereçler hakkında bilgilere erişilmiştir.

BÖLÜM 1: KAZAZLIK SANATININ TARİHSEL SÜRECİ

1.1.Sanat ve Zanaat Kavramı

“Zanaat” sözcük olarak Arapça “sın’at” tan (teknik işler) Türkçeye geçmiştir. Maddi gereksinimlerin karşılayan her türden iş anlamı taşımaktadır. Aynı anlamda Arapça “hırfet” (meslek, iş) sözcüğü de kullanılmıştır. “Sanat” ve “zanaat” farklı kavramlar olup sanatta yaratıcılık sonucu oluşan ürüne yüksek bir değer biçilmesi öngörülürken, zanaatta kendisinden yeni bir şeyler katmadan alışlagelmiş şekilde üretim sağlamaktadır (Tez, 2016, s. 207).

İnsanoğlu yaşamları süresi boyunca birçok zanaat ve sanat dalı ile uğraşmıştır. Her insan kendine özgü farklı yetenekler sahip olması sebebi ile uğraştığı zanaat ve sanatta çeşitlilik arz etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda herkes belirli bir mesleğe sahipti ve meslek sahibi olmak şerefli bir görev sayılırdı. El sanatları ile uğraşan zanaatkârlar ile geçimlerini mal satarak sağlayan dükkân sahiplerine “esnaf” adı verilir ve bu esnaf da Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan 17. yy. sonlarına kadar “Tariki Fütüvvet” adı verilen mertlik, yiğitlik, esnaflık ve zanaat tarikatı olarak adlandırılan topluluklara bağlı olurlardı. 17. yy. sonrası ise esnaf loncaları kurulmuştu. Fütüvvetnameler ise esnaf ve zanaatkârların İslam kural ve terbiyesine göre uymakla yükümlü oldukları yasaların yazılı olduğu kitaplardır. Fütüvvetnamelerde bütün peygamberlerin bir meslek sahibi oldukları ve sahip oldukları mesleklerin de piri oldukları belirtilirdi. Fütüvvetnamelere göre peygamberlerin meslekleri şöyle açıklanmaktadır: Hz. Adem; çiftçi, Hz. Şit; kazaz ve hallaç, Hz. İbrahim; tuzcu, Hz. İdris; terzi, Hz. İsmail; avcı, Hz. İshak; çoban, Hz. Yusuf; saatçi, Hz. Zülküf; ekmekçi, Hz. Üzeyir; bahçıvan, Hz. İlyas; çulhacı, Hz. Davut; zırhçı, Hz. Süleyman; zenbilci, Hz. Ermiya; cerrah, Hz. Danyal; falcı, Hz. Lokman; hekim/doktor, Hz. Yunus; balıkçı Hz. Musa; çoban, Hz. Nuh; denizci, Hz. İsa; seyyah, Hz. Muhammed; tüccar (Lewis, 1973, s. 155); İstanbul Ansiklopedisi, 1976, s. 234). Ayrıca Osmanlı sultanlarının da birer meslek sahibi oldukları bilinmektedir. Örneğin; Osmanlı Sultanlarından Sultan Mehmed I. (1413-1421) yay kırışi yapardı; Sultan Mehmed II. (1451-1481) bahçıvandı, Sultan Selim (1512-1520) ve Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) kuyumculuk işleri ile uğraşmış, Sultan Selim II. (1566-1574) hacı asaları için hilal yapardı, Sultan Murad III. (1574-1595)

ok başı yapardı, Sultan Mehmed III. (1595-1603) ile Sultan Ahmed I. (1603-1617) kaşık ve okçuların parmaklarına taktıkları yüzükleri yaparlardı, Sultan Abdülhamid II. marangozluk yaparlardı (Lewis, 1973, s. 146) (Kırımtayfı, 1996, s. 2).

1.2.Kazazlığın Tanımı ve Tarihçesi

“Kazzaz” kelimesi Arapça “Kazz” isminden gelmektedir. “Kazz” kelimesinin manası” “Ham ipek” olup, “Kazzaz” da ipekçi, ipeği işleyen adam” “ipek satan, anlamlarını taşımaktadır.” “Ham ipeği iplik ve ibrişim durumuna getiren kimseye “Kazaz” da denilmektedir.” (Şemseddin, 1987, s. 1068); (Develioğlu F., 1986, s. 599); (TDK, 1988, s. 825).

Kazaz; (Arapça; kazzaz) ham ipeği iplik ve ibrişim durumuna getiren kimse diye tanımlanmaktadır (Anonim, 2006)Önceden haddeden geçirilerek belli inceliğe getirilen altın ve gümüş teller bir çıkırık aracı ile eğrilerek sağlamlaştırılmaktadır. İçi ipek dışı altın veya gümüş olan bu malzemeden tarih boyunca tespih kamçısı ve düğme yapılmıştır. Çok ince bir örgü işçiliğini gerektiren bu sanatın kaynağı Kafkasya, Dağıstan olarak ifade edilmektedir (Kuşoğlu, 2006, s. 262).

Kazazlık/gazazlık/gazazlık/kazazlık/kazaziye/ipek teziciliği vb. yörelere göre farklı isimleri alan bu sanat, ibrişim (ipek iplik) üzerine çok ince gümüş ve altın teller sarılarak oluşturulan kılıptan “Pirinç, bakır, kalay vb. madenlerden çekilerek gümüş ve altın yaldız vurulmuş ince metal iplik” (TDK, 1988) adı verilen metal iplikler kullanılarak yapılan bir tür örgü sanatıdır.

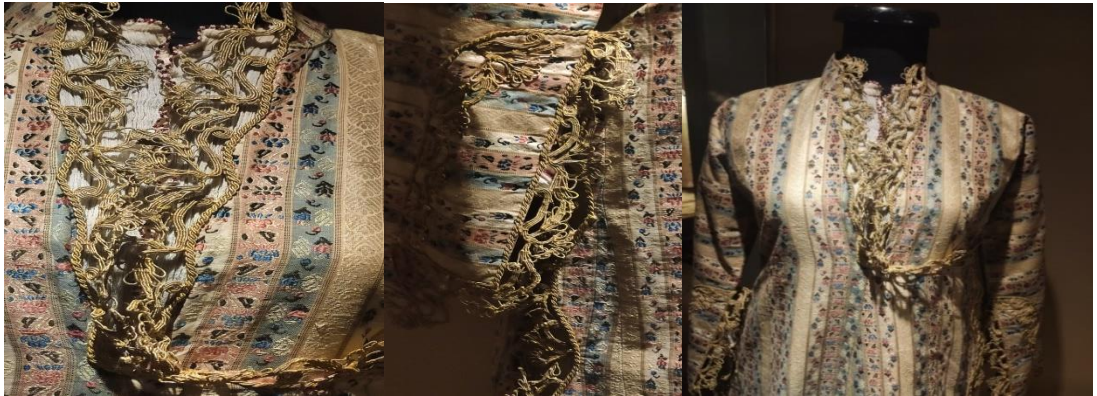
Kazazlık ya da kazaziye adlarıyla kullanılan bu sanat, ibrişim üstüne sarılan çok ince altın ve gümüş tellerle oluşan metal iplikler ile (kılıptanlar) yapılan örgü sanatıdır. Kazazlığın tarihî ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Yapılan incelemeler ışığında elde edilen bilgiler ile kazazlığın tarihî hakkında 16. yy. kadar tarihlendirilen ürünlerde kazazlık tekniklerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bilgilere dayanarak kazazlığın tarihînin daha eski olduğunu söylemek mümkündür. Geçmişte kazazlık tekniği ile oluşturulan ürünler, tespih kamçısı, şalların kenarına, feslere, eldiven ve çeşitli ürünlerde püskül, giysilerde düğme, at koşum takımlarında, deri ürünlerde fonksiyonel aksesuar olarak kullanılmıştır. Kazaz örücülüğü tekniklerini sadece kuyumculukla ilgili alanlarda değil, Ham maddesi farklı diğer alanlarda da görmek

mümkündür. Bunlar arasında deri ürünler, tekstil ürünleri de yer almaktadır (Büyükyazıcı, 2008, s. 36-37) .

Görsel 1 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 18. ve 19. yy. ait kazazlık düğme ve kaytan detaylarının yer aldığı kaftan detayı ve genel ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)

Kazaziye sanatı şehrengizlerde de rastlanmıştır. Bir şehre ait tarihi, mimari ve doğal güzellikleri ve farklı meslek kollarında nam yapmış güzellerinin anlatıldığı manzum bir türdür. Şehrengizlerde esnaf grubundan olmak üzere farklı meslek kollarından genç erkeklerdir (Karaca, 2018, s. 114).

Görsel 2 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 19 ve 20. yy. ait kazazlık düğme ve ibrişim kordon ile işleme detaylarının yer aldığı kaftan detayı ve genel ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)

Şehrengizinde Zâtî farklı 19 meslek ile en fazla esnaf grubunda yer almakla birlikte “hafız, muallim, ser-mahfil,” gibi ilmiye ve din görevlileri; diğer meslek gruplarından da “müezzin, cerrah, çengi ve harbende” de eserde geçmektedir. Şehrengizde hafızlık, takyecilik, bezzazlık, ve kazazlık, ve ikişer kez diğer meslekler ise birer kez geçmektedir (Karaca, 2018, s. 120).

	Esnaflar	İlmiye Ve Din Görevlileri	Diğer Meslek Grupları
Zatî	abâcî, attâr, bezzâz(2), derzi, hallâc, helvâcî, kasab, kazzâz(2), küleh-dûz, nal-bend, tîr-ger, sarrâf, semerci, serrâc, çizmeci, sîm-keş, şerbetçi, takyecî(2), vâlâcî	hafız(2), muallim, ser-mahfil, müezzin	cerrâh, çengî, harbende

Tablo 1 Zâtî'nin Edirne Şehrengizdeki Meslek Grupları (Karaca, 2018, s.120)

Eserdeki iki ipekçi güzelden biri olan Kazzaz Ebri, “harîr, düğme dög-, ilik” gibi ipekçilikle ilgili terimlerin yanı sıra vücudunun zarıflığı ve zayıflığı üzerinden de tanımlanmıştır. Bu ipekçi güzelinin vücudu, ince ve beyaz bir yapıya sahip olan ipeği çağrıştıracak kadar ince ve zarıftır. Hatta öyle zayıf ve incedir ki ipekten düğme yaparken parmaklarına bakıldığında kemiğinin içindeki iliği görülür:

Biri kazzâzdur Ebrîdür ismi

Harîreta'n ider terlükde cismi

Temâşâ eyledüm düğme dögerken

Görinür iliği barmaklarından (Zâtî, Şehr-engîz-i Edirne, s. b 74-75)

Türk edebiyatında şehrengizler XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar canlılığını sürdüren bu edebi tür zamanla eski önemini kaybetmiştir. Bu tür, yalnızca bir şehrin güzellerini anlatmakla kalmayıp aynı zamanda anlatılan şehir hakkında tarihi ve sosyolojik olarak da pek çok bilgi içerir. İncelenen metinler içinde kazazlık mesleği on altı kere geçmektedir. Şehrengizlerde bu meslekten çokça bahsedilmesi, söz konusu eserlerin Bursa ve İstanbul ağırlıklı olmasına bağlanabilir (Hayır, 2021, s. 252-297).

Şehrengizlerde esnaf, zanaat ve sanatkârlar içeren beyitlerde kazazlık giyim, tekstil ve sanayi ile ilgili bölümde geçmektedir. Bu eserde kazazlara söylenmiş beyitlerde yer almaktadır

Der-medh-i İbrahim Gazzâz

Birinünnâmî İbrahim Gazzâz

Tamâmolmışdur anda san,,at-ı nâz

Gicedensubha dek âhişümitdi

Gâm-ı hicri tenüm ibrişim itdi” (Göre, 2015, s. 35).

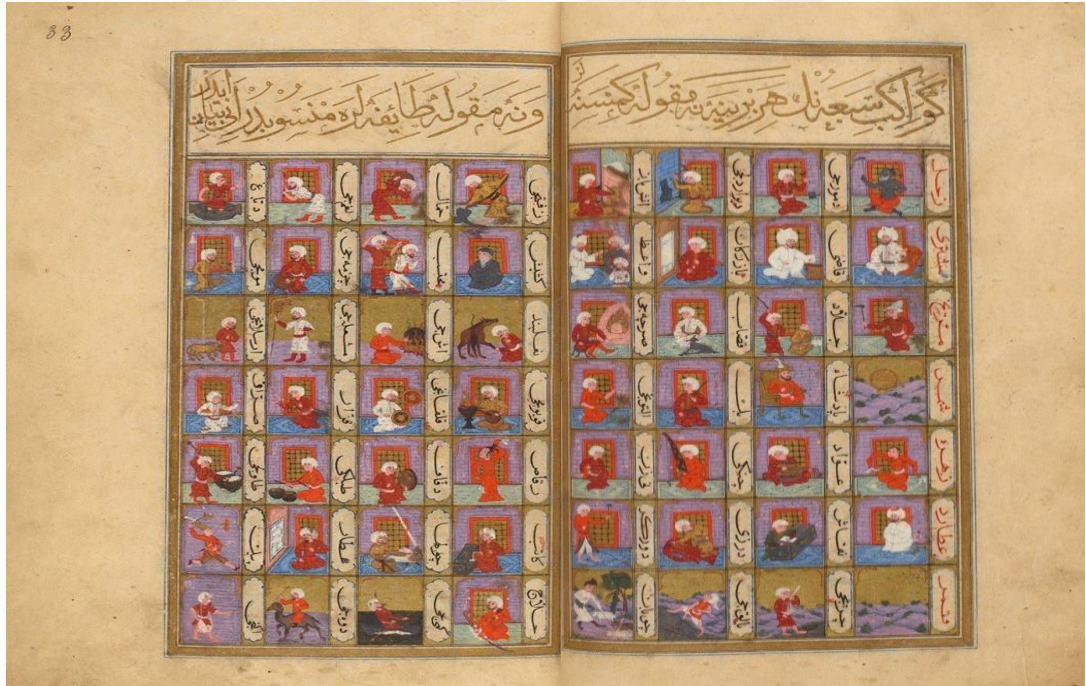
MüzellefKazzâz

Biri eski nigârûn adı Dervîş

Neler çekdi neler andan dil-rîş

İdicek sonra çâktahzib-i Basra

Didüm ben dahı ana vara Mısr“a” (Aydemir, 2001, s. 53).

Görsel 3 Meteli’üs Saade adındaki yazma eserde meslekler (Tasvir sanatları sayfası)

<https://m.facebook.com/media/set/?set=a.1724767281172619&s=12>

Bir diğer metinde Meteli’üs Saade adındaki yazma bir eserde kazazlık sanatı yine yer bulmuştur. Bugün Fransa’da bulunan “Metali’üs Saade adlı eser, 16. yüzyıla ait bir

el yazmasıdır. (And, 1998, s. 349-350) ‘‘Metali’’üs Saade isimli eser, Fransa, Paris, Bibliotheque Nationale’de Sup.Turc. 242 de kayıtlıdır ve 32-33. sayfalarında 56 küçük figür, 7 gezegen ile farklı meslek ve sanatlar tasvir edilmiştir’’ (Blochet, 1914-1920, s. 308); (Stchoukine, 1966, s. 1520-1622); (Berthier, 1983, s. 52); (Süslü R. Ö., 1995, s. 272). Bu eserde kazazlık mesleği; ‘‘Dördüncü sıra ilk karede Şems yani güneş simgelenir. Şems (güneş), temsil ettiği kişilerde aydınlığı, liderliği, şerefi, para ve yaratıcılığı simgeler. Güneşin temsil ettiği meslek grupları ise padişah, bey, altıncı, kuyumcu, kalkancı, kazaz ve sarraftır’’ (Süslü ve Urfalıoğlu, 2012, s. 2869).

Anadolu toplumunda kazazlık sanatı atasözlerinde de yer almıştır. ‘‘Deveden kazaz olmaz.’’ ve ‘‘Deveye ‘‘Sanatın ne?’’ demişler, ‘‘Kazazlık’’, ‘‘Eline, ayağına da yakışır ya.’’ Kazazlık ile devenin hantallığı arasındaki zıtlıktan yararlanılmış atasözleri bulunması ve halk kültüründe yer bulması kazazlık sanatının inceliği, meşakkatli ve herkes tarafından kolaylıkla yapılabilecek bir meslek olmadığı o dönemlerde de bu uğraşının sanat işi olduğunun göstergesi sayılabilmektedir.

1.3.Osmanlı Devletinde Ehl-i Hiref Teşkilatı

Ehl-i Hiref Arapça kökenli iki kelimeden oluşmaktadır. Ehl aile, akraba, aşiret gibi anlamlara gelirken, hiref kelimesi hirfe kelimesinin çoğulu olup meslekler, sanatlar, adetler gibi anlamlara gelir. Ehl-i Hirefi özellikle küçük el sanatlarıyla uğraşan kimseler olarak tanımlamak mümkündür (Yaman ve Akdemir, 2004).

Osmanlı Devleti kuruluşundan sonuna kadar sanat ve zanaata her daim önemli görmüş ve gerekli özeni göstermiştir. Osmanlı döneminde kazandığı topraklarda bulunan önemli bilginleri, din adamları, sanat ve zanaat erbablarını başkentine getirmiş saraylarında yer vermiş ve üretimin devamı sağlanmıştır.

Osmanlı’ da sarayın içinde çeşitli sanat ve zanaat ile uğraşanların bulunduğu Ehl-i Hiref adında bir teşkilat yapısı oluşturulmuştur. Bu teşkilat hazinedar başına bağlı olup sarayın ihtiyacını gidermişlerdir.

Bölükbaşı ve bölükbaşı yardımcısı her grupta bulunmamaktadır. Bölükbaşı olan gruplar şunlardır: Mücellidân, Külâhdüzân, Nakkaşân, gazzazân, zergerân, saatçıyân, sorguciyân, hakkakân, sikkekünân, künde-kârân, postinduzân, şimşirgerân, kundakciyân, kardgerân, kemangerân, mûzedûzan, debbağân, kemhabâfân, simkeşân,

zerkubân, çerağciyân. Bu gruplardan yalnız gazzazân, zergerân, saatçıyân, kardgerân, mûzedûzân, debbağân, simkeşân ve zerkubân bölüklerinde kethüda bulunmaktadır (Yaman ve Akdemir, 2004).

1.3.1.Ehl-i Hiref Teşkilatında Kazazlık

Osmanlılarda ipek sanayiinde çalışanlar hurfet ve meslek odaları altında organize olmuşlardır. Hamcı ve dokumacıardan oluşan bu iki grup içinde kazazlar işlenmiş ipeği satan kimselerdir (İnalçık, 2000, s. 364).

Osmanlı İmparatorluğu'nda sarayın birçok alanda ihtiyaçlarının giderilmesi için zanaat ve sanat alanında ustaların bulunduğu Ehl-i Hiref teşkilatı oluşturulmuştur. İçinde çeşitli meslek gruplarına yer verildiği Ehl-i Hiref teşkilatında çalışanların bulunduğu ilk defter Topkapı Saray Müzesi Arşivi'nde D.9612 numaraya kayıtlı Uzun Çarşılı tarafından makale olarak yayımlanmış (Uzunçarşılı, 1986, s. 23-76)Rebiülahir 932/Ocak-Şubat 1526 tarihli defterdir. Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) dönemine denk gelen defterde otuz dokuz grubun bulunduğu deftere 403 sanatkâr/zanaatkâr ve 179 şakird (çırak) olmak üzere 582 çalışanın ismi kaydedilmiştir (Tez, 2016, s. 31).

16. VE 17. YÜZYILDA GRUPTA ÇALIŞAN SAYISI	1526	1545	1558	1596	1606	1624	1638	1650	1651	1654	1655	1656	1656	1688
CEMAAT-İ GAZAZZAN- I HASA	11	13	12	49	26	36	32	32	33	32	32	32	33	11
ŞAKİRDAN	4	3	5	19	14	9	14	9	6	8	6	6	6	-

Tablo 2 Ehl-i Hiref defterinde yer alan kazaz sayıları (Tez, 2016, s.56)

Sarayın ileri gelenleri için ipek işleyen saray terzileri grubunun adı deftere “cemaat-i gazazzazan-ı hasa” şeklinde yazılmıştır. Ehl-i Hiref defterinde bu gurup 16.yüzyılda sayısı 68’ e kadar çıkmıştır (Tez, 2016, s. 56). Başbakanlık Osmanlı arşivlerinde yer alan Ehl-i Hiref teşkilatındaki kazazların sayıları tablodaki gibi belirtilmiştir.

El sanatları uğraşısı olan insanların taşıdığı sorumluluklar vardır. İlk sorumluluğu becerisi ve bilgisini harmanlayarak atalarından miras kalan sanatın yaşatılmasını sağlamak bir diğer sorumluluğu ise sanatının teknik özelliklerini yitirmeden modernize ederek gelecek kuşaklara aktarmaktır.

1.3.2. Ehl-i Hiref Teşkilatında Kazazlık ile ilişkili Meslekler

İç kaftanların önleri, her iki yanda karşılıklı olarak yer alan ince kumaş şeritlerle kapanırdı. Sağ taraftaki şeritler ilmeklerle, sol taraftakiler ise düğmelerle sonlanırdı. Bu tür kapanışlara çarpast denir. Çarpast ve diğer süslemeleri yapan zanaatkârlara kazaz (Arapça, ipek iplik çekicisi) denirdi. Saray atölyelerinde, saltanat kaftanlarının süslemelerinde, giysilerle aynı renkte iplikler kullanımı ve kılaptanlarla bezenmiş olmaları, 16. yüzyıldan itibaren Ehl-i Hiref'edahil edilen kazzazların, dokumacılar ve terzilerle de işbirliği yaptığını düşündürür (Atasoy, Denny, Mackie ve Tezcan, 2001, s. 200-202).

Ehl-i Hiref-i Hassa adı verilen saray sanatkârlarının çoğunluğunu hayyatın-i hilat (hayyatini-i hassa) adı verilen saray terzileri oluştururdu. Bunların çoğu terziler kıraathanesinde otururdu. Sarayın tüm dikiş işleri, haremde bulunanların elbiselerinin işleme ve süslemeleri burada yapılıyordu (Uğurlu, 2001, s. 21).

Kaytancılık, simkeş işlerinin de tespihçilik kadar değeri olduğu ve her türlü kiraz, yasemin, kehribar ve gümüş işlemeli ağızlıklar da bu devrin en aranan eşyaları meyanında idi (Peker, 1945, s. 22).

Dokumacılar, terziler, kaytancılık, simkeş işleri, tespihçilik bu meslek grupları hep kazazlık ile ilişkisi olan meslek dallarıdır. Saray içerisinde yer alan bu alanların birçok işte birlikte hareket etmişlerdir.

1.4.Osmanlı Sarayı'nda Kazazlık Ürünlerin Kullanıldığı Alanları

Osmanlı döneminde saray ve çevresinde gelişen sanat ve zanaat dalları ustalar ve ustaların yaptığı ürünlerin hedefi saray ve çevresine beğendirmektir. Bu bağlamda kazazlık (İpek ipliği ibrişim durumuna getirme işlemine verilen isimleri) Enderun (saray okulu)nakkaşları tarafından sarayın beğenisi göz önüne alınarak desenler seçilmiş olup, altın, gümüş, ipek, gibi kıymetli malzemeler tüccarlara sipariş

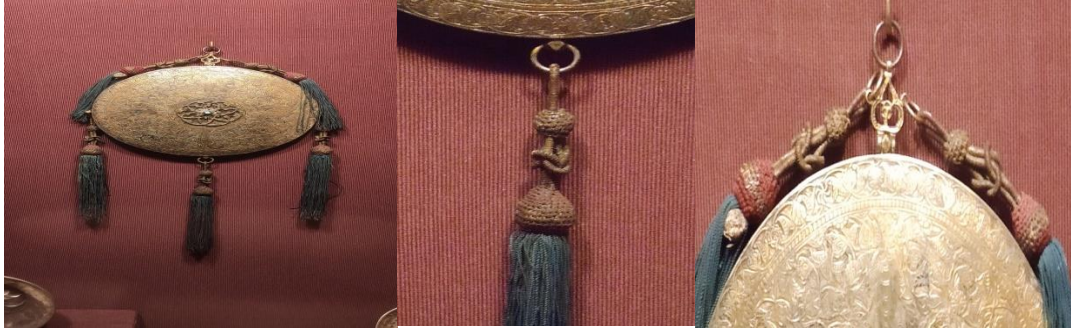
verilmiştir. Bu dokumalar çeşitli saçak, iğne işleri, püskül gibi aksesuarlar ile zenginleştirilmiştir. Kaftanların ön kapama, etek çevresinin pervazları, yaka ve kol ucu temizliğinde kullanıldığı görülmüştür. Astar ve pervazların birleşim yerleri ipek ibrişim kordonlarla veya dar dokuma şeritlerle süslenmiştir (Ok, 2015, s. 83). Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve kaynaklarda yer alan kaftan örnekleri incelendiğinde; Osmanlı döneminde, ibrişim kordonlarla, dar dokumalarla, çapraz, ilmek brit ve düğmelerle süslenmiş olduğu görülmektedir (Ok, 2015, s. 79). Tarihsel süreçte kazazlık tekniği ile oluşturulan ürünler, şalların kenarına, feslere, tespih kamçısı, eldiven ve birçok üründe ürünlerde püskül, kıyafetlerde düğme, at koşum takımlarında, deri ürünlerde (Büyükyazıcı, 2008, s. 36-37) kullanıldığı görülmektedir.

Görsel 4 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 18. ve 19. yüzyıla ait kazazlık düğme, kaytan ve püskül detaylarının yer aldığı yeleğin genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)

Dönem kumaşlarından yapılan kaftanlar üzerine çeşitli süslemeler yapıldığı ve bu süslemelerden biriside çaprastlardır. Çaprast; giysinin önden kapanmasına yarayan, üzerinde bir tarafında düğüm ya da düğme, diğer tarafta ise ilik bulunan süslemeli kordon, örgü ya da şeritlerdir. Bu şeritlerin çarpama dokuma ve kazaziye tekniği ile örülmüş şeritler olduğu tespit edilmiştir.

Atasoy vd., bu bantların bir kısmının, basit ve çok eski bir ilmek kullanımıyla ayrılır. Saç örgüsüne benzer eğik bir dokuma meydana getiren bu tekniğin, bir alet yardımıyla uygulandığı tespit edilememiştir. Genellikle her iki taraftan dönüşümlü olarak, çapraz çekilen iplikler kullanılmıştır. Her şeritte, birden fazla renk kullanılıyorken de, günümüze kadar gelen örnekler arasında, bir tane şeritte en fazla üç renk kullanıldığı özellikle de kemhanın şalvar ve kaftanlarda kullanıldığı (Atasoy N., Denny, Mackie ve Tezcan, 2001, s. 200-202) tespit edilmiştir.

Görsel 5 Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 18. ve 19. yüzyıla ait kazazlık ajur, top ve püskül detaylarının yer aldığı ayna genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)

Kaftanlarda bu tekniklerin dışında örülerek hazırlanan ve ince örgüler grubuna dâhil edilebilecek diğer bir süsleme çeşidi de düğmelerdir. Bu top düğmeler “Mevlana Topuzu” olarak da isimlendirilmiştir. Eski kıyafetlerin hem süslenmesinde hem de ilikleme fonksiyonunu yerine getiren bu düğmelerde kazaz örücülüğüne rastlanmıştır. Sultan I. Ahmet’in (1603–1617) kaftanı örnekler arasındadır. Top düğmeler, eski Türk giyiminde çok kullanılan düğme çeşididir. Özellikle saray giysilerinde altın simle yapılmış çok fazla örnek vardır. En çok cepken ve benzeri giysilerde kullanılmıştır (Eronç, 1984, s. 180).

Görsel 6 At koşum Takımları
(Atasoy, 1992)

Görsel 7 Ankara Etnografya Müzesi çocuk yeleği detay ve genel örneği (Ağırmatl, 2020)

Bu giysilerin kol, yaka ve ön detaylarında kullanılan örme düğmeler farklı kordonlar ile tasarlanmıştır. Osmanlı saray giyim kuşamında çok sayıda kullanıldığı tespit edilen (Koç, 1997, s. 134-140) düğmelerin büyük bir kısmı geçmişte iplik ile örülüp yapıldığı için ipekçiler, ibrişimden örülmüş düğmeler yapıp satıyorlardı (Şen, 2002, s. 68). Örgü düğmeler özellikle kadınların üç eteklerinde, erkeklerin yelek ve cepkenlerinde, çocukların kıyafetlerinde yapılan kapamalar ve süslemelerinde

kullanılmıştır. Ayrıca giysilerin kenar temizlemelerinde elde örülerek hazırlanan şerit, kordon ve makromeler ile yapıldığı görülmektedir.

Kazazlık sanatının saray ve de çevresinde kullanılan alanlarından bir tanesi de tespihlerin kamçı ve ya imame da gümüş ve altın ile kazaz teknikleri kullanıldığı, 18. yüzyıla ait olduğu zümrüt bir tespih imamesinin de altın sim ile kazazlık teknikleri ile örüldüğünün tespit edilmiştir. III. Selim’e ait tespihte aynı yüzyıllara aittir. Bu saptanan tarihlendirmeler kazazlık örücülüğünün daha önceden bilindiğini göstermektedir. Trabzon Müzesi’nde kazazlık ile yapılmış günümüze yakın tarihlenmiş tespih kamçıları bulunmaktadır (Büyükyazıcı, 2008, s. 37-38).

Görsel 8 Sürre kese kordonu ve eldiven püskülü ayrıntısı (Atasoy,1992)

Diğer bir kazaz örneği ise Sultan IV. Mehmet’e (1648-1687) ait olan av eldiveninde (17.yy) yer alan püsküllerin kazazlık teknikleri ile örülmüştür. Giysilerde yer alan püskül ve işlemelerde kazazlık örgüler kullanılmıştır. Aynı şekilde Osmanlı Dönemi’nde kazazlık teknikleri deri sanatı içerisinde çanta bağlarında ve at koşum takımlarında da rastlanmıştır. Deriden tasarlanmış “sürre kese”nin bağları ve 19. yüzyıla tarihlendirildiği at koşum takımlarında da kazazlıkta kullanılan tekniklere rastlanmıştır (Büyükyazıcı, 2008, s. 38).

BÖLÜM 2: KAZAZLIK

2.1. Anadolu’da Kazazlık Sanatı

Batı Anadolu’da MÖ VII yüzyılda başkenti “Sard” olan Lidya Uygarlığı kuyumculuk alanında gelişmiş olduğunu anlamak için Karun hazinelerinin onlara ait olduğunu bilmek yeterlidir. Amerika’ya kaçırılan daha sonra ait olduğu topraklara getirilip Uşak Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen eserler arasında yer alan balık

gövdeli at şeklindeki mitolojik figür olan Hippocamps broşta kazazlık sanatında kullanılan Şanlıurfa’da üsküf işleme, Trabzon’da ise zincir ajur/balıksırtı adı verilen tekniğinin kullanıldığı bilinmektedir.

Görsel 9 Hippocamps kanatlı denizati broşu ve ayrıntısı

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/usak/gezilecek yer/usak-arkoloj-muzes>

Anadolu’nun birçok şehrinde kazaz ustalarının yapmış olduğu ürünlere rastlanılmaktadır. Bunlardan bazıları, İstanbul, Ankara, Konya, Diyarbakır, Bursa, İzmit, Balıkesir, Edirne, Trabzon, Erzurum, Şanlıurfa, Bursa, Kayseri, Kütahya bu şehirlerde yer alan kazaz pazarı, gazzazlar çarşısı, kazaz han, gazezler tekkesi vb. isimlerde çarşı ve pazarların yer alması kazazlığın kadim bir sanat olduğunu göstergesidir. Türkler kazazlık sanatını Orta Asya’dan günümüze kadar sürdürdükleri, giyim-kuşam kültürünün tamamlayıcısı olan donatılarda, kullanılan püsküller, şeritler kordonlarda, at koşum takımlarında, kılıç, kırbaç, silah ve askeri üniforma, çeşitli dokumalarda süsleme sanatı ve tekniği olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Görsel 10 Ankara Etnografyan Müzesi söğüt dalı üzerine ipek iplik ile kılaptan yapılmış kalkan ve ayrıntısı (Ağırmathı, 2020)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kazazlık sanatı öncelikle İstanbul ile Anadolu'da Gaziantep, Kahramanmaraş, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Şanlıurfa, Van, Malatya, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Trabzon, Giresun, Ordu, Sivas, Tokat, Ankara, Kayseri, Çankırı, Çorum, Amasya, Kastamonu, Konya, Burdur, Muğla, Denizli, Afyon, Kütahya, Balıkesir, Bursa, Edirne kuyumculuk sanatının var olduğu bilinmektedir. Bu şehirler ile ilgili yapılan çalışmalarda kazazlık sanatının da yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda kuyumculuk alanında da kazazlık teknikleri kullanılarak kılıptan adı verilen ipek iplik üzerine sarılmış altın ve gümüş telleri kuyumcular ve dokumacılar yaygın olarak kullanmıştır.

Geçmişten günümüze kadar kazazlık sanatının devam ettiği şehirlerin başında Trabzon gelmektedir. 17. yüzyıl ortalarında Trabzon'da Sosyal ve İktisadi Hayat adlı kitapta meslek kolları sıralanır. “Araştırılan sicil kayıtlarının verdiği bilgiler Trabzon'da oldukça değişik iş kollarını bulundugunu göstermektedir. Bu iş kollarının isimleri şunlardır: Taşçılık, hallaçlık (pamuk ve yün atma işi), debbağlık (dericilik sanatı), bakkallık, kazazlık (ipek üretimi), balıkçılık, abacılık... (İnan, 2013, s. 65) Trabzon'da kuyumculuk ve kazazlıkta üretilen ürünler 1869'da ihraç edilmekteydi. Trabzon'un kuyumcu ustaları özellikle filigranlı (telkari) ve gümüş simli objelerde (kazaziye) daha ustaydılar. Fakat ustaların işleri sadece kadın takılarıyla sınırlıydı. Bu maldan bir miktar Fransa'ya gönderilmiş ve bunların orijinalliği nedeniyle burada beğeni kazanmışlardı. Trabzon'da üretilen bu kuyumculuk ürünleri yabancı seyyahların da dikkatini çekmişti fakat üzerinde durdukları husus ise işçiliğin çok iyi olmamasıdır (Yılmaz, 2012, s. 257-258).

Anadolu'da kuyumculuk alanında önemli bir yere sahip olan Diyarbakır'da seyyah Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre, Diyarbakır'da yer alan pazar ve çarşıları sayarken Kazazlar (ipek dokumacılar) Çarşısının varlığından söz eder. Evliya Çelebi, Diyarbakır'ı “Zanaatkârı bol bir kent” olarak tanımlamıştır (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2011).

2.2. Şanlıurfa'da Kazazlık Sanatı Ve Tarihçesi

Şanlıurfa'da kazazlık sanatının hangi tarihte net olarak başladığı hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte Aggai adındaki bir piskoposun, piskopos olmadan önce Osherene Krallığı zamanında İsa Peygamber ile yazışan Kral V. Abgar'ın

(Abgar Ukkama) ipek giysilerini ve başlıklarını imal ettiği kaynaklarda kayıtlıdır (Segal, 2002, s. 121-189).

Şanlıurfa ilinde cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında dokumacılık, keçecilik, kürkçülük, dericilik, sarrafçılık, bakırcılık, kazazlık gibi el sanatları mevcuttur. Bu küçük el sanatları, küçük atölyelerde icra edilirdi. Söz konusu dönemde sanayi tesisi denilebilecek herhangi bir sanayi kuruluşu yoktu (Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi İl Müdürlüğü, 2005, s. 1).

Şanlıurfa'da Kazaz Mehmed Çelebi Vakfı'nın 23 Zilka'de 1181 (1768) tarihli vakfiyesinde belirtildiğine göre, merhum vâkıf Mehmed Çelebi, Yusuf Paşa ve Hasan Paşa câmilerinde bulunan şamdanlar için her yıl bir tane mum döktürölüp fiyatın ise ne kadar olursa vakıf gelirinden karşılanmasını şart koşturmuştur (Anonim, s. 39-41). Vakfiyelerde yer alan metinden yola çıkarak o dönemlerde insanlar kendileri ile bütünleşen kazazlık mesleği unvanını kullanıldığı ve esnafının kendi adına vakıf kurduğu 1768 yıllarında Şanlıurfa'da kazazlığın yaygın olduğunun görüşünü desteklemektedir.

Feriha Akpınarlı ile yapılan görüşmede; Diyarbakır, Urfa, Antep, Halep ve Şam bilinen dokuma merkezlerindendir. Buralarda özellikle ipek iplik ile kutnu, ahmediye, seraser gibi kumaşlar dokunmaktaydı. Saray atölyelerinde ise genellikle gümüş ve altın teller atlas, brokar gibi kumaşlar dokunmuştur. Osmanlı döneminde Halep, Şam, Antep ve Diyarbakır da kutnu, ipek puşi vb. ipekli dokumalar yaygın olarak yapılmaktayken, Urfa'da ve çevresinde ise dokumacılık alanında ehram, çulha, yünlü kumaşlar ve ipek puşi dokumaları daha bilinirdi. Kazazlık mesleği Urfa'da pek çok usta tarafından icra edilirdi. Ancak bu sanat kayıt altına alınmadığı tespit edilmiştir. Saha çalışmasında yapılan görüşmelerde konuyla ilgili ustalar yörede yapılan dokumalardan bahsederken kazazcılarının bahsi geçmemektedir. Kazaz ustalarının ürettiği emek yoğun ürünler sadece kumaş olmayıp, giysi süsleyen ya da giyimi tamamlayan bir iş olarak görülmüş ve ayrı olarak ele alınmamış dokuma içinde yer almıştır. Dokuma kumaşlar ile birlikte giysinin kenar, etek ucu, kol süslemede günümüzde kullanılan harçlar yerine kazazlık teknikleri ile örmüş oldukları kordonlar ile yapılmıştır. Eski düğmeler günümüzdeki gibi plastik, metal, sedef düğmeden ziyade örgü düğmeler kullanılmıştır. Kullanılan o düğmelerde yine kazaz tekniği ile yapılmış olup Trabzon yöresinde gümüşten yapılan o toplar

Şanlıurfa yöresinde ipekten düğme olarak yapılmıştır. Bu bağlamda etnografya müzelerindeki kaftanlar, kadın giysileri, erkek cepkenlerinin üzerindeki düğmeler kazazlık teknikleri ile yapıldığı görülmektedir. Geçmişte kazazcılık çoğunlukla Şanlıurfa yöresinde yapılmıştır. Şanlıurfa ve Diyarbakır'da ipekçiliğin azalması vb. sebepler ile kazazlıkta azalmıştır (KK.6).

Görsel 11 A. Cihat Kürkçüoğlu'nun objektifinden Kazaz ustası Abdurrahman İpek görüşmesi ve Kazaz Pazarı (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi)

A. Cihat Kürkçüoğlu ile yapılan görüşmelerde; Şanlıurfa el sanatları araştırmalarında (1980'li yılların öncesi ve sonrasında) Kazaz Pazar'ına gittiği pazarı fotoğrafladığını o yıllarda aktif olarak sadece Abdurrahman Usta'nın bu mesleği devam ettiğini çocuklarına bu mesleği öğretmediğini aktarmıştır. Abdurrahman Usta'nın vefatından sonra Kazaz Pazarı'nda aktif olarak kazazlık mesleğini uzun yıllar kimse yapmamıştır. Burada artık sentetik malzemeli puşiler, şallar, örtü gibi hazır ürünler satılmaktadır. Geçmişte Şanlıurfa'da ipek böcekliği yetiştiriciliği yapıldığı ve bu yüzden yörede dut ağaçlarının fazla olduğunu belirtmiştir (KK.1).

Kazazlık (Urfa Ağzında: Kezzazlık) zanaatı ise Urfa'da çeşitli ipliklerden aksesuar yapma sanatıdır. Kazaz Pazarı'nda kazazlık sanatını icra eden son usta olan Abdurrahman İpek babası Kazaz Ali Efendi'den devraldığı sanatını (1911-2002) 91 yaşına kadar Kazaz Pazarı'ndaki dükkânında sürdürmüştür. Kazaz lakabı ile bu tanınan aile, 1934 yılında yürürlüğe giren soyadı kanunu ile icra ettikleri sanata uygun olarak 'İpek' soyadını almışlardır. Kazazlık mesleğinden ötürü yüz yıl önce Urfa'da pek çok aile Kazaz lakabıyla bilinmekteydi. 1934 yılında yürürlüğe giren soyadı kanunu yürürlüğe girmesiyle bu aileler; Kazaz, İplikçi, İpeksever, İpekçi, Örer, soyadlarını almışlardır. S. Sabri Kürkçüoğlu ile 28.05.2020 tarihinde yapılan görüşmede bu bilgilerini paylaşmıştır (KK.15).

Şanlıurfa’da kazaz ustası Mehmet Tezcanlar’ın oğlu 1951 Şanlıurfa doğumlu Nuri Tezcanlar ile 24.09.2020 tarihinde yapılan görüşme sırasında babasının kazazlığı yaptığı dönemlerde çok talep gördüğünü, özellikle de saç bağlarını yetiştirmekte zorlandığını söylemiştir. Bu yüzden bazı evlere 30-40 kg floş ya da nebati iplik verildiğini ve evde kadınların saç bağlarının beden iplikleri denilen kısımları ördükten sonra ürünleri getirip ustalara teslim edip paralarını alırlardı. Babamlarda beden ipliklerinin uçlarına püsküllerini işler satarlardı (KK.12).

Görsel 12 H. Feriha Akpınarlı ve kazaz ustası Abdurrahman İpek (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi)

H. Feriha Akpınarlı ile 19.08.2020 tarihinde yapılan görüşmede; Urfa Karameydan Camii sokağının girişindeki sağdaki ilk evde kazazlık yapan bir ailenin eviydi ve Kazazlar denilirdi. Sol taraftaki üçüncü evde biz yaşırdık. Sağdaki ilk evde yaşayan Kazazlar diye anılan bu ailenin babalarının çarşıda kazaz dükkânı vardı. Kızlar annesi evde ipek iplikleri bükerek hazırlarlardı, katlarlar babalarının gösterdiği tarzda saç bağlarını, düz örgüleri, kaytanları örerdilerdi. Her birinin ayrı bir görevi vardı. Bazen annem sabah evde oturmaya onlara giderdi beni de götürürdü bahçede otururken onlar orda ipek iplikleri bükerek babalarına işlemek için hazırlardı ki babaları o ipek iplikleri dükkâna götürüp örüp kullansın diye Urfa’da büyük bir aileydi. Bu aile Urfa’nın farklı mahallerinde otururlardı. Bu aileler hem “Kazaz” hem de “İpek” soyadlarını almışlardır. Akademisyen olduktan sonra kazazlık sanatını araştırmaya başladım. Maraş’taki abimin arkadaşı olan Ahmet Bey görüşmesini şu şekilde aktarır; Ahmet Beyin babası onu küçük yaşta kazaz ustasına çıraklığa verdiğini ipek ve kalın iplikler ile örgüler ördürüldüğünü bu örgüleri öğrettiklerini anlatırken Ahmet beyin o sırada 70’li yaşlarda olduğunu ve bundan 70 yıl evvelinde kazazlığa ilginin çok olduğu bilgilerini verir. Akpınarlı araştırmaları sırasında Kazaz Pazarı’nda o dönem son kazaz ustası olan Abdurrahman Ustayı etmiş olduğu ziyaretler sırasında kendisinin kazazlığın tekniklerini öğrenmek istediği konusunda

ısrar ettiğini lakin Abdurrahman Ustanın kendisinin kadın olması ve o dönemlerde Kazaz Pazarı'nda kadınların gitmesinin uygun görülmediğini ve ustanın öğretmek istemediğini aktarmıştır. Daha sonra ustanın kazazlığın tekniklerini öğretmeden vefat ettiğini ve uzunca yıllar bu sanatın Urfa'da yapılmadığını ve böylelikle unutulduğunu ifade etmiştir. 2010 yılında Şanlıurfa Valiliği ve Gazi Üniversitesi ortak çalışmalarına başladıkları sırada Şanlıurfa'da unutulmuş el sanatlarını yeniden bir araya toplamak için çalışmalara başladıklarını ve bu çalışmalar sırasında eski kazaz ustaları ve çıraklarına ulaşmaya çalıştıklarını ve bu araştırmalar sonunda eski kazaz ustalarıyla yapmış olduğu görüşmeler sırasında birçoğunun başka meslekler ile uğraştıklarını ve artık hatırlamadıklarını ya da tekrardan yapmak istemediklerini ifade etmiştir. Israrlı araştırmalar sonucunda Mehmet Emin Güngör'e ulaşmıştır. Mehmet Emin Usta'nın uzun yıllar kazazlık sanatı ile uğraşmadığı için bazı teknikleri unutmuştur. Çalışmalar esnasında teknikleri ustaya gösterildiğinde usta yeniden hatırlayıp uygulamıştır. Şanlıurfa Valiliği ve Gazi Üniversitesi ortak gerçekleştirilen proje kapsamında Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Eğitim Merkezi'nin (GESEM) kurulduğu ve burada kazaz ustası Mehmet Emin Güngör'e ait bir atölye oluşturulduğu ve kursiyerlere Şanlıurfa kazazlık sanatı öğretilmeye başlandığını aktarmıştır (KK.7).

Görsel 13 H. Feriha Akpınarlı'nın 2019 yılında Rızvaniye El Sanatları Külliyesi'nde kazaz atölyesini ziyareti (Ağırmalı, 2019)

GESEM' de kazazlık sanat atölyesi kurularak İŞKUR kursları ile kursiyerler yetiştirilmiştir. Ancak kazazlık sanatını sürdüren kursiyer olmamıştır. Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi' de kazazlık kursları açılmış olsa da kursa katılım olmadığı için sanat öğretilmemiştir. Daha sonra GESEM'in kapanması ile kazazlık atölyesi Şanlıurfa Rızvaniye Camii avlusunda yer alan Rızvaniye El Sanatları Merkezine

taşınmıştır. Günümüzde halen Rızvaniye El Sanatları Merkezinde kazaz ustası Mehmet Emin ve eşi Aynzeliha Güngör bu sanatı yaşatmaya devam etmektedirler.

2.2.1. Kazaz Pazarı

1562 tarihinde inşa edilen bu yapı Gümrük Han'ı ile aynı tarihte inşa edilmiş olup Gümrük Han'ın güney yönünden bitişiktir. 1740 Rızvan Ahmet Paşa vakfiyesi kayıtlarında “bezzazistan” ismiyle geçmekte ve tamir edildiği belirtilmektedir (Kürkçüoğlu ve Kürkçüoğlu, 2011, s. 20). Pazarın kapı girişinde 1566 yılında Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman zamanında Urfa Valisi Behram Paşa tarafından yaptırıldığı ile ilgili tabela yer almaktadır.

Tayaroğlu Ahmet Paşa tarafından inşa edilen yapının kapılarında kullandığı değerli taşlardan zümrüt, yakut ve mücevherler ile süslemeli kapı olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde geçen yerin Kazaz Pazarı olduğu düşünülmektedir (Kürkçüoğlu ve Kürkçüoğlu, 2011, s. 20).

Görsel 14 Kazaz Pazarı kapısı ve iç görünüşü (Ağırmatlı, 2020)

Bu yapının içinde sağlı ve sollu olmak üzere yer alan dükkânlar yerden 1 metre yükseklikteymiş 1998 yılında geçirmiş olduğu restorasyonda yer seviyesine indirilmiş bir kapalıçarşıdır. Uzun yıllar boyunca bu tarihi yapıda kazazlık sanatı ile uğraşan ustalar ve terziler bir arada üretim yapmışlardır. Bu çarşıda fazlaca kazaz ustası yer aldığı için Kazazlar Pazarı ismini almıştır.

Kazaz Pazar'ında 40-50 yıl önce 30-40 kadar dükkânda (Kürkçüoğlu ve Kürkçüoğlu, 2011, s. 91) bu sanatı icra eden usta yer almaktayken günümüzde bu yapıda kazazlık sanatını tam anlamıyla olmasa babası ve amcalarından bu sanatı öğrenen Ali Tezcanlar şal, puşi ve çeşitli örtülerin ticaretini yaptığı dükkânda rica eden kişilere

tespih püskülü yapmakta ve evde ürettiği iggal/egalları kendi dükkânında satmaktadır.

Günümüzde Kazaz Pazar’ında genellikle şallar, puşiler ve başörtüler satan dükkânlar yer almaktadır. Bu dükkânlarda satılmak üzere kadınların evlerde ürettiği kazazlık ürünlerinden olan iggal/egal ve altın kuru nadiren de olsa keji/keje (kemer) satılmaktadır. Bu ürünler çoğunlukla Şanlıurfa’nın Siverek ve Harran ilçelerinden temin edilmektedir. Son yıllarda bu ürünlerin temininde zorlanıldığı tespit edilmiştir.

2.2.2. Kazazlık Sanatının Şanlıurfa’daki Yeri

Kadim bir sanat olan “kazazlık” geleneksel giyim kültüründe, baş ve boyun donatılarında kullanılırken diğer taraftan at koşum takımları, eyer, yular, havut, semer vb. ürünlerin kordon, şerit, düğme ve püsküllerin yapımında kullanılmakta aynı zamanda yörede dokunan kilim, aba, çadır, heybe, çuval vb. ürünlerde de yaygın kullanım alanı bulmuştur. Bu alanların yanında silahların taşınmasında, cep saatinin bağlantısında ve şalvarda uçkur, sazda (bağlama) ve tespihte püskül olarak kullanılması işlevsel yönüdür.

Görsel 15 Kazaz atölyesi kazazlık ürünlerin genel görüntüsü (Ağırmalı, 2019)

Saha çalışmasında görüşme yapılan Halime Karacadağ kendi genç kızlık döneminde köyden şehre gidip gelmenin zorluğu, ustalardan bu ürünleri temin etmenin güçlüğü gibi sebeplerden ötürü görmüş oldukları kazazlık tekniklerini kendi ihtiyaçları doğrultusunda öğrendikleri teknikleri uygulayarak saç bağları, altın kaytanı, renkli altın kaytanı, kemer vb. giyim donatıları kendilerine ve çevrelerindekiilere de yaptıklarını ifade etmiştir (KK.9).

Kazaz ustaları bu sanatı sadece evlerinde yapmakla kalmamış ailesi, çevresi, akrabası olan kişilere de şerit, kordon ve düğümleri öğretip sipariş olarak ürettirmişlerdir. Bu

bağlamda yörede kadınlar hem sanatı öğrenmiş hem de ailelerinin geçimlerinde ekonomik katkı yapmışlardır.

Görsel 16 Halime Karacadağ iggal/egal ve yün iplik yapımı (KK.9; Ağırmatlı, 2021)

Kazaz Pazarı isimli bir çarşının olması, bu sanatı yapan ailelerin İpek, İpekçi, Kazaz, Örer, soy isimlerini almaları, ailelerin yapmış oldukları meslekler ile ilişkilendirilmesi önemlidir.

Kazaz ustası Mehmet Emin Güngör Kazaz Pazar'ında çıraklık yaptığı dönemde özellikle Diyarbakır, Lice ve Bingöl'den zengin tüccarların zaza püskülü, saç bağı, çeşitli kaytanlar almak için geldiklerinde ustaların elinde hazırda yapmış oldukları ürünleri toplayıp aldıklarını ve yeterli gelmediğinde sipariş verdiklerini ifade etmiştir. Bazen bu ustaların elinde yeterli ürün olmadığında yanlarındaki ustadan diğer ustaların temin ettiğini ve böylelikle haksız bir rekabetin oluştuğunu ve daha sonra bu şekilde olmayacağını düşünüp dernek kurulduğunu ve dernek başkanlarının denetiminde ürünlerin satışlarının gerçekleştirildiği ve herkese eşit ürün satma ve sipariş verme hakkı tanındı bilgilerini eklemiştir (KK.10). Ancak yapılan araştırmalarda dernek hakkında yazılı bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Kazaz ustası Fethi Suveren kazazlık ürünlerinin satışında kazaz ustalarının kurduğu derneğin aktif olduğunu ve Diyarbakır merkez ve Lice ilçesi, Bingöl ve başka şehirlerden gelen tüccarların dernek aracılığı ile ürün aldıklarını o dönemde dernek başkanlığı yapan Yusuf İpek, Abdurrahman İpek tüccarın alacağı ürüne göre her ustadan eşit oranlarda ürünü toplar ayrıca siparişleri de verirdi. Ustalar tarafından da verilen siparişler kısa sürede yapıp tüccarlara teslim edilirdi. Kazaz Pazarı'nda herkes ürününü satıp kazanç elde etmiş olurken fiyat sabit tutulmuş, haksız rekabet önlenmiş birlik dayanışma ve güç birliği sağlanmış olurdu. Bu anlayış geçmiş

dönemlerden sirayet eden ahilik ve lonca teşkilatının anlayışının devamı niteliğindedir. Bu şekilde olması gelen tüccarları da memnun ederdi. Gelen tüccar günlerce meşakkatli ve yapımı uzun süren o ürünlerin yapımını beklemek durumunda kalmaz kısa sürede istediği ürünü temin etmiş olurdu (KK.6).

2.2.3. Kazazlığın Günümüzdeki Durumu

Şanlıurfa'da geçmiş dönemlerde geleneksel giyimde kullanılan kazazlık ürünler geleneksel giyimde önemli bir yere sahipti. Çünkü özel günlerde ve günlük yaşamda kullanılmaktaydı. Teknolojinin gelişmesi, moda sektörünün yaygınlaşmasıyla birlikte giyim kuşamda tek tek tipleşme sunucunda geleneksel giyim kuşamı sadece yaşlı kadın ve erkeler tarafından kazazlık ürünleri kullanıma devam etmiştir. 60 yaş üstü erkeklerde iggal/egal takma alışkanlığını devam ettiren kişiler bulunmaktadır. Yapılan saha çalışmasında kullanılan geleneksel giyim bazı köylerde devam etmiş olsa da kazaz ustalarının geçmişte yapmış olduğu saç bağları, raht, zaza püskülü, renkli altın kaytanı, renkli kaytan, inci kuru, sırmalı puşi, saat ve tabanca kaytanı, Suruç top püskülü kullanımına rastlanılmamıştır. Tespit edilenler ise geleneksel halk oyunları ekiplerinin kadın kıyafetlerinde raht, keji/keje (kemer), erkek kıyafetlerinde ise sırmalı puşi ve kırk düğme yelek kullanılmaktadır.

Tarihsel dönemde özellikle Osmanlı Devleti zamanında Şanlıurfa önemli dokuma merkezlerinden birisidir. Ancak günümüzde fabrikasyon ve seri üretimi hızlanması yüzünden tekstil ve dokuma alanında el yapımı ürünler rekabet edememiş ve yok olmaya mahkûm olmuştur. Bu ürünlere yeteri kadar arz ve talebin olmayışı Şanlıurfa'da bu kadim sanatın ustalarının bu sanatı terk edip başka mesleklere yönelmesine neden olmuştur. Bazı kazaz ustaları bu mesleği devam ettirmiş olsalar da talep fazla olmadığı için az sayıda çırak yetiştirebilmiş ve kazazlık teknikleri ustadan çırağa aktarılmamıştır.

Şanlıurfa'da kazazlık mesleğini icra eden Kültür Bakanlığı Unutulmaya Yüz Tutmuş Geleneksel kazaziye sanatçısı olan 1947 doğumlu Mehmet Emin Güngör ilerlemiş yaşına rağmen Şanlıurfa Balıklı Göl Rızvaniye Medresesi El Sanatları Merkezinde eşi Aynzeliha Güngör ile üretime devam etmektedir. Geçmişte ustalarından öğrendikleri kazazlık tekniklerini uygulayarak zaza püskülü, renkli kaytan, renkli altın kaytanı, yassı iggal/egal, saç bağı, Suruç top püskülü üretmektedirler.

2.2.4. Kazaz Ustaları

Şanlıurfa'da üretilen ürünlerinin yapım teknikleri anneden kıza, babadan oğula ve usta-çırak ilişkisi ile öğrenilmiştir. Bu sanat atölyelerde üretim yapmakla kalmamış aile içinde evlerde de devam etmiştir. Birlik beraberlik ve dayanışma içinde üretimi sürdürülmüştür. Bu meslekte cinsiyet farklılığı gözetilmemiştir. Kadınlar evlerinde eşlerinin en büyük destekçisi olarak üretimin daha hızlı işlemesine büyük katkılar sunmuşlardır. Bu meslek bir nevi aile mesleği olarak görülmüştür.

Görsel 17 Ali ve Nuri Tezcanlar Kazaz Pazarı (KK.2, KK.14; Ağırmatlı, 2020)

Kazaz Pazar'ında 24.10.2020 tarihinde yapılan görüşmede Rahmetli Mehmet Tezcanlar'ın (eski soy ismi Köle) oğulları olan Ali ve Nuri Tezcanlar babalarının kazazlık yaptığı dönemlerde Kazaz Pazarı'nda; Kazaz Mehmet İpek, Kazaz Ömer İpekçi, Kazaz Halil İpekçi, Kazaz Yusuf İpekçi, Kazaz Abdurrahman İpekçi, Kazaz Fethi Suveren, Kazaz İbrahim Pamukçu, Kazaz Ali Tezcanlar, Kazaz Hacı Kara, Kazaz Yasin Bayraktar, Kazaz Bekir adlarını saydıkları ustaların kazazlık mesleğini icra ettiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda Kazaz Pazar'ında o dönemde terzilik mesleğini yapan kişilerin varlığından bahsetmişlerdir (KK.2;KK.14).

2.2.4.1. Ali Tezcanlar

Ali Tezcanlar 1956 doğumludur. Kazaz Pazar'ında puşi, aba, çefye, iggal/egal, çeşitli şallar vb. ürünler satmaktadır. Babası Mehmet Tezcanlar kazaz ustasıdır. Çocukken babası ve kazaz olan amcasının oğlundan bazı teknikleri öğrenmiştir. Babası, amcaları ve amcası oğullarının hepsinin kazaz olduğunu, onlardan bir de evde babasından gördüklerini yıllarca uygulamıştır. Lakin bu mesleği aktif olarak yapmamaktadır. Evde babasından kalma bir iş ağacı olan Ali Tezcanlar ara sıra yassı

ve top iggal/egal yapıp satmaktadır. Püsküllü tespih kullanımını alışkanlık edinmiş kişilerden talep oldukça babasından öğrendiği tespih püskülünü kişinin seçtiği tespihe göre yapmaya devam etmektedir. Babası bu mesleği öğrenmelerini istememiş ve bu yüzden başka mesleklere kendilerini yönlendirmiştir. Fakat kendisi ara sıra babasının yanına geldiğinde babasına yardımda bulunurken bu teknikleri öğrenmiştir. Uzun yıllar bu teknikleri kullanmaya devam etmediği için birçoğunu unutmuştur. Şuan iggal/egal, tespih püskülü ve son zamanlarda Suriye’den gelen abalara püskül ve top yapmayı hatırlamaktadır. Talep edildiğinde bunları yapmaktadır.

Görsel 18 Ali Tezcanlar Kazaz Pazar’ındaki dükkânında tespih yapımı aşamaları (KK.2; Ağırmatlı, 2021)

2.2.4.2. Ayşe ve Nuran Atilla

1940 doğumlu Ayşe Atilla ve 1976 doğumlu Nuran Atilla Siverek Karacadağ bölgesinde yaygın kullanım alanı bulan iggal/egal yapımını uzun yıllardır Siverek’te bulunan evlerinde yapmaktadırlar. Ayşe Atilla ile 16.09.202 tarihinde yapılan görüşmede; Ailesinin köyde hayvancılık ile uğraştığı çocukluk döneminde kırkılan koyun yünlerini yıkayıp temizledikten sonra iplik haline dönüştürüp bunlardan iggal/egal, keji /keje (dokuma ve elle örülen bela dolanan kemer), saç bağı ve altın kaytanı, binek hayvanların yük taşımaları sırasında kullanılan şerit, heybe ve çuvalların yapımında ve aynı şekilde Karacadağ bölgesinde dokudukları kıl çadırlar ve dokunulan diğer ürünlerin süslemesinde kazazlık tekniklerin ile oluşturulan şerit, kaytan, püsküller yapmışlardır. Şehre göç etmesi ve yaşam koşullarının ve ihtiyaçlarının değişmesi ile bu ürünlerin kullanımının azalması ve zamanla yok olması sebebiyle diğer kazazlık teknikleri ile ürünleri yapmayı terk etmiş lakin 2020

yıllına kadar yassı İggal/egal yapmaya devam etmiştir. Son yıllarda yaşamış olduğu sağlık sorunlar ve eskisi kadar talep olmaması, malzeme bulma acısından yaşadığı sıkıntılardan ötürü iggal yapıp satmayı terk etmiştir.

Görsel 19 Nuran ve Ayşe Atilla yün eğirme ve iggal yapımı işlemleri (KK.4, KK.13; Ağırmatlı, 2020)

Nuran Atilla, çocuk yaştan beri annesi ve çevresinden iplik eğirmeyi öğrenmiş ve çeşitli dokumalar yapmıştır. Bu dokumalarda püskül, kaytan ve kordonlar örmüş aynı zamanda köyde kendisi kullanmasa da büyüklerinin kullandığı saç bağı yapımını öğrenmiştir. Evlendikten sonra kayın validesi Ayşe Atilla’dan iggal/egal yapımını öğrenmiştir. Kayın validesi ile uzun yıllar iggal/egal yapıp Siverek’te Sipahi Pazarı’nda ve Şanlıurfa Kazaz Pazarı’ndan şal ve örtü ticareti yapan kişilere sipariş aldıkları iggalleri satmışlardır. 2020 yılında kayın validesi Ayşe Atilla’nın iggal/egal yapımını terk etmesi ile oda işin zahmetli olduğunu, eskisi kadar kolay malzeme bulamadıklarını koyunyünü ile yapılan iggallerin daha az tercih edildiği, deve yününden yapılan iggallerin daha çok talep gördüğünü lakin deve yününün temin edilmesinin zor oluşu gibi nedenler ve emeğinin kazancını karşılamadığı gerekçesi ile iggal yapımını bırakmıştır.

2.2.4.3. Fethi Suveren

Şanlıurfa doğumlu olan eski kazaz ustası Fethi Suveren ile 24.10.2020 tarihinde Kazaz Pazarı’nda yapılan görüşmede kendisinin 1942 doğumlu olduğunu çocukken Kazaz Pazarı’nda terzinin yanında çırak olarak çalışırken, 13 yaşlarında kazaz ustalarını izlerken bu sanata merak sarmıştır. Kazaz ustası olan Ömer İpekçi’nin ona “Madem merakın vargel kazazlık yap.” demesiyle babasının da rızasını alarak kazaz ustasının yanında çırak olarak başlamıştır. Kazazların dernek başkanlığını yürüten bu

işin ehli sanatkâr usta olarak tabir ettiği Yusuf İpek ve Abdurrahman İpek’e çıraklık ve kalfalık yapmıştır.

Fethi Suveren 24.10.2020 tarihinde yapılan görüşmede Kazaz Pazarı’nda kazazlık yaptığı dönemde kazazlık sanatı ile ilgilenen 11 ustan varlığından bahsetmektedir. Bu ustaların iyi ipek iplikleri Suriye’den getirdiklerini ama Diyarbakır’dan getirdikleri ipeklerin kalite olarak Suriye’den gelen ipliklerden daha düşük olduğunu Diyarbakır’dan gelen ipekler ile de kaytanlar ördüklerini belirtmiştir (KK.6).

Saha çalışmasında Fethi Usta kazaz esnafının kurduğu derneğin ahilik anlayışıyla devam ettiğini, kardeş gibi birlik ve beraberlik içinde dayanışmanın olduğu, ürettikleri ürünleri sattıkları belirtilmiştir. Bir tüccar geldiğinde örneğin; 80 tane ürün sipariş ettiğinde bunları tüm ustalara eşit şekilde bölüştürüldüğünü ve herkesin kazanç elde ettiğini belirtmiştir. Tüccarların toplu olarak gelip alışveriş yaptığını ve o dönemde talebin fazla olduğunu çevre il ve ilçelerinden gelip kazazlık ürünlerini almışlardır.

Görsel 20 Fethi Suveren ile Kazaz Pazarı’nda yapılan görüşme (KK.6;Ağırmatlı, 2020)

Fethi Suveren yaklaşık 30-35 yıl önce talebin azalması ile bu mesleği bırakmıştır. Bu mesleği bırakması ile Kazaz Pazarı’nda puşi, şal, örtü vb. ürünleri satmaya başlamıştır. Dünyayı etkisi altına alan 2020 yılında Covid-19 salgınından dolayı usta dükkânının işletmesini bir başkasına bırakmıştır.

2.2.4.4. Halime Karacadağ

Siverek doğumlu olan 1953 doğumlu olan Halime Karacadağ ile 29.11.2020 tarihli görüşmede; Köyde yaşadığı süreçte hayvanlarından elde ettikleri yünleri eğirerek

iplik haline getirip dokuma, saç bağı (guli/benguli; kadınların saçlarını örmesine denilmektedir), keji/keje (kemer), halı, kilim, çuval, heybe vb. ihtiyaç duydukları ürünlerde kullanmışlardır. Bundan 50-60 yıl önce köyde kadınların saçlarına saç bağı (guli), raht, renkli altın kaytanı, keji/keje (kemer) vb. giyim donatılarının kullandığı için birçok kişinin kendi el emeği ile ördüklerini, köyde yaşayan birçok kişinin bu teknikleri bildiğini ifade etmiştir. Eskiden annesinin bu tipte örnekleri ördüğünü, bu mesleği çok küçük yaşta annesinden öğrendiğini ve uzun yıllar uyguladığını ifade etmiştir. Şehre taşındıktan sonra giyim kuşam kültüründe kullandıkları saç bağı, altın kaytanı ve renkli altın kaytanını kullanmayı terk etmiş ve yapımını bırakmıştır. Yıllar sonra Halime Karacadağ oğlunun evlendiği eşi iggal/egal yapmayı bilmesi ile yeniden gelinine destek olmak için yapmaya başlamıştır. Bu süre zarfında kızına da öğretmiştir. Halime Karacadağ yaşamış olduğu sağlık sorunları nedeni ile 2021 yılında üretip sattığı iggalleri yapımına son vermiştir. Aynı şekilde gelini ve kızı da yapımı zor ve meşakkatli olan iggal yapımını sürdürememişlerdir.

Görsel 21 Halime Karacadağ yün tarama, iplik ve iggal/egal yapımı aşamaları (KK.9; Ağırmatlı,2020)

2.2.4.5. Mehmet Emin Güngör

Kazaz ustası Mehmet Emin Güngör 1942 yılında Şanlıurfa’da doğdu. Mahalledeki arkadaşlarım çıraklık yapmak için çeşitli ustaların yanına çırak olarak gidiyorlardı. Bende küçüktüm arkadaşlarımı kıskandığım için çok ağladım. Babam çarşı esnafı olduğundan arkadaşı kazaz ustası Yasin Bayraktar’a anlatmış usta da “*En azından gelsin bize su getirir*” deyince babam beni 1947 yılında çıraklığa götürdü. O yıllarda ustam kazazların dernek başkanıydı. Usta iki sene sonra mesleği bırakıp sandık satmaya başlayınca amcam o dönemin en iyi ustalarından biri olan Kazaz Yusuf

İpek'in yanında devam etmemi istedi. Yusuf ustanın yanında bir süre çalıştıktan sonra ustanın dükkânı geç açıp erken kapatmasından ötürü bu işi iyi öğrenemediğini düşünüp amcasına iletiyor ve amcası sanatı öğrenmesi için kazaz ustası Muhammed İpekçi'nin yanına çırak olarak vermiş. Mehmet Emin Usta; ustamın işi olup dükkândan gittiğinde ustamın yerinde oturdum, ondan gördüğüm teknikleri uygulardım. Ustam gelmeden de o ördüğüm yeri söküp gelip yerimde oturdum ki ustam anlamasın. Ustamın olmadığı bir gün yine ben ustamın işini yaparken ustam tahminimden önce geldi ve yaptığım işi tam sökecektim ki beni yakaladı.” “*Ne yapıyorsun?*” deyince dedim ki “*Ustam senin gibi yapabiliyor muyum*” dedim ustam da çok şaşırdı “*Bunu nasıl yaptın? Kimden öğrendin ?*” deyince “*Senin eline baka baka öğrendim.*” dedim. Bu olaydan sonra bana iş ağacı verdi ve ustamın yanında çalışmaya devam ettim 11 yaşına geldiğimde 6 yıllık kazaz ustasıydım. Ustam işçiliğimi ve iş ahlakımı beğendiği için bir gün marangoz çağırıp dükkânı ikiye böldü ve bundan sonra seni ortak yaptım dedi. O günden sonra sabahları çok erken işe gidip hem ustasının hem de kendi dükkânımı açardım. Daha sonra Kazaz Pazarı'nda bulunan bir dükkân kiralığa çıktığında ustam bir yıllığına o dükkânı bana tutmuştu. Eşyaları gittik getirdik evden ustam ile eşyaları bölüştük dükkânıma götürmek için o zamanlar hesap ettik bir yılda 7'şer bin lira kazanmışız. Ustam o zamana kadar kazaz pazarında o kadar para kazanan olmadığını, hatta 13-14 yaşlarında kazaz ustası olmadığını söyledi. Ustamın her konuda desteğini gördüm. 1-2 yıl o dükkânda çalıştım. Daha sonra Kazaz Pazarı'nda vakıf malı olan bir dükkân devir aldım ve sanatımı yapmaya devam ettim. Dükkânı kapattıktan sonra kuyumcu ustası arkadaşımın yanına gidip kuyumculukta yaptım. 1970'te askere gidip geldikten sonra İstanbul'a yerleştim. Bir süre hazır giyim işiyle uğraştıktan sonra kuyumculuk alanında çalıştım. İstanbul'da 20-25 yıl yaşadıkdan sonra ailevi sorunlar nedeniyle Urfa'ya geri döndüğümde 3 yıl kadar kuyumculuk dükkânı işlettim daha sonra ŞURKAV Çarşısı'nda hediyelik eşya dükkânı açtığım sırada unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını tekrar canlandırmak için Valilik ve Gazi Üniversitesi'nin ortaklaşa proje çalışması yürütülüyordu. Çalışmalar sonucunda oluşturulacak GESEM'de kazazlık sanatını tekrardan yaşatmak için eski kazaz usta ve çırakları arandığı ve birçok ustaya gidildiği ama çoğu ustanın bu mesleği yıllar önce bıraktıkları için teknikleri hatırlamadıkları ve tekrardan yapmak istemediklerini Mehmet Emin ustaya ricasını kırmayacağım bir arkadaş ile gittiklerini ve ricalarını kıramayıp tekliflerini

kabul etmesiyle 2009-2010 yılları arasında kurulan GESEM’de Halk Eğitim Merkezi bünyesinde açılan modüllerde kazazlık sanatının öğretimine başlamıştır. Bir süre kursların devam ettiği daha sonra talep olmadığı için ve ustanın yaşı 65 yaşını geçmiş olduğu gibi nedenler ile Halk Eğitim Merkezleri kurs açmamıştır. GESEM’in kapanmasından unutulmaya yüz tutmuş el sanatları Rızvaniye El Sanatları Külliyesine taşınmasıyla usta sanatını burada devam ettirmektedir.

Görsel 22 Mehmet Emin ve Aynzeliha Göngör Rızvaniye El Sanatları Külliyesi kazaz atölyesi
(KK.3, KK.10; Ağırmatlı, 2020)

2.2.5. Kazazlık Sanatında Kullanılan Malzemeler

Paleolitik Çağ’dan günümüze kadar Anadolu, önemli bir yerleşim alanıdır. Bu coğrafyada yaşayan insanlar çevrelerinde buldukları bitkisel, hayvansal ve madensel vb. lifleri işleyip kullanmışlardır. Kazazlıkta ipek, deve, koyun ve kuzu yünü ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda elde edilen; ipek ve yün iplik, dokuma ve kumaşlar, ipek ve yünden hazırlanmış kordon, harç ve şeritler, çeşitli hayvan kabukları (cılıkak, işçil), kuş tüyleri (telek), hayvan dişleri (fildişi, kurt dişi, tırnakları, balık kuyruğu), hayvan hammaddeli düğmeler, deri ve kürkler, inciler, (Koç, 1999, s. 397-404) kullanılarak süsleme materyalleri elde etmiştir.

Yaşam alanlarında yer alan bu materyalleri oluşturmak, hammaddeleri işlemek için çeşitli araçlara ihtiyaç duymuşlardır. Anadolu’da gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda, eski çağlarda kullanılmış öreke, kirman, ağırşak, iğ, iğne, kirkir, tığ, makas, şiş, çeşitli aletlerin yanında dokumalarda, gündelik yaşamda ihtiyaç duydukları hayvansal ve bitkisel iplikler de bulunmuştur. Anadolu coğrafyasında dokumacılık yapıldığı ve çok uzun yıllar önce bu aletler kullanıldığının tespiti.

Görsel 23 Kazazlıkta kullanılan malzemeler (Ağırmathı, 2021)

Kazazlık sanatına adını veren ipek önemli bir malzemedir. Hayvansal liflerden elde edilen ipek gibi hayvansal lif kökenli koyun ve deve yünleri de kazazlıkta kullanım yeri bulmuştur. Bu malzemelerin yanında madensel kökenli bakır ve gümüş tellerde kullanılmıştır. Boncuk, altın ve gümüş sırma teller kazaz ustalarının kullandıkları yardımcı malzemelerdir.

Görsel 24 Kazaz ürünlerin yapımında kullanılan iplik ve tel türleri (Ağırmathı, 2021)

Kazaz üretiminde geçmiş dönemlerde hayvansal lifler kullanılırken yörede ipek üretiminin zamanla azalıp son bulması, deve ve koyun yününün eskisi kadar kolay elde edilememesi, bu ipliklerin üretiminin zor ve maliyetli olması alım gücünün düşmesi vb. nedenlerden ötürü bu malzemelerin teminin zorlaşmasıyla pamuk ve endüstriyel kökenli ipliklere yerini bırakmıştır. Günümüzde ipek kullanılmaz iken, bazı ürünlerin yapımında deve yünü ve koyun yünü kullanılmaya devam edilmekte olduğu tespit edilmiştir.

2.2.5.1. Bakır ve Gümüş Teller

Gümüş; parlak beyaz renkte kolay işlenebilen, oksitlenmeye karşı dayanıklı değerli bir metaldir. Bu özelliklerinden dolayı gümüş ilk çağlardan bu yana para ve takı gibi değerli eşyaların yapımında tercih edilen bir metal olmuştur. Anadolu da hem saf hem de cevher olarak bulunan gümüş kaynakları bakımından oldukça zengin bir konumdadır (Kökkılıç, 2010, s. 7). Bu şekilde elde edilmiş gümüş madeni farklı metot ve teknikler kullanılarak çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Bu alanlardan biri de takı ve giyim süsleme unsurları alanında kullanılmak üzere çeşitli mikron kalınlıklarda tellere dönüştürülerek malzeme olarak kullanıma hazırlanmıştır.

Diğer bir doğal malzeme ise; Bakır kırmızı kahve renkli, kolay işlenebilir doğada bulunan madendir. Çok çeşitli fonksiyonel eşyanın yapıldığı bakır; doğada hem doğal maden hem de cevher olarak bulunmaktadır. Dere yataklarında rastlanan doğal bakır okside olabilen bir madendir (Kaya, 2010, s. 17). Elde edilen bakırlar farklı alanlarda kullanılmak üzere levha ve çeşitli kalınlıklarda tellere dönüştürülmüştür.

Görsel 25 Bakır ve gümüş tel örnekleri (Ağırmatl, 2021)

Bakır ve gümüş madenlerinden elde edilen teller kazazlık alanında kullanılmaktadır. Çeşitli aşamalardan geçerek oluşturulan teller ipek ipliğin üzerine sarılarak kılaptanlar hazırlanır, kumaş yapımında ve giyim donatılarında süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır.

Geçmiş dönemlerde kullanılan raht, çeşitli püsküllerde, düğmelerde ve bazı kaytanlarda, iggal/egal yapımında bakır ve gümüş teller kullanılmıştır. Gümümüzde ise sadece bakır teller iggal/egal yapımında kullanımına devam etmektedir.

2.2.5.2. Boncuklar

Cam, taş, sedef, tahta, plastik vb. maddelerden yapılan, ortası delik, çoğu yuvarlak ve renkli süs tanesidir (TDK, 2021). Boncuklar süslemede başvurulan yardımcı materyallerdendir. Kazazlık ürünlerin yapımında Şanlıurfa ve Trabzon’da geçmiş dönemlerde boncuk yapımında kullanılmış patiska kumaşına çiriş sürülerek boncuklar da elde edilmiştir. Bu boncuklar kullanılacak yere göre farklı boyutlarda verilmiştir. Günümüzde ise bu boncuk yapımı zor ve meşakkatli olduğundan yerine plastik boncuklar tercih edilmektedir. Kazaz ustaları; renkli kaytan, renkli altın kaytanı, aba düğmesinde çiriş ile yapılmış boncukları yıllarca kullanmışlardır. Bu boncuklar genellikle evlerde kazaz ustalarının eşleri, kızları ve yakınları tarafından hazırlanmıştır. Çiriş ile elde edilen boncukların yanında zaza püskülü, raht, saç bağında da farklı boncuklar kullanılmıştır. Fakat boncuk ile süslemeyi kazaz ustaları değil bu kazazlık ürünleri alan kişiler kendi maddi durumu, statüsüne göre değerli taşlardan elde edilen boncuk, inci vb. malzemeler ile kendi beğenileri doğrultusunda süslemeler yapmışlardır.

Görsel 26 Kazaz ustasının çirişten boncuk yapımı ve çirişten yapılmış boncuklar (Ağırmatlı, 2020)

İnci kolye/inci saplama yörede “kelepe” adı verilen incileri kolyeyi yaptırmak isteyen kişi kazaz ustasına incileri temin etmiştir. Kazaz ustası kişinin istediği boyuta göre incileri kolye yapmak için ipek ipliğe dizip kazazlık teknikleri ile boyun kısmını ördürmüştür.

2.2.5.3. İplikler

Görsel 27 Kazazlıkta kullanılan İplik örnekleri (Ağırmatl, 2021)

Kazazlık ürünlerin yapımında geçmiş dönemlerde ipek iplikler tercih edilmiştir. Şanlıurfa'da geçmişte ipek iplik kullanılmış olsa da günümüzde ise kazazlık ürünlerin üretiminde ipek iplik kullanımı tamamen yok olmuştur. Yörede geçmişten günümüze kadar kazaz ustaları farklı iplikler kullandıkları tespit edilmiştir. Bu iplikler geçmiş dönemlerde hayvansal ve bitki kökenli ipliklerdi. Kazazlıkta kullanılan ipliklerin başını ismini sanata veren ipek başta olmak üzere, deve yünü, koyun yünü, pamuk, altın ve gümüş sıрма, floş, naylon, orlon tercih edilmiştir.

2.2.5.3.1. İpek İplikler

M.Ö. 2000 yıllarında Çin'de ilk kez ipek böceği yetiştirildiği ve kozalardan ipek üretildiği tarihi belgelerde yer almaktadır. Çin Devleti uzun bir dönem bu sanat olarak gizlenmiştir. Lakin M.S. 419 yılında Türkistan'daki Cotan eyaletine Çin prensesi tarafından götürülmesiyle Çin seyyahlar aracılığı ile ipek kozaları Japonya ve Kore yarımadasında yayılmıştır” (Mangut ve Karahan, 2006, s. 145).

Osmanlı devleti gümrük gelirlerinin önemli bir bölümünü ipek ile ilgili vergilerden almıştır. Osmanlı döneminde ipek ilgili alanda çalışan pekçok meslek gurubu bulunmaktadır. Bu meslekler; Gazzazan, hamcı mancırıkçı, elemenci, kılbdancı, sırmakeş, simkeş, çözgücü, tireci, kaytancı, ibrişimci, dolapçı, devdah, cenderhane, menegenci, perdahçı, fermenci, gergefçi, kasnakçı gibi atölyeler Osmanlı devleti tarafından kontrolü sağlanarak ipek üretimi, ticareti ve dokumacılık alanında kalitesini sağlamaya çalışmıştır (Uğurlu, 2001, s. 33).

Görsel 28 Dokumada kullanılan ipek iplikler (Gülay Bölek, 2021)

İpek iplik üretimi olmamış olsa da Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin desteği ile ipek böceği üretimi az da olsa Şanlıurfa'da sürdürülmesi için projeler düzenlenmektedir. İpek iplik üretiminin maliyetli ve zor üretilmesi sonucunda zamanla Şanlıurfa'da azalıp yok olması, ipek iplik yerine daha ucuz ve kolay yollarla elde edilen, görüntüsü ipeğe benzeyen sanayi tipi üretimle elde edilen floş ve naylonlara yerini bırakmıştır. Kazaz esnafı uzun yıllar boyunca ipek iplikleri Diyarbakır ve Bursa'dan temin etmiştir.

Görsel 29 Diyarbakır Kulp ipek iplik fabrikası (Mizbah Çaçan,2021)

Şanlıurfa'da geçmiş dönemlerde İpekyolu güzergâhında yer alması ve de ipek üretimine bağlı olarak ipek ticaretinin yapıldığı bilinmektedir. Geçmiş dönemlerdeki gümrük kayıtlarında ipek ticaretinin yapan tüccarlar ile ilgili bazı bilgilere rastlanmıştır. Ancak ipeklerin hangi ülkeden temin edildiğine dair yazılı verilere rastlanılmamıştır.

2.2.5.3.2. Deve Yünü

Orta Asya Türk tarihinde deve yaygın olarak kullanılan ve pek çok manevi anlamlar yüklenmiş bir değerdir. Susuzluğa dayanmaları, güçlü yapılarından ötürü binek ve yük hayvanı olarak kullanılan develerin yünlerinden de faydalanılmıştır (Demir, 2019, s. 79).

Develerin vücutları kalın, kaba ince ve yumuşak kıllardan oluşan bir kıl örtüsüyle kaplıdır. Develerin bu kıl örtüsü kıştan sonra hayvanların ısınmaya başlamasıyla dökülmeye yüz tutar. İşte o zaman kırkıma ve taramaya lüzum kalmadan bu kıllar kolaylıkla toplanabilir

Görsel 30 Siverek'te deve yetiştiriciliği, deve yünü ve teşi ile bükülmüş iplik örneği (Ağırmatl, 2020)

Deve yünleri, deveden elde edilen liflerdir. Yünün kalitesi devenin yetiştirildiği bölgeye ve cinslerine göre farklılık göstermektedir. Devenin yün örtüsü birbirinden farklı kalitede iki değişik liften oluşur. Bunlar yaklaşık 100 mm. uzunluğunda alt ince lifler ile kalın, kaba ve koyu renkli 50-70 mm. uzunluğunda olan üst kıllardır. Üst kaba kılların eğrilmesi uygun olmayan liflerdir. Alt ince lifler oldukça ince, fazla kıvrımlı ve sağlam yapıdadırlar (Kaya ve Yazıcıoğlu, 1992, s. 222).

İpekyolu'nun ticari önemini yitirmesi ile deve kervanlarına ihtiyacın kalmaması deve yetiştiriciliğinin büyük ölçüde azalmasına neden olmuştur. Bu sebeple yörede deve üretimi azalmasına bağlı olarak deve yünün azalmasına ve artık kolay temin edilememesine sebep olmuştur. Günümüzde deve yetiştiriciliği Siverek ve Harran ilçelerinde devam etmiş olsa da yeterli miktarda deve yünü üretilmemektedir. Deve

yünü daha çok Ege Bölgesi'nde Denizli, Muğla ve Aydın illerinden temin edilmektedir.

2.2.5.3.3. Koyun Yünü

Görsel 31 Koyun, kırılmış koyun yünü ve teşiyle iplik haline dönüştürülmüş koyun yünü (Ağırmatl, 2021)

Yün çabuk bozulabilen bir lif yapısına sahiptir. Lakin Neolitik Dönemde koyun yetiştirilmiş olduğuna dair koyun kemikleri bulunmuştu (Ateşok, 2005, s. 17). Türklerin Anadolu'ya göçüyle birlikte Orta Asya kültürünü de taşımışlardır. Koyunlardan kırpmış oldukları yünleri iplik haline getirip farklı alanlarda kullanıma devam etmişlerdir.

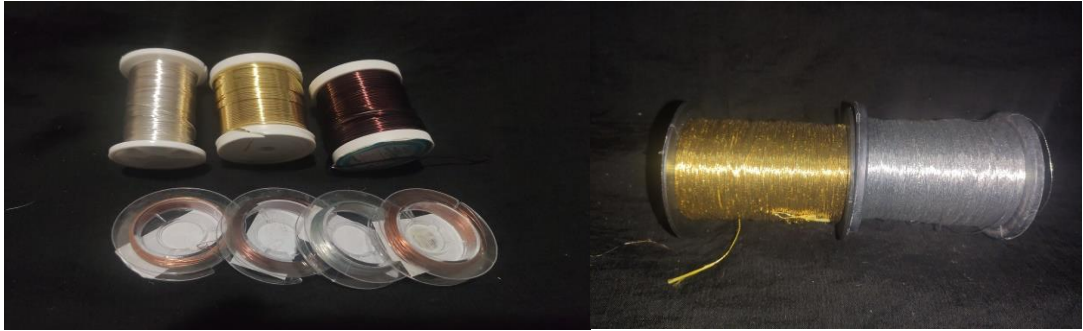

Görsel 32 Şanlıurfa'da yün toplama alanlarını gösteren misyoner fotoğrafları (Mişel Pabuççıyan koleksiyonu, Paris) <https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/ekonomi/trades.html>

Şanlıurfa'da Türkiye koyun varlığının % 6,4'ü (1.856.508 baş) yetiştirmektedir (TUİK, 2020). Şanlıurfa ve çevresinde farklı koyun ırkları yetiştiriciliği yapılmaktadır. Halk arasında mor koyun olarak adlandırılan mor karaman ırkının yünleri ayıklama, yıkama ve tarama işlemlerinden geçerek iplik haline getirilmiştir. Bu yünler herhangi bir boyama işlemine tabi tutulmadan doğal rengi ile iplik haline getirilerek çorap, dokuma ve kazazlıkta kullanılmıştır.

2.2.5.3.4. Gümüş, Altın ve Sırma İpler (Teller/İpler)

Kazazlık Sanatı (Kazaziye işi); ipek ya da naylon tel üzerinin 0,08 mikron olarak bilinen çok ince altın ve gümüş tellerin kendi ya da birbirleri etrafında kıvrılarak sarılması ile elde edilen kılaptanlar ile yapılan yöresel bir el sanatıdır. Geçmiş dönemlerde oluşturulan kılaptanlar gümüş, altın ve bakır tellerinin ipek iplik üzerine sarılması ile elde edilmiştir.

Görsel 33 Gümüş, altın ve sırma ipler (teller/ipler) (Ağırmalı, 2020)

Gümüş, altın ve bakır tellerin temininin zorlaşması ve alım gücünün düşmesi ile bu teller yerine sırma teller kullanılmıştır. Sırma tellerde altın sarısı ve gümüş renkleri tercih edilmiştir.

Şanlıurfa'da iggal/egal yapımında genellikle bakır teller ve sırma şeritlerin kullanımı yaygındır. Aynı şekilde raht, zaza püskülü, saz püskülü yapımında sırma teller çoğunlukla kullanıldığı tespit edilmiştir.

2.2.5.3.5. Floş, Naylon ve Pamuk İpler

Floş ve naylon iplikler petrol atıkları ve tabi gazların senteziyle elde edilir. Yakıldığında eriyormuş gibi yanar ve sert artık bırakır. Kolay temizlenir, kolay kurutulur, yumuşak hafif ve dayanıklıdır (Sönmez, 1995, s. 9). İpek üretimin ve ipek

Yolu'nun eski önemini yitirmesi, ipek üretimin zor ve meşakkatli olması vb. sebeplerden dolayı kaza ustaları ipek ipliğe alternatif olarak mukavemeti güçlü, maliyeti düşük, ulaşımı kolay ve parlaklığı ile ipeğe benzer veya yakın olan floş ve naylon iplikler kullanmaya başlamışlardır.

Görsel 34 Floş ve naylon iplik örnekleri (Ağırmalı, 2020)

Pamuk iplik pamuk maddesi çeşitli işlemlerden sonra iplik haline getirilmektedir. Farklı kalınlıklarda pamuk ipliği mevcuttur. Kazaz ustaları renkli altın kaytanı, renkli kaytan, raht

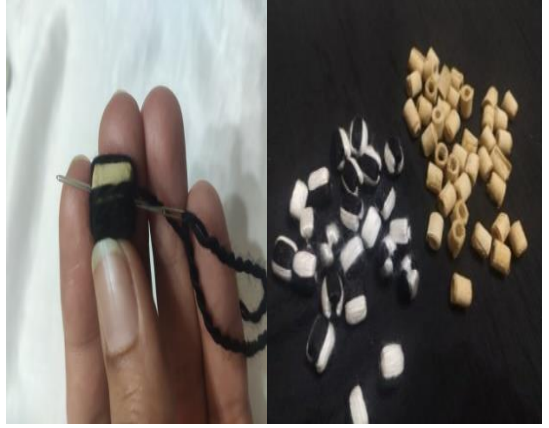
2.2.5.3.6. Çiriş

Çiriş otunun kökleri öğütülmesiyle yapılan ve su ile karıştırılarak tutkal gibi kullanılan esmer, sarı bir toza çiriş denilmektedir (TDK, 2021). Doğada yetişen çiriş otunun toplanıp kurutulup toz haline getirilmesi ile bu madde elde edilmektedir. Geçmiş dönemlerde kese kâğıdı yapımı, ayakkabı ve yemeni yapımında olduğu gibi birçok alanda yapıştırıcı olarak kullanılan bir maddedir.

Şanlıurfalı kazaz ustaları geçmiş dönemlerde kazazlıkta kullandıkları düğme ve boncukları çiriş kullanarak elde etmişlerdir. Günümüzde hazır boncuklar kullanıldığı için çiriş ile elde edilen boncuklar kullanılmadığı için çiriş kullanımı son bulmuştur.

Çiriş ve patiska kumaştan boncuk yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Çiriş ile boncuk yapımında bir kap içerisine 30 gr çiriş tozu ve 50gr su katılarak kaşık yardımı ile homojen bir kıvam alana kadar karıştırınız ve macun kıvamına getiriniz.	
✓ İstenilen kıvam elde edildikten sonra 10 cm uzunluğunda 1 cm genişliğinde önceden kesip hazırlanmış olan patiska kumaşa el veya fırça yardımı ile çirişi yediriniz.	
✓ İstenilen boyuta göre şiş ve tıgın üzerine sıkıca ve aynı hizada sarınız.	
✓ Kurumaya bırakınız. Kuruma işlemi tamamlandıktan sonra boncukların üzeri işlemek için hazırlayınız.	

✓ Kuruyan boncukların üst yüzeyi siyah ve beyaz iplik kullanarak arada oluşan boncuk deliğinden iğne yardımıyla ipliği geçirip boncuğun çevresinde açıklık kalmayacak şekilde iplikle işleyiniz.	
---	--

2.2.5.3.7. Kumaş

Kullanılmış, eski yırtılmaya yakın patiska kumaşı kullanılmıştır. Boncuk yapımında çirişi iyi çekmesi ve daha rahat sarılması nedenlerinden dolayı eski ve yıpranmış patiska kumaş tercih edilmiştir. Aynı zamanda Suruç top püskülü elde ederken ve saç bağlarının püsküllerini elde etmede üsküf (baş kısmı) içinde bu şekilde patiska kumaş ile kalınlık formu elde edilmiştir.

Görsel 35 Kazazlıkta kullanılan kumaşlar (Ağırmalı, 2021)

Boncuk yapımında 10 cm uzunluğunda 1 cm genişliğinde patiska kumaş kesilen şeritlerden boncuk yapılmaktadır. Günümüzde kazaz ustaları boncukları kullanmadıkları için yapılmamaktadır.

Saç bağı, Suruç top püskülü yapımında püsküllerin üsküf yani baş kısımlarına hacim vermek ve daha düzgün görünmesini sağlamak için patiska yada yumuşak dokulu kumaşlar kullanılmıştır. Kullanılan bu kumaşların rengi, deseni önem arz

etmemektedir. Çünkü bu kumaşların üstü iplik ile kaplandıktan sonra kazaz ustaları tarafından işleme işlemi gerçekleştirilmiştir.

Görsel 36 Saç bağı ve Suruç top püskülde yapımında üsküf detayında kullanılan farklı kumaş örnekleri (Ağırmalı, 2020)

Renkli altın kaytanı yapımında kırmızı renkte ince dokulu kumaşlar kullanılmıştır. Bu kırmızı kumaşın üzerine altın sarısı renginde işlemeli bir kumaş veya şerit geçirilir. Oluşturulan bu kumaşın uç kısmına altınlar kişinin maddi imkânı ve kişisel tercihleri doğrultusunda yerleştirilip dikilmiştir.

2.2.6. Kazazlıkta Kullanılan Araç ve Gereçler

Paleolitik Çağ'dan beri Anadolu insanlar için önemli bir yaşam alanı olmuştur. Anadolu'da gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda, bu döneme işaretleyen oldukça fazla iğ, ağırşak, öreke, kirman, kirkit, iğne, makas, tığ, şiş, gergef vb. aletler elde edilmiştir (Uğurlu, 2018, s. 13).

Şanlıurfa yüzyıllardır birçok millete yurt olmuştur. Bu nedenle gerçekleştirilen araştırmalar, kazılar yapıldıkça yeni bulguların elde edilmesine neden olmuştur. Bölgede geçmiş dönemde yurt olduğu medeniyetlerde kullanılan aletler gün yüzüne çıkmaktadır. Gününüzde bu kazılardan çıkan bulgular Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Kazaz ustalarının kullanmış oldukları araç gereçler; Çakmak, iş ağacı, çeşitli boyutlarda iğneler, makas, tığ, teşi vb. aletler kazaz ustalarının elinde var olan ana malzemelerdir.

2.2.6.1. Çakmak

Kazaz ustalarının kullanmış oldukları ipliklerin fazlalıklarını almada ve bazı düğümlerde kullanılan ipliklerin açılmasını ve daha muntazam durmasını sağlamak için çakmak kullanmışlardır.

Görsel 37 Çakmak ve ustanın çakmak ile ipleri yakması (Ağırmatl, 2021)

3.3.6.2. İş Ağacı

Kazaz ustalarının en önemli aracı iş ağacıdır. Kazaz ustası işlerini bu basit aletti kullanılarak yapmaktadır. 15 cm eninde 70 cm uzunluğunda yassı bir tahta zemin üzerine dikine yerleştirilmiş 30 cm uzunluğunda 3 cm çapında yuvarlak iki ahşap parçadan meydana gelen iş ağacı üzerinde gerçekleştirilir. Yuvarlak ahşap parçaların üst kısmı iplikleri tutacak şekilde tasarlanmıştır. Aynı zamanda bu parçalar yassı tahtadan çıkarılıp takılma özelliğine sahiptir (Akpınarlı, Başaran, Ertürk, Büyükyazıcı ve Tozun, s. 310). Kazaz ustası bu iş ağacına iplikleri yapacağı ürüne göre iplikleri yerleştirerek işlemleri yapmaktadır. Portatiftir ve rahatlıkla istenilen yere iş ağacı taşıyabilmektedir.

Görsel 38 İş ağacı ve ayrıntıları (Ağırmatl, 2021)

2.2.6.3. İğneler

Bazı kazazlık tekniklerini örmek için, bazı birleştirmeleri yapmak için çeşitli boylarda iğneler kullanmışlardır. Kazazlıkta kullanılan üsküf işlemede ve çiriş ile boncuk örmede, renkli altın kaytanında kumaşı dikmede, Suruç top püskül ve saç bağının üsküf kısımlarını örmede iğnelerden yararlanılmıştır. Aynı zamanda zaza püskülü ve rahatla yapılan bazı birleştirmelerde ve dikme işlemlerinde iğneler kolaylık sağlamıştır. Bazı büyük ve kalın çuvaldız şeklinde olan iğnelerin üzerine çirişten boncuk yapımında ve bazen o boncukları ipliklere geçirmek içinde iğneler kullanılmıştır.

Görsel 39 İğneler ve iğnenin kazazlık ürünlerde kullanımı (Ağırmatl, 2020)

2.2.6.4. Makas

Kazazlıkta kullanılan ipliklerin ve bazı kumaşların kesininde makas kullanılmıştır. Makas ile ipliklerin uzunlukları eşitlenmesinde daha güzel bir görüntü sağlamak için makas kullanılmıştır.

Görsel 40 Makaslar kazazlık ürünlerin yapımında makas kullanımı (Ağırmatl, 2020)

2.2.6.5. Tığ

Kazaz ustaları çiriş ile yapmış oldukları boncukların geçirilmesinde ve aynı zamanda bazı ipliklerin geçirilmesinde tığ yardımcı araç olarak kullanılmıştır.

Görsel 41 Tığ çeşitleri ve tığın çirişle yapılmış boncukların yapımında kullanımı

2.2.6.6. Yün Eğirme Aleti (Teşi, Kirmen, Öreke, İğ)

Yörede teşi ismiyle bilinen İnsanların elinden sonra kullandıkları iğ ilk büküm aletidir. Çengelli ucuna ipliğin sarıldığı gövdeye ağırlık veren ortaya geçirilmiş yuvarlak bir tahtadan oluşan iki bölmeli bir alettir. Önce lifler elde paralel hale getirip uzatılır, bükümü sağlanır. Oluşan bu ilk iplik için gövdesine sarılıp çengelden geçirilerek aşağıya sarkıtılırken hızla şekilde döndürülür. Bu işlemin tekrarlanması ile elde bulunan lif demeti iplik haline getirilir (Aytaç, 1982, s. 6). İplik yapımında kullanılan ilk aletlerden biridir. iğ yaklaşık olarak 30-35 cm boyundaki, halkın “mil” olarak ifade ettiği ahşap çubuktan yapılmaktadır (Deniz, 1998, s. 9).

Görsel 42 Teşi, yün yapağısı ve yün iplik, teşi ile yün iplik yapımı (Ağırmatlı, 2021)

Anadolu’da yün ve yapağı bükülüp eğirilirken; çıkırık, iğ, kirman, öreke vb. aletler kullanılmıştır. 20. yüzyılın ortasına değin Anadolu dokumacılığında bükme ve eğirme işleminde yaygın olarak iğ ya da kirman kullanılmışken, günümüzde ise çıkırık kullanılarak iplik bükme daha yaygındır (Deniz, 1998, s. 33).

Görsel 43 1900’larda Şanlıurfa’da iplik yapım atölyeleri (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi)

Şanlıurfa’da yapılan arkeolojik kazılarda geçmiş dönemlere ait ağırşak adı verilen iplik eğirme ve dokumada kullanılan özel olarak biçimlendirilmiş taşlar ele geçmiştir. Günümüzde Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Koleksiyonu’ndadır ve sergilenmektedir. Tüm veriler gösteriyor ki uzun yıllardır bu coğrafyada iplik eğirme araçları yaygın olarak kullanılmıştır.

Yünü iplik haline getirmek için teşinin (iğ) kullanımının yanında çıkırıklarda kullanılmıştır. Günümüze kadar gelen örnekleri Şanlıurfa Kent Müzesinde yer almaktadır.

Görsel 44 Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ağırşaklar (Ağırmatlı, 2019)

Elyaftan iplik yapımına iplik eğirme adı verilir. Sümek hızla çekilerek kendi etrafında daima soldan sağa veya sağdan sola bükülerek iplik yapılır. İplik eğirme teknolojisinde, büküm yönü ve açısı değişkendir. İplik, az ya da çok bükümlü, ince

kalın, “S” büküm, “Z” büküm, tek, çift ya da çok katlı kullanıma uygun olarak bükülerek katlanır. Büküm sonrasında iplikler, çile haline getirilir (Uğurlu, 2018, s. 13).

Görsel 45 İplik yapımında kullanılan çıkırık ve iğ (teşi) (Ağırmalı, 2021)

2.2.6.7. Yün Tarağı

Ayıklanıp temizlenmiş olan yünün iplik haline gelebilmesi kullanılan bir tahta zemin üzerine paralel olarak çakılmış iki sıra halindeki çivilerin olduğu basit el aletine verilen isimdir.

Görsel 46 Basit el tarağı ve yün tarama makinası (Ağırmalı, 2020)

Tarama işlemi basit el tarağı ile yapıldığı gibi makinada da tarama işlemi gerçekleştirilebilmektedir. Makinada tarama işleminde yün makinaya yerleştirilir ve makine üzerinde yer alan tarak (iğneler) yardımı ile silindirden geçer ve iplik yapımına hazırdır.

2.2.7. Kazazlıkta Kullanılan İpliklerin Hazırlanması

Kazazlık ürünlerin yapımında birbirinden farklı iplik çeşitleri kullanılmıştır. Kazazlık sanatına ismini veren ipek, deve ve koyun yünü kullanılmıştır. Hayvan liflerin iplik haline gelebilmesi içi çeşitli işlemlerden geçmesi gerekmektedir. İpek iplik boyalı hazır halde geldiği gibi bazen çileler halinde ham olarak satın alınmıştır. İpek iplikler

kazaz ustaları tarafından boyama işlemine tabi tutulmuştur. Koyun ve deve yünün ayıklanıp temizlendikten sonra tarama ve eğirilme işlemlerine tabi tutulmuş herhangi bir boyama işlemine tabi tutulmayıp ham renkleri ile kazazlıkta kullanılmıştır.

2.2.7.1. İpek İplikler

İpek, Bombyxmori bilimsel ismiyle bilinen ve bir tür tırtıl cinsinden olan dut yaprağıyla beslenen ipek böceği yaşam döngüsünü idame ettirmek üzere ördüğü kozadan uygun koşullar altında elde edilen ve tekstil maddesi olarak kullanılan liftir (Süpüren ve Özdil, 2014, s. 30-47). Literatürdeki “Dut ipek böceği” ismini, dut yapraklarının bu canlıların hayatında önemli bir yeri olmasından ve temel besin kaynaklarını oluşturmasından dolayı almaktadır. İpek böceği ergin hale geldikten sonra, dut yaprağı yemeyi bırakıp kozasını örmeye yoğunlaşmaktadır. Koza, ipek böceğinin başkalaşım geçireceği dönemde ipek böceğini koruyacak bir barınak şeklinde tasarlanmıştır (Süpüren ve Özdil, 2014, s. 30-47) Bir ipek böceği kozasından koparılmazsa 600 metre kadar filament elde edildiği bilinmektedir.

Geçmiş yıllarda Şanlıurfa’da kazazlık sanatı ile uğraşan ustalar deve ve koyun yünü, ipek, floş, sim, naylon, orlon vb. birçok iplik çeşidini kullanarak bu sanatı yıllarca sürdürmüşlerdir. İpekçilik Şanlıurfa’da “100-150 yıl öncesine kadar önemli bir sektör durumundaydı. Urfa bahçelerinde bugün de görülen çok sayıda dut ağacının zamanında ipek böcekçiliğinde kullanıldığı yörenin yaşlıları tarafından dile getirilmektedir. Geçmiş dönemlerde ipekçilik tamamen terk edildiğinde ipek iplikler kazaz esnafları tarafından Diyarbakır, Bursa’dan getirilmiştir” (Kürkçüoğlu ve Kürkçüoğlu, 2011, s. 92).

Görsel 47 Şanlıurfa Hilvan’da ipek böceği üretimi (Ağırmatlı, 2020)

2.2.7.1.1. İpek İpliğın hazırlanması ve Boyanması

Yörede ipekçilik ve iplik üretiminin yapılp yapılmadığı ile ilgili yazılı kaynaklar bulunmasa da saha araştırmasında ustalar ile yapılan görüşmelerde geçmiş dönemlerde ipek iplikler Diyarbakır, Bursa, İran ve Suriye'den de ipek iplik ticareti yapıldığını belirtmişlerdir.

İpek iplik doğal renklerde satın alınmış ve kazaz ustaları ve siparişlerine göre ipek iplikleri boyamışlardır. Yörede en fazla kullanılan yedi renge boyamışlardır. Siyah renkli ipek iplikler hazır gelmiştir (KK.14).

Babasının kazazlık yaptığı dönemde Ortadoğu ülkeleri, Bursa ve Diyarbakır'dan ipeklerin ham halde geldiğini belirtmiştir. Evde bu iplikleri yedi renge boyanmıştır. Bu renkler sarı, mavi, pembe, mor, turuncu, yeşil ve kırmızıdır. Boyalar taş görünümünde olan kök boyalardır. Bu taşların hangi renk olduğunu ancak suya atıldığında anlaşılmaktadır. Boyama işlemlerinde en başta bakır kazanlarda su kaynatılır. Kaynayan suyun içine boyar maddeler atılır ve bir süre karıştırılıp boyanın suyun içinde erimesi homojen şekilde dağılması sağlanır. Daha sonra çileler halinde olan iplikler kazanlardaki bu boyaların içine daldırılır bir sopa yardımı ile iyice karıştırılır ipliğın her tarafının eşit şekilde çekmesi sağlanır. Mordan maddesi olarak şap ve tuz kullanılmıştır. İplik çileleri tam olarak boyayı emdikten sonra kazanlardan çıkarılıp temiz bir su içinde durulanır. İpliğın üzerindeki fazla olan boyar maddeden arındırılır. İplik iyice süzöldükten sonra kuruması için gerilmiş ipliklere asılır ve bu şekilde güneşte kuruması sağlanır (KK.2, KK.10, KK.14).

Boyarmaddeler aktardan temin edilmiştir. Hangi renk hani maddeden elde edildiğı bilgi ve bulgusuna rastlanılmamıştır. İpek üretiminin zahmetli ve maliyetinin yüksek olması, eskisi kadar talep edilmeyişı gibi nedenler ile ustalar ipek ipliğın yerine naylon ve floş iplik ile üretime devam etmişlerdir. Günümüzde ipek iplik üretimi ve boyama işlemleri sürdürölmemektedir.

2.2.7.2. Koyun ve Deve Yünleri

Şanlıurfa geçmiş dönemlerde küçükbaş hayvancılığın ve deve yetiştiriciliğının yoğun yapıldığı bölgelerden biri olmuştur. 1900'lü yıllarda ilkbahar aylarında koyunların kırılması ile bu yünler toplanıp çuvallara konulup yünlerin toplanıp iplik haline

dönüştürüldüğü yerlere getirilir. Burada yünler iplik haline dönüştürülmek için işlemlerden geçirilir.

Görsel 48 Şanlıurfa'da yün toplama alanlarını gösteren misyoner fotoğrafları
(Mişel Pabuççıyan koleksiyonu, Paris) <https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/ekonomi/trades.html>

1900'lü yıllarda bölgeye gelen misyoner albümlerinde yer alan fotoğraf karelerinde bölgenin yün iplik üretimi açısından önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Bu işlemleri kadın erkek ayrımı olmaksızın yapılmaktadır. Şanlıurfa'da yün toplama merkezleri bulunmakta burada yünler temizlenip tarandıktan sonra iplik haline getirmek için kurulmuş iplik üretim için fabrika tarzı atölyelerin olduğu belgeleyen bazı yabancı asıllı misyoner koleksiyoner albümlerinde yer alan fotoğraflar bulunmaktadır.

Görsel 49 Urfa Yün üretimini gösteren resimler (Mişel Pabuççıyan koleksiyonu, Paris)
<https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/ekonomi/trades.html>

2.2.7.2.1. Ayıklanması ve Temizlenmesi

Koyun ve deve yünlerinin iplik haline gelmesi için yünler ayıklandıktan sonra yıkanması ve temizlenmesi gerekmektedir. Anadolu’ da yün yıkama geleneksel yöntemlerde devam etmektedir. Yün yıkama geleneği eskisi kadar yoğun olmasa da yörede ve çevresinde devam etmektedir. Yünler genellikle akarsu, dere kenarı ya da pınar başında yıkanarak temizlenmektedir. Yünlerin kirini daha çabuk dışarı atması için yıkanma işleminden önce güneşe serilir. Bu şekilde yün güneş ışınlarıyla ısınır ve kısa sürede doğal şekilde köpürerek kirini dışarı salar.

Görsel 50 Yünlerin ayıklanıp yıkanması ve kuruma bırakılması aşamaları (Ağırmatl, 2020)

Anadolu’nun bazı bölgelerinde bu yıkama işleminde deterjan ve sabun kullanılmadan akarsu başında bir kaya üzerine yerleştirilen yün topakları tokaç (ağaç parçasının yontulması ile şekillendirilmiş yassı saplı bir el aracı) ile dövülerek yıkanır. Kirden arındırılması işlemi yün temizleninceye kadar devam eder. Yün yıkanırken yapışan pıtrıklar ayıklanır. Yıkama işleminden bir müddet sonra yün topaklarının gevşeyip çözüldüğü, kokusunun büyük oranda gittiği gözlemlenir. Temizlendiği kanaatine varılan yün son kez durulandıktan sonra kurutulur (Begiç, 2017, s. 178).

Görsel 51 Yünlerin kurumaya bırakılması ve oklava ile silkelenmesi (Ağırmatl, 2020)

Yünler hafif nemli ilen bir çubuk, oklava vb. bir sopa yardımı ile yünler çırpılıp silkelenir. Bu işlemin yapılma sebebi yünlerin içinde kalan saman, ot, toprak vb. materyallerin dökülmesi aynı zamanda yün liflerinin tel tel olup ayrılmasını ve bu sayede daha kolay tarama işleminin gerçekleşmesini sağlar. Bu işlemlerden sonra yünler bir müddet daha güneşte kurumaya bırakılır. Yünlerin toplanma işlemi ya akşam yada sabah seherinde toplanmasına özen gösterilir. Bunun sebebi ise sıcakta toplanan yün sıcaklığın etkisi ile terler ve çuvallarda yün keçeleşir ve taranması zorlaşır. Keçeleşme işlemi olmaması için yün güneşteki ısını kaybettikten sonra toplanır. Bu işlemler sonunda artık yün taranma işlemine hazırdır.

2.2.7.1. Yünlerin Taranması

Kirinden yıkanıp arındırılmış yünlerin eğirilme işleminin kolay gerçekleşmesi için taranması gerekmektedir. Tarama işlemi çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilebilmektedir. Bunlardan biri geleneksel basit el tarağı ile tarama yöntemi bir diğeri ise makinalarda tarama yöntemidir.

Makinada tarama yönteminde makinenin üzerinde art arda sıralanmış dişlilerin hareketleri ile silindirin dönmesi ve bu şekilde dişliden dişliye geçerek silindir üzerinde yer alan taraklardan yün liflerinin sırayla geçmesiyle tarama işlemi gerçekleşir. Bu işlem sırasında dişlilerin iletici vasfından dolayı yünler dökülüp, saçılmadan tül bir şerit gibi makinadan çıkar.

Görsel 52 Halime Karacadağ yünlerin basit el tarağından taranması genel ve ayrıntısı, basit el tarağı ayrıntısı (Ağırmalı, 2021)

Elde tarama işleminde farklı aletler bulunmaktadır. Bunlar içinde en kolay elde edilebilen el tarağı yassı bir ahşap parçasının üstüne 2-3 sıra çivi çakılmasıyla meydana getirilmiş basit bir alettir. Ayıklanıp temizlenmiş yünler bu basit alet

yardımıyla yün liflerin taranıp paralel duruma getirilmesi sağlanır. Yünler el yardımıyla iki zıt yöne çekilir. Bu işlemin birkaç defa tekrarlanmasıyla yün lifleri paralel duruma gelir ve artık yünler artık eğirilip iplik haline dönüşmeye hazırdır.

2.2.7.2. Eğirme

Eğirme işlemi daha çok yörede teşi (iğ) adı verilen alet ile yapılmaktadır. Alt tarafta uca yakın yerde topaca benzer bir ağırlığı olan, serçe parmak kalınlığına sahip 30-35 cm boyutunda ahşap çubuktur. Diz veya kalçaya sürtülerek döndürülür (Sümerkan, 1998, s. 91). İpliklerin ‘s’ kıvrımları ile dönmesi sonucunda iplikler oluşur.

Görsel 53 Teşi ile yün yapımı ve teşi örneği (Ağırmalı, 2020)

Eğirme işlemi yörede çıkırık ile de yapılmaktadır. 1900’lü yıllarda misyoner albümlerinde yer alan fotoğraflarda kadın ve erkek iplik eğirmede yer aldığı görülmektedir.

Görsel 54 Şanlıurfa’da İplik yapımı (A. Cihat Kürkçüoğlu arşivi)

2.2.8. Şanlıurfa’da Kazazlıkta Kullanılan Teknikler ve Özellikleri

Şanlıurfa’da kazaz ustalarının kullanmış oldukları teknikler ustadan çırağa öğrenilerek gümümüze kadar gelmiştir. Kazaz ustaları bu teknikleri kullanmakla kalmamış o dönemden bu güne kullanılan renk ve detay özelliklerini de taşımışlardır. Trabzon kazaziye sanatı ile benzer bir yatkınlık olsa da teknikler tamamen örtüşmemektedir. Yörede kullanılan donatıya ve yere göre tekniklerde iplik sayısı, kalınlığı ve çeşidi değişiklik göstermektedir.

2.2.8.1. Kordon/ Kaytan (Balıksırtı Kaytanı)

“Kazazlıkta kullanılan şeritlere, çeşitli maddelerden yapılan dar, uzun, yassı, örülmüş ve dokunmuş bant ve kolonlara” (Eronç, 1984, s. 180) verilen isimdir.

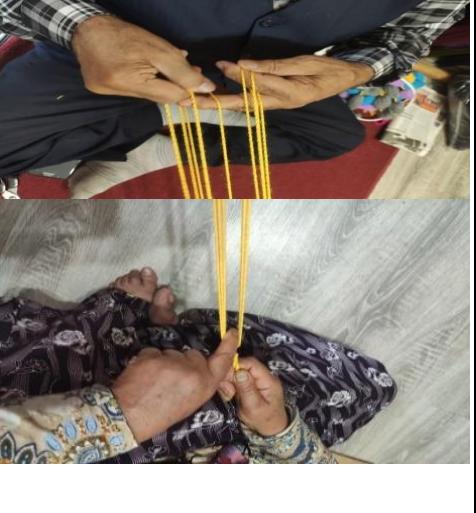
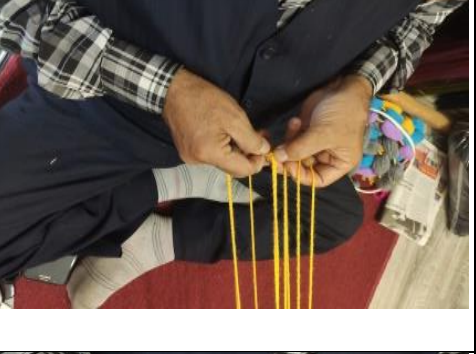
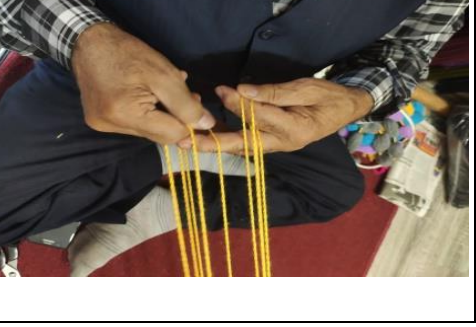
“Birkaç ipliğin bir arda bükülmesi ve örülmesi ile oluşan kaytanlara kordon denilmektedir. Elle yapılan kordon ve şeritler ipliklerin yer değiştirmesi, bükülmesi ve örülmesi ile oluşturulmaktadır. Baş süslemelerinde, heybe ve çantaların saplarının yapımında, saç örgülerinde, kullanılan şerit ve kordonların yapımında isteğe bağlı ister tek renk iplik ister iki veya daha fazla renk iplikler kullanılmıştır. Geçmiş dönemlerde yaygın olarak ipeğin kullanıldığı bir tür ilmeksiz ve ilmekli örgüler, bugün iplik özelliğine sahip malzemeler ile çeşitli aksesuarlar oluşturulmuştur” (Akpınarlı, Başaran, Ertürk, Büyükyazıcı ve Tozun, 2012, s. 307)

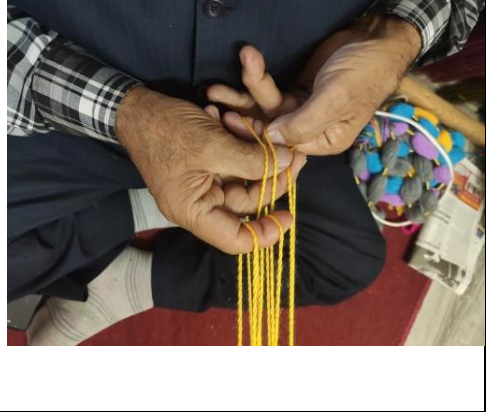
Yün ipliğinin kalınlığına göre dokumanın türü farklılık göstermektedir. Eğrilen ipliklerin en ince iplikler ile kaytan adı verilen yassı şerit dokumalar, eğrilmiş kalın yün iplikler ile kaba dokumalı yer kilimleri için kullanılmaktadır (Sümerkan, 1998, s. 105).

Sarı renkli ipek iplikten 2-3 cm genişliğinde, kişinin tercihinine göre 70-100 cm uzunlukta üzeri altın lira, gaziye vb. altınlar dizilerek kadınların, genç kızların kullandıkları boyun takısıdır. Kazaz ustalarının eşleri ve yakınları tarafından bu kaytanlar genellikle evlerde farklı uzunluklarda örülmüştür (KK.10). Bu kaytanlar altınların takılması için kullanıldığı gibi dokumalarda, heybe, çuval, havut vb. çeşitli renklerde ve kalınlıklarda olan bu şeritlerde birçok kullanım alanı bulunmaktadır.

Geçmiş dönemlerde yaygın olarak ipekten yapılan altın kaytanı günümüzde farklı orlon iplikler kullanılarak örülmeye devam edilen bu takı hala kullanılmaktadır.

Kordon/ kaytan (balıksırtı kaytanı) yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ İstenilen şerit uzunluğuna göre iplikleri kesiniz ve kesilen iplikleri bir karşınızdaki kişinin ters yönde bükünüz, ortadan katlayıp şeritler oluşturunuz.	
✓ Hazırlanmış şeritlerden 5 tanesini ortadan ikiye katlayıp düğümleyiniz ve karşılıklı oturup işaret parmaklarınıza iplikleri geçiriniz. (Karşılıklı oturan kişilerden biri ipliklerin yerini değiştirip örerken diğer bir kişi ise ipliğin sabit tutup, iplik değişiminde oluşan aralıkları sıkıştırması gerekir.)	
✓ Sağ işaret parmağına 2 iplik sol işaret parmağına 3 tane iplik yerleştiriniz.	
✓ Sağ elin orta parmağı sol işaret parmağının üzerinde yer alan 3 ipliğin ortasından geçirip en sondaki ipliğin üzerinden geçirip gelineen yönden geri çıkınız.	

✓ Sol elin orta parmağını sağ işaret parmağında yer alan 3 ipliğin arasından geçirip en sonda olan ipliği alıp gelinen yönden geri çıkınız. (Karşı yönde oturan kişi her iplik alışında açılan aralığı bir tığ, şiş vb. bir alet ile iplikleri sıkıştırınız.)	
✓ Bu işlemi örölmek istenilen uzunluğun sonuna kadar aynı sıra hareketleri ile devam ediniz.	

2.2.8.2. Kurtağızı (Ajur)

Saz püskülü, flama, sancak ve farklı ürünlerde aynı zamanda deve ve at vb. binek hayvanlara takılan eğer ve havutta takılan püskül ile birlikte kullanılan süslemelerde kullanmak için pamuk ipliğinin üstünün sıkıca sarılması ile oluşturulan kılaptan (ajur) şeridin düğümlenmesi ile oluşan bir süsleme tekniğine verilen isimdir. Bu düğüm hem ikili kılaptan ile yapılabildiği gibi dörtlü olarak da yapılmıştır.

Kurtağızı (ajur) tekniğinin yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ 60 cm uzunluğunda pamuk iplik ve 200 cm uzunluğunda simli sırma iplikten kesiniz.	
--	--

✓ İş ağacındaki çiviye pamuk ipliği geçirip ortadan ikiye katlayınız, 6 cm mesafe bıraktıktan sonra birleştirip 1,5 cm sırma simli iplik ile ajur tekniği ile sarınız.	
✓ Her iki ipliği 8 cm sırma simli ipliği ajur tekniği ile sarınız ve düğümleyip sabitleyiniz.	
✓ Ajur tekniği ile sarılmış ipliklerin uçlarını birbirine çapraz gelecek şekilde üst üste getiriniz.	
✓ Oluşan çapraz kısmın altından dolayınız ve sol tarafta oluşan halkanın içinden geçiriniz. Aynı işlemi diğer iplik için uygulayınız ve solda oluşan halkadan ipliği geçiriniz.	
✓ Düğümleme işlemi sonunda iplikleri sıkıştırınız ve ipliklerin uçlarını birleştirip ajur tekniğini uygulayıp sabitleyiniz.	

✓ Bu işlemler tamamlandıktan sonra üstte oluşan sağ kısmı simli sırma şerit ile ajur tekniği ile sarınız.	
--	--

2.3.8.3. Püskül

Şanlıurfa ilinde özellikle kazazlıkta ve dokumalarda süsleme malzemesi olarak kullanım alanı bulan ipek, yün ve sentetik iplikler ile oluşturulan bağlanan kısımda kazaz ustalarının üsküf dedikleri saçaklar püskül ismini alır.

Dokumada bitmiş ürünlerinin kalan çözgü ipliklerinin ucuna ince ince örülerek veya bükülerek püsküller yapıldığı bilinmektedir. Bu işlem ile çözgüler hem sabitlenmiş hem de süslenmiş olur. Dokuma ürünlerde olduğu gibi püsküller giyim-kuşam ürünlerinde ve donatılarda çok sık kullanıldığı bilinmektedir.

Püskül yapımı aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ İstenilen renkte iplik ile kullanılacak alana göre iplik rengi ve uzunluğu belirleyiniz ve makasla iplikleri kesiniz.	
✓ Kesilen iplik demeti püskül yapılacak yere bağlanıp ipliğin tam orta noktasından sabitleyiniz.	

✓ İplikleri ortadan ikiye katlayınız ve ortalama istenilen püskül boyutuna göre üsküf (baş) mesafesini ayarlayınız, iplik sarınız ve iplikleri sabitleyiniz.	
✓ Uç kısımlarında oluşan iplik uzunlukları eşitleyiniz ve püskülü tamamlayınız.	

2.2.8.4. Üçlü Düz Yassı Şerit / Saç Örgüsü

Saç örgüsü tekniği birçok alanda kullanıldığı gibi kazazlık sanatında da kullanılan bir teknik olmuştur. Hiçbir alet kullanılmadan tamamen ipliklerin kendi içindeki hareketleri ile oluşan örgüler raht, zaza püskülü ve çeşitli dokumalarda örgü şeritler kullanılmıştır.

Üçlü düz yassı şerit / saç örgüsü yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Örgüyü oluşturmak için ipliği üç eşit kalınlıkta ayırınız. (Ortalama bir iplik grubunda 12-15 tane iplik olacak şekildedir.)	
---	--

✓ Yan yana yerleştirilen iplikleri sabitleyiniz ve soldaki iplik grubunu ortadaki iplik grubunun üzerinden geçirip sağdaki iplik ile paralel hale getiriniz.	
✓ Sağdaki iplik grubunu da tam tersi yönde ortadaki iplik grubunun üzerinden geçirip soldaki iplik grubu ile paralel hale getiriniz.	
✓ İstenilen boyuta gelene kadar işlemi sağ ve soldaki iplik grubu ile devam ediniz.	
✓ İşlem sonunda ipliklerin uçlarını iplik ile sarınız ve ucuna müşkül yapım tekniğiyle püskül yapınız.	

2.2.8.5. Tavşan Topuğu/Beden İpi

Şanlıurfa'da kadınların bir saç donatısı olan saç bağı, şalvar kaytanı/ kordonu ve geçmiş dönemde dokuma ürünler ve taşımacılıkta tavşan topuğu adı verilen kazazlık

tekniki uygulanır. Bu teknikte genel anlamda dört tane iplik olur. Lakin istenilen kalınlıkta yapılabilir. 4, 5, 7 vb. sayıda iplik gurupları ile bu teknik kullanılmıştır. Bu teknik ile yuvarlak ince bir örgü elde edilir.

Tavşan topuğu/beden ipliği tekniğinin yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Kullanılacak kalınlığa göre 4, 5, 7 vb. sayılarda iplikleri kesip hazırlayınız ve karşılıklı olacak şekilde iplik uzunluğu mesafesinde oturunuz.	
✓ Tavşan topuğu/beden ipliği örme şekli iki elin işaret parmaklarında iki ip olacak şekilde iplikler yerleştiriniz.	
✓ İşaret parmağında bulunan ipliklerden her defasında sonda olan iplik alınız. (Aldığınız sırada oluşan açıklığı karşı tarafta oturan kişi tarafından tığ, iğe veya ince bir çubuk yardımıyla sıkıştırması gerekmektedir.)	

✓ Sağ elin parmaklarında 3 iplik sol elin parmağında 1 iplik bırakınız. Bu işlemin tam tersini uygulayınız. (Bu defa her iki elde 2'şer iplik olacaktır). İpliğin sonuna kadar bu işlemi tekrarlayınız.	
✓ Orta parmak 2 tane ipliğin arasından geçiriniz. En sondaki ipliğin üstünden geçiniz. Gediğiz yönde geri çıkarınız. Karşı taraftaki elin işaret parmağının en başına geçiriliriz. İşlem istenilen uzunluk elde edilinceye kadar devam ediniz.	

Bu teknik uygulanırken bir nevi dokumada tarakla ya da kirkitle sıkıştırma işlemi gibi iplik gergin olmalı ve gevşek bırakılmamalıdır. Örne işleminin sonunda az örülmemiş bir parmağın geçeceği kadar bir kısım kalır bu kısma iki ip bir tarafa iki ip diğer tarafa gelecek şekilde ayrılır, ikili olarak bükülür. Bu bükülen kısma saç bağının püskül kısmı daha sonra uygulanır. Eğer şerit olarak kullanılacak ise ya da şalvar ipi olacak ise ucuna temiz ve güzel görünmesi aynı zamanda sağlamlaştırmak için püskül de uygulanmaktadır.

2.2.8.6. Üsküf İşleme (Zincir Ajur/Zincir Örne)

Saç bağı, Suruç top püskülü yapımında kullanılan tekniğe kazaz ustaları üsküf işleme demişlerdir. Bu teknik Trabzon kazaz ustaları tarafından kullanılan zincir ajur tekniği ile yapım tekniği aynı olmasına karşı Şanlıurfa'da saç bağında yer alan püskülün baş kısmı ve aynı şekilde Suruç top püskülünün baş kısmında uygulanmıştır.

Trabzon kazazları ise bu zincir örme tekniğini çelik tel veya şiş üzerine uygulayıp farklı uzunlukta şeritler elde etmişlerdir. Diğer bir farklılık ise Şanlıurfalı kazaz

ustaları üsküf işleme adı verdikleri zincir örmeyi 4 düğüm (göz) olarak örerken Trabzon'da zincir örgüdeki çeşitlilik hem yörede göz olarak da ifade edilen düğüm aralıkları (2, 3, 5, 6, 7 aralık veya göz gibi), hem de düğümlerin meydana getirilmesinde ipliklerin alınma (düğümün sağ ve sol tarafındaki aralıkların sayısı dikkate alınarak geçirilmesi; ikiye iki üç göz, ikiye bir üç göz, ikiye iki 6 göz gibi) şekliyle (Büyükyazıcı, 2008, s. 141) elde edilmiştir.

Üsküf işleme (zincir ajur/zincir örme) tekniğinin yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Püskülün üst kısmını işlemeyi yapabilecek uzunlukta iki iplik kesilip iğneye geçiriniz. İplik düğüm ile püskülün üst kısmına düğümlenip sabitleyiniz.	
✓ Dört tane tepe ya da göz adı verilen noktalar oluşturunuz ve işlemeyi belirlenen bu noktalara göre ilerleyiniz.	
✓ Oluşan gözün sağ alt köşesinden giriniz, çapraz yönde çıkınız ve iplik ile oluşan zincir görüntüsünü sıkıştırınız.	

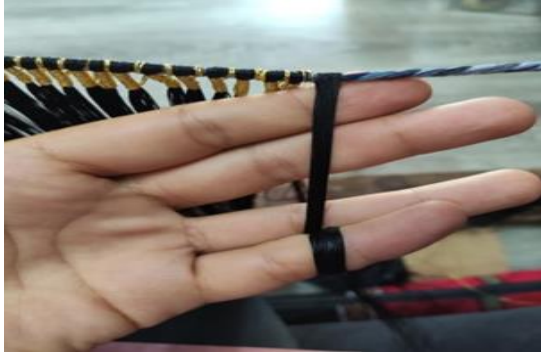
✓ Bu işlem sonuna kadar devam ederek işlemi tamamlayınız.	
--	--

2.2.8.7. Tekli Çapraz Bağlama

Kazaz ustaları raht yapımında kullanmış oldukları tekniğe çapraz bağlama denilmektedir. Ustalar tekniği uygularken iplik gruplarının geçişler sırasında çapraz görüntü elde edildiklerinden dolayı tekniği bu isim ile anlatılmıştır.

Çapraz bağlama tekniğinin uygulanışı aşağıda verilmiştir;

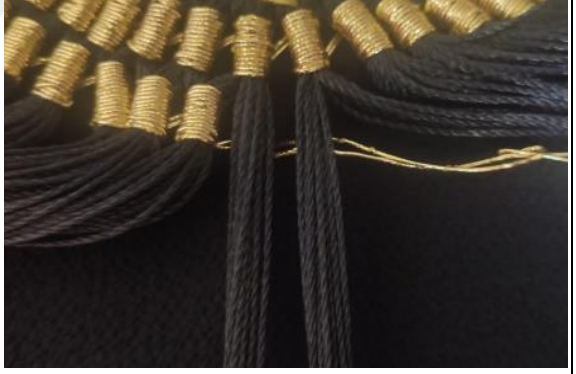
✓ 70-75 cm boyutunda raht yapımı için kesilmiş iplikler 20-25 tane iplik teli gruplandırınız.	
✓ Bu iplik gruplarını ayırmada tekli fıyonk adı verilmiş düğüm atınız.	

✓ İşlenecek her iplik grubu işleme için ele alınır, ipliklere atılmış tekli fiyonk açılır ve serçe parmağına sarılarak sabitlenir. İplik gerginleştiriniz.	
✓ İlk iplik grubunda kullanılacak simli sırma iplik çift katlı olarak sabitlenir. Dokuz sıra simli sırma iplik ile etrafını saracak şekilde sıkıca sarılır ve sabitlemek için düğüm atınız.	
✓ İplik gruplarının üzerine dizildiği yatay pamuklu ipliğe bir düğüm atıp sabitlendikten sonra diğer iplik grubuna geçilir işlem sonuna kadar aynı şekilde tekrarlayız.	

2.2.8.8. Üçlü Çapraz Bağlama

Kazaz ustalarının Şanlıurfa'da 'zaza püskülü' adı verdikleri baş süslemesinde kullanılan tekniğe verilen isimdir. Bu teknik aynı şekilde üç defa tekrar ettiği için bu adı almıştır. Bu tekniğin uygulanması için en başta ipliklerin merkez noktasına gelecek şekilde ortalama 8-10 cm çapında yuvarlak bir karton ya da mukavva kesilir ve dikilerek iplikler sabitlenir. Daha sonra teknik uygulanır.

Üçlü çapraz bağlama tekniği aşağıda verilmiştir;

✓ İpliklerin sabitleme işlemi sonunda iplikten bir tutam siyah floş iplik ortalama 25-30 ip alınız.	
✓ Çift kat simli iplik ile yedi sıra (yaklaşık 1 cm) siyah iplik grubuna sarılıp düğüm atılır ve bir diğer ip grubuna geçilir bu şekilde ilk sıra tamamlayınız.	
✓ İkinci sıraya gelindiğinde ilk yapılan sıradaki 1. iplik grubunun yarısı ve 2. iplik grubunun yarısı alınıp yeni bir iplik grubu oluşturunuz.	
✓ Bir sonraki gruplamada ise 2. İplik grubunun kalan yarısı ve 3. İplik grubunun yarısı alınız.	

✓ İlk sırada yapılan işlemde olduğu gibi siyah iplik gurubu yedi sıra simli ile iplik sarıp ve düğümleyiniz. İlk sıradaki işlem tekrarlayıp ikinci sıra tamamlayınız.	
✓ Üçüncü sırada ikinci sırada olduğu gibi iplik grupları ikiye ayırıp yeni bir iplik grubu oluşturunuz. Siyah ip grubu simli iplik ile yedi sıra sarınız.	
✓ Toplamda üç sıra simli işleme oluşturunuz.	

Bu işlemde her sırada iplik gruplarının ikisinin ortalaması alıp yeni iplik grubu oluşturma sebebi işlemenin birbirinden ayrılmaması ve işlemenin kaymamasını sağlamak içindir.

2.2.8.9. 5'li, 7'li, 9'lu Kordon/ Yassı Şerit Örgü

Bitkisel örücülükte de yaygın kullanımı bulunan kordon /yassı şerit örgüler kazazlık teknikleri arasında da yer almaktadır. Alan araştırması sırasında İstanbul Sadberk Hanım Müzesinde müzesi envanterinde yer alan 18. ve 19. yüzyıl kadın kıyafetlerinde ve ayakkabılarında bu kordon yassı şerit örgüleri temizleme ve süslemek için yaygın olarak kullanıldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Bu şeritler

kıyafetlerin yaka, kol, etek uçlarında kullanılırken ayakkabıların kenar temizliğinde ve uç kısımlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. 08.09.2020 tarihindeki müze ziyaretinde müzedeki bu kıyafetlerin ve ayakkabı koleksiyonlarının rutin bakımda olduğundan yeterli ve detaylı inceleme olanağı sağlanamamıştır.

Görsel 55 Şanlıurfa Kazaz Pazarı ve kapalı çarşısında bulunan dükkânlarda satışa sunulmuş kordon/yassı şerit örnekleri (Ağırmalı, 2021)

Geçmiş dönemde giyim donatılarında ve dokuma alanında yaygın olarak kullanılan kordon/yassı şerit örgüler günümüzde de Şanlıurfa'da kor kaytanın olarak bilinen üzerine gaziye ve lraların takıldığı boyun takısında hala yaygın kullanım göstermektedir. Genellikle evlerde kadınlar tarafından dokunan bu şeritler genellikle sarı renkte örülmektedir. Tercihe bağlı olarak renkli ve siyah renklerde örüldüğü de görülmektedir. Bu şerit örgüler kişinin isteğine göre farklı boyutlarda hazırlanır. Günümüzde Şanlıurfa Kazaz Pazarı ve kapalıçarşıda birçok dükkânda asılı halde satışı devam etmektedir. Lakin son yıllarda bu kor kaytanların yapım tekniklerini bilen kişi sayısının azalması sonucunda bu kordon/yassı şerit örgüler tıgla örülmeye başlanmıştır.

5'li, 7'li, 9'lu kordon/yassı şerit örgü tekniğinin yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ İstenilen kordon/ yassı şerit uzunluğuna göre iplikleri kesip hazırlayınız ve hepsini düğümleyip sabitleyiniz. (Sabitlemek için atılan düğüm daha sonra açınız örgü ya da tavşan topuğu/beden ipi tekniği ile bu kısmı örüp sabitleyiniz)	
✓ İplikleri sağ tarafa 5 iplik sol tarafa 4 iplik olacak şekilde iki gruba ayırınız. (Ayırma işlemi 5'li kordon/yassı şeritte 3-2 iken 7'li kordon/yassı şeritte 4-3 şeklinde sağlanır.)	
✓ Sol tarafta en sonda yer alan iplik sabit ipliklerin bir üstünden bir altında olacak şekilde sağdaki 4'lü iplik grubu ile paralel konuma getiriniz.	
✓ Sağ tarafta en sonda yer alan iplik sabit ipliklerin bir üstünden bir altında olacak şekilde sağdaki 5'li iplik grubu ile paralel konuma getiriniz.	

- ✓ İşlem basamaklarını takip ederek istenilen kordon/yassı şerit uzunluğu elde edene kadar işlemi tekrarlayınız. İşlem sonunda sabitlemek için atılmış düğümü açınız, örgü ya da tavşan topuğu/ beden ipi tekniğini uygulayıp ipliği sararak uçlarını sabitleyiniz.

2.2.8.10. Tekli ve Çiftli Fiyonk

Kazaz ustaları işlemelerde kullanacakları iplikleri gruplandırırken tekli ve çiftli fiyonk adı verdikleri düğümleri kullanmışlardır. Bu düğümler işleme sırasında iplik gruplarının birbirine karışmaması ve işleme sırasında kolaylık sağlaması için kullanılmıştır. Bu düğümler asıl işleme sırasında açılır kullanılmak istenilen teknik uygulanmıştır.

Görsel 56 Tekli ve çiftli fiyonk bağlama genel ve detay görüntüsü (Ağırmatl, 2021)

Raht yapımında tekli fiyonk kullanılırken, iggal/egal, saç bağı, renkli altın kaytanı, renkli kaytan, altın kaytanı (kor kaytanı) yapımında kullanılacak iplik gruplarını ayırırken çiftli fiyonk kullanarak iplikleri kullanıma hazırlamıştır.

2.2.9. Şanlıurfa’da Kazazlığın Kullanıldığı Alanlar

Süsleme; bir eşyayı, yapıyı ya da ortamı daha işlevsel yönünün yanında görsel olarak daha güzel göstermek için farklı teknik, yöntem ve objeler kullanarak tasarlanmış estetik çalışmaların tümünü kapsayan şekilde tanımlayabiliriz.

Kazazlık da bir nevi süsleme sanatıdır. Kazaz ustalarının ve kazazlık tekniklerinin kullanım bulduğu farklı alanlar Şanlıurfa’da vuku bulmuştur. Giyim donatıları, dokuma alanı ve farklı kullanım alanlarında çeşitlilik arz etmiştir. Bu da Şanlıurfa’da el sanatlarının disiplinler arası bir bağının olduğunu bir kez daha görülmesine ortam sunmuştur.

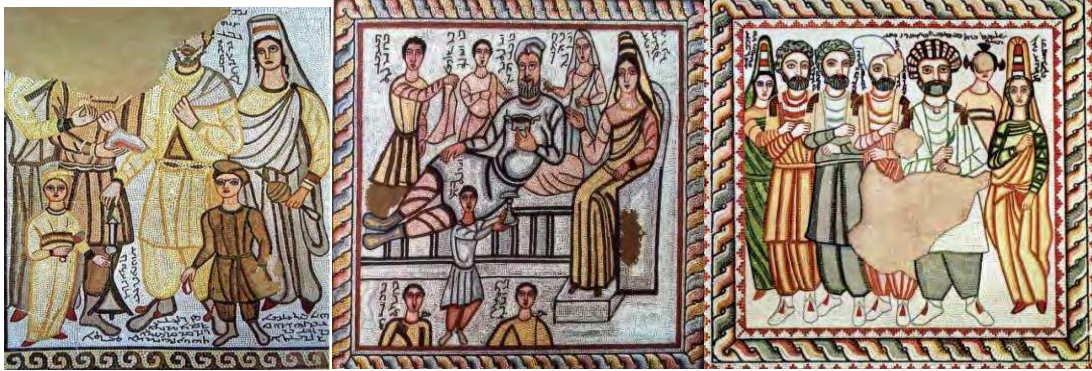
2.2.9.1. Giyim Donatılarında Kullanımı

Geleneksel Türk giyiminde süslemeler kullanıldığı bölgeye göre farklı teknik, yöntem ve süsleme materyalleri ile hepsi birbirinden farklı şekilde tasarlanmıştır. Kişinin kullanılış amacına göre çeşitlilik arz etmiştir.

Türkler, Anadolu’yu yurt edinmeden önce ve Anadolu’yu yurt edindikten sonraki süreçlerde komşusu olduğu uygarlıkların kültürlerinden etkilenmişlerdir. Anadolu ’da gerçekleştirilen arkeolojik kazılardan rastlanılan giysi parçalarının çeşitli şekillerde teknik ve malzemeler ile süslendiği belirlenmiştir (Barışta, 1995, s. 1-14).

Saha çalışması sırasında yörede yapılan kazılarda gün yüzüne çıkarılıp sergilenen Esessa Mozaikler’inde yer alan kadın başlıklarının farklı yükseklikte yapıldığı, bu başlıkların yüksekliğinin sosyoekonomik ve sosyal konuma göre yapıldığı düşünülmektedir. Yörede kullanılan evlenmiş kadınların takmış olduğu kofî/köfî başlıklar ile benzerlik özellik göstermektedir (Sünger, 2018, s. 38-43); (Salman B., 2007, s. 76-77). Köfî/kofî/köfî başlık; eskiden fes veya koni şeklinde kartondan yapılmış başlık üzerine beyaz neçek (yaşamak) sarılır, alın kısmına sırmalı puşu yöresel bir yöntemle sarılan (Karpı, 2011, s. 43) başlığa verilen isimdir. Mozaiklerde yer alan kadın başlıkları yöredeki başlıklar gibi yüksekliği statünün göstergesidir. Aynı zamanda elbise detaylarında kordon ve şeritlerin yer alması, saçlarının iki örgü şeklinde tasvir edilişi yerel giyimde o dönemin izlerin günümüze kadar taşındığını

göstergesidir. Aynı şekilde erkek figürlerindeki giyim tarzında benzerlikler olduğu tespit edilmiştir.

Görsel 57 Şanlıurfa’ da bulunan mozaiklerde kadın başlıklarına örnek (Sünger, 2018, s. 38-43)

672 yılında Urfa’nın İslam hâkimiyetine girmiş, yönetimi Müslümanların egemenliğinde olmuş olsa da nüfus anlamında Süryani, Ermeni ve Yahudilerin yoğunlukta yaşam sürdüğü bir şehirdir. Urfa İslam’ın fethinden sonraki süreçte de farklı milletlerin egemenliğine girip çıkmıştır (Kurtoglu, 2011, s. 20). Şanlıurfa birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından ötürü geniş bir giyim kuşam kültürüne hakimdir. Şanlıurfa’da geçmişten günümüzde birçok inanış, ırk ve mezhep farklılığı giyim kuşam kültürünü de çeşitlendirmiştir. Merkezdeki giyim kuşam kültürü ilçe, köy hatta mahalleye göre bile farklılık arz etmektedir.

Gümüş Başlık; Genç kız başlığı ve gelin başı olarak bilinen, tamamı gümüşten yapılmış, taç kenarlarına halkalarla birleştirilmiş çiçek motifleri, kulak üzerine kadar sarkan, alın kısmı mavi boncuklu ve arka kısmı siyah ipten örgülü yapay saç görüntüsünü veren bir başlıktır (Karpı, 2011, s. 43). Önceleri günlük yaşamda kullanılan gümüş başlık şimdilerde özel gün ve törenlerde kullanılmaktadır.

“Şanlıurfa yöresinde genelde köylerde yaygın olan ve kızlarla kadınları birbirinden ayıran ilginç başlıklar ve baş bağlama usulleri vardır. Gelin kızın başına giydirilecek olan köfü isimli başlıkla duvağın hazırlanmasına kına gecesinden bir iki gün önce başlanır. Önce, genç kızlığında kullandığı ‘feskantoz’ adı verilen gümüş tepelik çıkarılır. Gelinin başının ölçüsüne göre, köfü adı verilen fes başa konulur. Köfünün üstü mukavva ile kaplıdır. Arkası yüksek, önü hem dar hem basıktır. Üstü pamuklu bir örtüyle kaplı olan kalıbın etrafı şal denen

sırmalı puşu ile sarıdır. Köfünün ön yüzüne ‘üçkor’ ya da ‘üç sıra’ denen altın takı kancalanır. Ortasındaki mavi boncuğun bulunduğu kısma ‘kaş’ denir. Bunun gelini nazardan koruyacağına inanılır. Köfünün iki yanına ‘reşme’ denilen altından yan takılar sarkıtılır. Yörede genç kızların takıları gümüşten, gelin ve kadınların takıları ise altındandır. Başlığın üstüne ‘neçek’ denilen beyaz renkte başörtüsü sarılır. Sonra şifon örtü fiyonk gibi bağlanır. Yörede şifon bağ genelde evli kadınlarda görülür. Köfünün üstüne ve gelin kızın yüzüne ipekli kumaştan duvak bağlanarak gelin başlığı tamamlanır. Prova mahiyetindeki bu giydirme işleminden sonra köfü baştan çıkarılır. Tekrar fes/kantozu giydirilir. Böylece, hazırlanan gelin başlığı, kızın duvak gecesinde ve koca evine götürüleceği gün giyilmek üzere kaldırılır.” (Sünger, 2019, s. 40-41).

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Müzeler Müdürü Necmi Karadağ ile 03.11.2020 tarihinde yapılan görüşmede ninem, annem, teyzem ve halam da kofi/köfi başlığı kullanıyorlardı. Geçmiş dönemlerde gelin olan kızlar bu başlığı takıyorlardı. Bu kofi/köfi başlık çok ağır olduğundan başlığı takan kişiler bayağı ciddi baş, diş ağrıları ve göz bozukluklarına sebep olduğu düşünülüp doktorlar tarafından bir süre kullanılmaması önerilmiştir. Bu başlığı kullanmaya alışkın olan kadınlar doktorun söylediğine uyup başlığı çıkarmış fakat bu defa da başlığı kullanmaya alışkın olduğundan bu defa da başlık yok diye ağrı yaşamaya başlamıştır. Bazı kadınlar başlığın kullanımına devam etmiş bazı kadınlar ise kofi/köfi başlıkları tekrar kullanmadığı bilgisini paylaşmıştır (KK.12).

2.2.9.1.1. Altın Kaytanı/Kor Kaytanı

Görsel 58 Altın kaytanı/kor kaytanı ayrıntısı ve genel görüntüsü

Sarı renkli ipekten 2-3 cm genişlikte 70-100 cm aralıkta uzunluğa sahip üzerine altın gaziye, altın liralara vb. altınlar dizildiği kadınlar tarafından kullanılan bir boyun takısıdır. Bu boyun takısı kişinin kendi tercihiyle göre uzunluğu farklılık göstermektedir. Ekonomik durumu iyi olan kadınların boyunlarına taktıkları altın/kor kaytanı daha uzun iken ekonomik durumu iyi olmayan kişilerde altın/kor kaytanı daha kısa boyutlardadır. Bu kaytan genellikle evde kadınlar tarafından örülmektedir. Günümüzde hala yaygın kullanım gösteren altın/kor kaytanı üretimi ve satışı devam etmektedir.

Görsel 59 Altın koru (İzzet Aran Arşivi)

Görsel 60 Altın koru (Siverek Belediyesi arşivi, 2007)

2.2.9.1.2.İggal/Egal

Şanlıurfa'da çoğunlukla kırsal kesimde erkeklerin ergin oldukları zaman başlarına takmış oldukları bir baş aksesuarıdır. Bu aksesuara farklı malzemeler ile farklı şekillerde örülmektedir. Top İggal/egal ve yassı iggal/egal olmak üzere iki gruba ayrılır. Yassı iggal yapım tekniği ve kullanılan malzeme olarak iki şekilde yapılmaktadır.

Geçmiş dönemde çok küçük yaştan itibaren kullanım alanı bulmuştur. iggal/egal yörenin karasal bir iklime sahip olmasından ötürü aşırı sıcaklardan ve soğuktan korunmak için olmasından ötürü başa örtüler kullanılmış ve bu örtülerin kaymaması için iggal/egal takıldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Aynı zamanda deve yününden iggal kullanımının baş ve diş ağrılarına iyi geldiği aynı şekilde devenin şifasal ve kutsal sayılmasından dolayı korkuya iyi geldiği inançlarından ötürü kullanımının geçmişte yaygın olduğu bilgileri elde edilmiştir (KK.10, KK.6, KK.4).

Görsel 61 Günümüzde kullanımı devam eden top iggal/egal kullanımı ve örneği (Ağırmalı, 2021)

Halime Karacadağ iggal/egali 20 yaşından itibaren genç erkeklerinde taktığını, bir nevi süs olduğu için kullandıklarını Siverek'te Karacadağ ve Karakeçi çevresinde yoğun olarak kullanıldığını ifade eder (KK.9).

Giyim kuşam ve süslenme sanatına ilişkin motiflerin yer aldığı türkülerde bulunmaktadır. İggal türküsünde şu şekilde geçmektedir:

“Potin ayağımda iggal başımda kalsın

Ciğerimden vurdular beni doktor ne yapsın”

Görsel 62 Şanlıurfa merkezde günümüzde kullanımına devam edilen yassı iggal/egal kullanımı örnekleri (Ağırmalı, 2021)

Eskiden fotoğrafçılar stüdyolarında, kravat, gömlek, ceket vb. ürünler bulundurulardı insanlar gittikleri zaman onları giyinin fotoğraf çekerler. Şanlıurfa'da da İggal/egal çeşitleri geçmiş dönemlerde Şanlıurfa'da fotoğraf

stüdyolarında kullanılan bir aksesuar olmuştur. Stüdyoda fotoğraf çekmeye gelen kişiler burada iggal/egal kullanarak fotoğraflar çekmişlerdir.

Görsel 63 Fotoğraf stüdyolarında iggal/egal kullanımına örnekler (İzzet Aran arşivi)

2.2.9.1.2.1. Top İggal/Egal

Keten iplik vb. şeridin üzerine floş iplik kullanılarak kılıptan oluşturulmasıyla meydana gelen erkek baş donatısıdır. Kazaz ustası 8 mm genişliğe 1 m uzunluğa sahip kendir ipliğinin üstünü siyah ipek veya floş iplik yardımıyla aralık kalmayacak biçimde sıkıca sarıp uç kısımları bağlar ve sarkıtılan kısımlara püsküllerin yerleştirip oluşturduğu çift kat olarak erkekler tarafından takılan bu başlığa top iggal/egal denilmektedir.

Görsel 64 Top iggal/egal kullanımı ve Şanlıurfa Kent müzesindeki örneği (Ağırmath, 2021)

2.2.9.1.1.2. Yassı İggal/ Egal

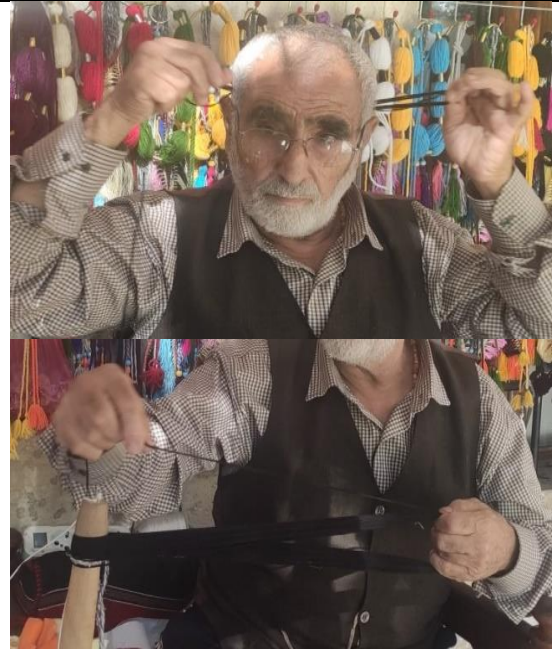
Yassı iggal Şanlıurfa'da iki farklı çeşit yapılır bunlardan biri deve ve koyun yünü ile bakır teller kullanılarak yapılan bir diğeri ise orlon yafa floş iplik üzerine sarı sırma

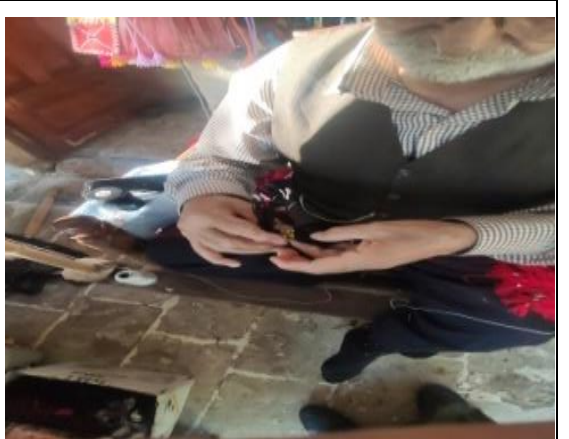
iplik kullanılarak yapılanlar olmak üzere kazaz ustaları tarafından yapılır. İkisinde benzer yapım aşamaları olduğu gibi farklı yapım aşamaları da yer almaktadır.

Deve yünü, kahverengi koyun yünü, orlon, floş vb. ipliklerden ortalama bir baş çevresi kadar (55-60 cm) uzunluğa sahip ipliklerin başa geçebilecek genişlikte iplik kalınlığına bağlı olarak ortalama 50-65 dolam iplik hazırlanır. Hazırlanan bu iplikler sarı sim iplik ile “S” kıvrımlar oluşturacak şekilde iplik eşit üç parçaya bölünür. 5 cm aralıklar ile 2-2,5 cm genişliğinde toplamda 6 tane boğum oluşturacak şekilde uç kısımları da işlemeler ile birleştirilip saçak ve püskül yapılarak işlem tamamlanır. Diğer bir tür iggal/egal yapımı da yine aynı şekilde 55-60 cm uzunluğunda iplik kalınlığına göre 50-70 aralığında iplik sarılır oluşturulan iplik dört eşit parçaya ayrılır. Her parçanın etrafı bakır ve gümüş tel ile “S” kıvrımlar ve çapraz bağlama teknikleri ile sarılıp 3-4 cm genişliğinde işlemeler yapılmaktadır. Toplamda 6 tane boğum oluşturulur. Uç kısımları tel ile birleştirip saçak ve püsküller yapılarak işlem sonlandırılır.

Orlon iplik ve sırma sim ile yapılan yassı iggal/egal yapımı aşamaları aşağıda verilmiştir;

- ✓ Yassı iggal yapımı için deve ya da koyun yünü (60 cm) bir baş çevresi uzunluğunda iş ağacı yardımıyla istediğiniz kalınlığa karar verene kadar sarınız. (Bu işlem bakır tel ile yapılan yassı igal yapımında da aynı şekilde yapılmaktadır. Aradaki tek fark birinde sarı sim kullanılırken diğerinde teller kullanılmaktadır.)

✓ İplikleri iş ağacına sabitleyip, ipliği üç eşit kalınlıkta ayırınız. İplik ile bu ayırım noktalarını belirleyiniz.	
✓ İki ucunu iş ağacına sabitleyip uç kısımlarını çift katlı sarı sim iplik ile “S” kıvrımlar (bir alt bir üst dokuma gibi) vererek sarınız.	
✓ 2 cm kadar sarı sim iplik sarınız ve dört parmak kadar boşluk bırakıp bir diğer sarı sim iplik ile sarma işlemine geçiniz. Toplamda altı tane boğum ayarlayınız ve işlemi bu şekilde tamamlayınız.	
✓ İki ucu birbiri ile birleştirmek için arada 5 cm mesafe olacak şekilde birkaç tane iplik geçirip sarı sim iplik ile ajur tekniğiyle sarınız.	

✓ 50 cm uzunluğunda 8 tane iplik kesiniz ve bu iplikleri 4'erli gruplar halinde burup iki tane iplik elde ediniz ve ipliği uç noktalardan geçirip ortalayınız.	
✓ Sarkan ipliklerin olduğu uca püskül tekniği ile püskül yapınız.	
✓ İşlemleri tamamlayınız	

Deve ve koyun yünleriyle bakır tel kullanılarak yapılan yassı iggal/egal yapımı aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Simli iplik ile iggal/egal yapımı işlemindeki gibi ipliği iş ağacına sarınız ve iplikleri 4 eşit guruba ayırınız.	
--	--

✓ Ayrım noktalarını istediğiniz özgün olarak bakır tel ile sarınız ve çapraz desenler veriniz.	
✓ Toplamda 7 tane bakır tel ile ajur tekniği ve çapraz basit dikiş tekniklerinden çaprazlama vb. desenler oluşturunuz.	
✓ İşlem tamamlandıktan sonra iş ağacından çıkarınız ve ajur tekniği ile birleştirme tekniğini uygulayınız	
✓ 2 tane uç kısımlardan sarmak için iplikleri kesip buruyoruz ve uç kısmına püskül tekniği ile püskül uygulayınız. İşlemi tamamlayınız.	

2.2.9.1.3.İnci Saplama/İnci Koru/Kelepe

İstiridye vb. gibi denizde var olan kabuklularının içinden çıkan, kolayca delinebilen, sert ve sedefli taneciklerdir. Nehir ve dağ ırmaklarında yaşayan tatlı su yumuşakçalarında rastlanılıyor olsa da genellikle deniz suyunda oluşmakla rastlanılır. İncinin ortasına yerleşmiş, bir parazit, bir kum tanesi ve ya buna benzer

bir madde bulunmaktadır. Bu çekirdek yıllar boyunca üst üste binen kalsiyum karbonat tabakalarıyla kaplanmıştır (Köroğlu, 2004, s. 8).

Görsel 65 İnci kuru/kelepe genel ve ayrıntısı (Ağırmalı, 2020)

İnci parlatılmaz, kesilmez. En erken milattan önce beşinci yüzyılda İran’da görülen inci, Hindistan ve Basra Körfezi’nden çıkarılmaktadır. Takılarda inci boncuk ve iğne topuzu olarak kullanım bulmuştur. Sedeften taklit inciler de yapılmıştır. İnciler Antikçağ’da en değerli gereçlerden sayılmış olsa da inciler dayanıksız bir maddedir (Meriçboyu, 2001, s. 22).

Şanlıurfa’da özellikle genç kızların boyunlarına takmış oldukları incilerden yapılmış kolyeye kelepe adı verilir.

İnci saplama/inci kuru/kelepe yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Yedi tane 100 cm boyutunda ipek iplik kesiniz ve hazırlanan bu ipliklere incileri tek tek geçiriniz.	
✓ Açıkta kalan ip kısmına tavşan topuğu/beden ipliği ya da üçlü düz örgü teknikleri örünüz.	

✓ Örme işlemi bittikten sonra uç kısmında bir halka oluşturunuz ve bunu ajur tekniği ile sıkıca sarınız.	
✓ Diğer uç kısmına ise kazazlık teknikleri ile düğme yapınız ya da kolye klipsi takınız. (Geçmiş dönemlerde iplikler uzun tutulup bağlayarak kullananlar olmuştur.)	

2.2.9.1.4. Kırk Düğme Yelek

Göğüs kısmı kahverengi, siyah, yeşil renklerde gabardin kumaştan olan, kol ve sırt kısmı kaliteli astardan yapılmış yarım kollu, cepsiz, ön tarafı boyuna kadar nohut büyüklüğünde ipten yapılmış kırk düğme ile kapanan yöresel bir yelektir (Karpuz, 2011, s. 42).

Erkekler köyneğin (gömlek) üstüne kırk düğme adı verilen yelek giyinmekte, bu yelekler gabardin kumaştan yapılmaktadır. Yeleğin yaka ve ön kısmı ipek kaytanlarla düğme ve iliklerle süslenir. Gömleğin üzerine giyilen yelek yarım kolludur. Kahverengi, yeşil veya gri kumaştan yapılır. Yakasız olup, boyundan bele kadar önde ipekten dokunmuş nohut büyüklüğünde düğmelerle önü kapatılırdı.

Bu yelek geçmişte Şanlıurfa'da yapıldığı gibi Suriye'den de getirilmiştir. Geçmiş yıllarda bu yelek için kullanılan kaytan şeritler ve düğmeler Suriye'den temin edilerek Şanlıurfa'da terziler tarafından dikilmiştir. Uzun yıllardır bu yeleği Şanlıurfa'da yapan usta bulunmamaktadır. Şanlıurfa'da yapılmadığı için Suriye'den temin edilmiştir. Suriye'de yaşanan iç savaştan dolayı oradan da temin etmek zorlaşmış hatta nerdeyse imkânsız hale gelmiştir (KK.10).

Görsel 66 Şanlıurfa Kent Müzesi kırk düğme yelek genel ve ayrıntısı (Ağırmalı, 2021)

Kırk düğme yelek Şanlıurfa’da özel gün ve gecelerde kullanımına devam eden kişiler bulunduğu gibi sıra gecesı ekipleri, folklor oyunlarında oynayan kişiler özel gösterilerinde bu kıyafetleri kullanmaya devam etmektedir lakin Şanlıurfa’da günümüzde üreten usta bulunmadığı için yapım tekniğı ve yapım aşamalarına ulaşılammıştır.

2.2.9.1.5.Raht

Raht; çift ve tek kırma av tüfeklerinin mermilerinin dizildiğı fişekler olarak tanımlanır. Bu giyim donatısı görünüşü ona benzediğı için bu ismi aldığı kazaz ustalarınca ifade edilmektedir.

Görsel 67 Şanlıurfa geleneksel giyimi ve raht kullanımının arkadan ve önden görüntüsü

(A. Cihat Kürkcüoğlu arşivi 1980’ler)

Tepelik; fes üzerine dikilen veya saç üzerindeki tlbent üzerine yerleştirilen sstr. Hafif ukur dairesel bir takıdır. Dairesel yapının merkezinde renkli taş, süsleme teknikleri ile motifler bulunur. Dairenin etrafında ise zincirlere tutturulmuş, kişiye nazardan koruduğuna ve bolluk bereket getirdiğine inanılan penez ve boncuklar vardır (Aslan, 2009, s. 20).

Görsel 68 Raht rneği (S. Sabri Krkuoğlu arşivi)

şanlıurfa'da bir baş donatısı olarak kullanılan fese benzer bir başlık üzerine takılan genç kızıların ve gelin başi olarak kullanılan gümüş başlığın arka kısmına siyah ipek, floş ya da naylon ipliklerden yapılmış yapay sa görüntüsü veren özellikle genç kızlar tarafından kullanılan bir baş sslemesidir. şanlıurfa merkez ve köylerinde aynı zamanda Siverek, Suruç, Viranşehir ilçeleri ve köylerinde uzun yıllar genç kızların geleneksel giyimde yerini almıştır.

Görsel 69 Raht kullanımı (zzet Aran arşivi)

Görsel 70 Raht rneği (Ağırmatlı, 2021)

Raht yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Rahtın yapımında ortalama 250-300 gr ağırlığında ipek ya da floş iplikten ortalama 140 cm uzunluğunda iplikler kesilerek hazırlayınız.	
✓ 100 cm uzunluğunda kesilmiş pamuk ipliği kesip, iş ağacına bağlayınız.	
✓ Bağlanmış ipliğin üstüne iplikleri ortalayıp yerleştiriniz ve gruplara ayırınız. Grupların karışmaması için tekli fiyonk ile düğümleyiniz.	
✓ Yerleştirilen iplikler gruplandırılarak pamuk ipliğin her iki kenarlardan 30 cm mesafe bırakınız	
✓ İlk iplik grubunu alıp tekli fiyongu açınız çift katlı simli iplik ile her grup tekli çapraz tekniği ile sarıp düğümleyiniz.	

✓ Bu işlemi iplik grupları ile yapılan tekli çapraz bağlama 40 cm olana kadar devam ediniz.	
✓ 40 cm uzunluğunda dört tane kırmızı iplik kesiniz ve iş ağacında bağlı olan pamuk ipliğin üzerine yapılan işlemenin olduğu kısma yerleştirip ajur tekniği ile sabitleyiniz.	
✓ Simli iplik ile kırmızı iplik grubunu pamuk iplik üzerindeki işlemeyi basit nakış tekniklerinden battaniye iğnesi tekniğiyle birleştiriniz.	
✓ Her iki kenar kısımda yer alan dokuz tane iplik grubu ayırınız. Her örgü için 3' er iplik grubu ayırıp, saç örgüsü tekniği ile örünüz.	
✓ Oluşturulan bu örgülerin uç kısmına püskül yapmak için sarı, pembe, mavi, mor, turuncu, yeşil olmak üzere altı tane renkten iplik kesiniz.	

✓ Örölmüş olan iplik grubunun uç kısımlarına pösköl yapınız.	
✓ İş ağacından çıkarınız ve pamuk ipliğın ucuna pösköl yapmak için kırmızı iplik kesiniz ve pösköl yapınız.	
✓ Bütün işlemler tamamlandıktan sonra ipliklerin boy uzunluklarını sabitleyip işlemleri tamamlayınız.	

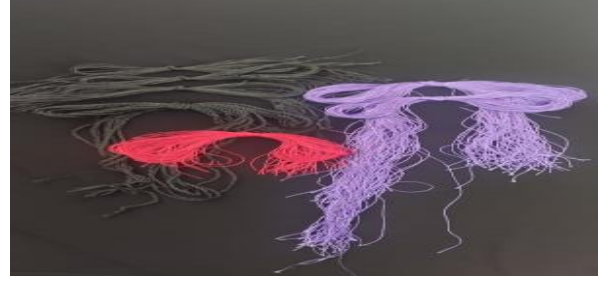
Toplamda oluşturulan 7 farklı renkten oluşan pösköllerin bir diziliş sırası bulunmaktadır. Sağ tarafa yeşil, turuncu ve mor yapılırken sol tarafa mavi, sarı, pembe pösköller yerleştirilir. Pamuk ipliğe yapılan pösköl ise her daim kırmızıdır. Kazaz ustaları kendi ustalarından öğrendikleri renk dizilimlerini uygulamışlardır. İplik gruplarında renk sıralaması her daim sabit tutulmuştur. Aynı renk dizilimi renkli altın kaytanı ve renkli kaytanda da görölmektedir.

Raht yapımında isteğe bağılı bazen daha uzun veya normalden daha kısa da yapılmıştır. Bunun nedeni fiziksel farklılıklardan kaynaklandığı uzun boylu birine raht kısa gelirken kısa boya sahip kişilere raht uzun gelme olasılığından dolayı bazen iplik uzunluları kısa ya da uzun tutulmuştur.

2.2.9.1.6. Renkli Kaytan

Yöre içerisinde evli ve bekâr kadınların saçlarına takmış oldukları bir baş donatısıdır. Bu donatıda belirli bir renk dizilimi hakimdir. Bu renk diziliminde sıralama şu şekildedir; sarı, pembe ve mavi yan yana kullanılırken diğer bir sırada ise, yeşil, turuncu ve mor renkleri kullanılmaktadır. Bu baş donatısı saç bağı ile kullanılmıştır. Her daim en başnoktaya ise kırmızı renkte bir püskül yer alır. Ustalar kendi ustalarından görmüş oldukları renk dizilimini günümüze kadar devam ettirmişlerdir.

Renkli kaytan yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ Püskül yapımı içi ipek veya floş iplikten sarı, mavi, pembe, turuncu, yeşil ve mor renklerinde iş ağacına 60 cm uzunluğunda iplik demetleri sarıp hazırlayınız.	
✓ Her renk demetini karışmaması için çiftli fiyonk ile bağlayıp gruplandırınız.	
✓ Bir tane 80 cm altı tane de 18 cm uzunluğunda pamuk şerit iplik kesiniz.	

✓ 80 cm uzunluğundaki ipliği ortadan ikiye katlayınız. Her bir tarafa dört tane gelecek şekilde çiriş ile hazırlanmış boncuğu geçiriniz ve her bir tarafa 18 cm uzunluğundaki ipliklerden eşit aralıklar şeklinde üç tane ipliği düğümleyip beden denilen kısmı oluşturunuz.	
✓ Düğümlenen pamuk ipliklerin ucuna gelecek şekilde çiriş ile hazırlanmış boncuklardan birer adet geçiriniz.	
✓ Her pamuk ipliğinin ucuna renk sıralamasına dikkat edilerek birer tane püskül yapım tekniğini uygulayarak püskül yapınız.	
✓ Düğümlenen ipliklerin akordunu (İpliklerin mesafe aralığının düzeltilmesine ustaların verdiği işlemdir.) yapınız ve aradaki boşluğa da birer tane püskül yapınız.	

- ✓ Püskül uçlarını makas yardımıyla düzeltiniz.

2.2.9.1.7. Renkli Altın Kaytanı/40 Püskül

Yöre insanın tarafından renkli altın kaytanı ya da 40 püskül olarak kullanılan bu baş donatısı genellikle evli kadınlar tarafından kullanılmıştır. Genç kızların da bazen taktığı olmuştur. Bu baş donatısına kişinin maddi durumuna göre gümüş, altın ya da sikke takıldığı bilinmektedir. Saha araştırması sırasında bu donatıyı daha çok Siverek Karacadağ, Karakeçi ve Viranşehir, Hilvan bölgesinde yaygın kullanıldığı saptanmıştır.

Halime Karacadağ ile yapılan görüşme sırasında bu baş donatısını saç bağı (guli: yerel ağızda saç bağına verilen isimdir) ile kullandıkları gibi aynı zamanda kemerlerine de taktıkları bilgisini vermiştir (KK.9).

Renkli altın kaytanı/ 40 püskül yapım aşamaları gösterilmiştir;

- ✓ Renkli kaytan yapımında yapılan işlemleri uygulayınız. (Bu işlem sırasındaki farklardan biri püskül sayısı 38-40 ya da tane yapılmasıdır.)

✓ Püsküller yapıldıktan sonra beden ipliğini ortadan ikiye katlayıp kesiniz. Kesilen bu uçtan tığ yardımı ile çiriş boncuktan geçirin ve kaytan şerit ile birleştiriniz.	
✓ 30 cm uzunluğunda 12 cm genişliğinde kırmızı bir kumaş kesiniz ve kırmızı şerit ile pamuk şerit arasına yerleştirmek için 45 cm uzunluğunda bir kaytan şerit kesiniz ve uçları her iki tarafı dikerek birleştiriniz.	
✓ Hazırlanmış kırmızı kumaşın üzerine 28 cm uzunluğunda sırma bir şerit kesip dikiş. (Oluşturulan bu zenine satın alan kişi tarafından gümüş ve altın liralara dizilip dikilir.)	

- ✓ Püsküllerin uçları eşitleyiniz ve işlemi sonlandırınız. Bu baş donatısında renk dizilimi renkli kaytadaki renklerle aynı şekilde yapınız. (Bu donatının uzunluğu ve sıra sayısı renkli kaytana göre daha fazladır ve püskül sayısı 38-40 arasındadır .)

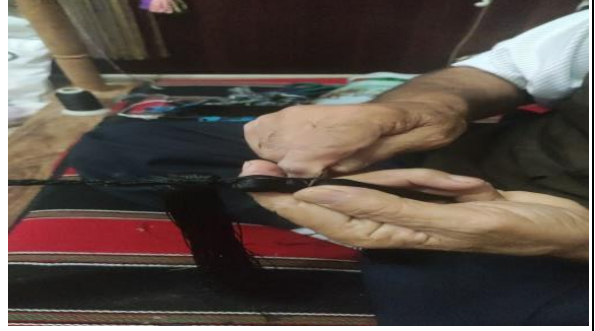
2.2.9.1.8. Saç Bağı

Şanlıurfa’da kadınların saçlarını örerken kullandıkları ipek, floş, pamuk vb. ipliklerin kullanımı ile kazazlar tarafından örülen üç tanesi sağda, üç tanesi solda saç örerken kullanılan toplamda altı tane beden ipinden oluşan, tavşan topuğu/beden ipi örgüsü denilen teknikle yapılan aksesuara verilen isimdir. Bu aksesuarı genç kızlar taktığı gibi evli kadınlarda takmaktadır. Şanlıurfa’nın birçok ilçe ve köylerinde yaygın olarak kullanılmış bir kadın baş donatısı olan saç bağı günümüzde kullanılmamaktadır.

Saç bağı yapım aşamaları aşağıda sırasıyla verilmiştir;

- ✓ 140 cm uzunluğunda 4 tane tavşan topuğu/beden ipi örgüsü oluşturmak için iplik kesiniz.

✓ Her bir ip ortadan katlanır 70 cm uzunluk elde ediniz. Dört tane ipi bir araya toplanıp uç kısmına bir düğüm atınız ve karşılıklı iki kişi tavşan topuğu/beden ipi tekniğini uygulayıp 6 tane şerit (beden ipliği) oluşturunuz.	
✓ Püskül yapım tekniğini kullanarak şeritlerin ucundaki halkalara 25-30 cm boyutunda püskül oluşturunuz. (Püskülün baş kısmına dolgun göstermesi için ince bir kumaşı katlayıp yerleştiriniz.)	
✓ Püskülün tepe kısmına üsküf/zincir ajur işleme tekniğini uygulayınız ve püsküllerin uçlarını makas yardımı ile eşitleyiniz.	
✓ Oluşturulan şeritleri 3'erli gruplara ayırınız ve 3'erli olarak uçlarını birleştiriniz.	

Her saç bağına 2 tane püskül yapılmaktadır. Toplam püskül sayısı 12 tanedir. Bu işlemlerin tamamı 6 tane saç bağına aynı şekilde uygulanır. En sonra 3'erli gruplara ayrılır ve saç örmek için hazırdır.

Saç bağı motifi olarak dokumada çok sık kullanılan bir motiftir. Birçok kilimde kullanılmış saç bağı motifi doğum ve çoğalmayı sembolize ederken aynı zamanda evlenme isteğini de anlamında barındırmıştır.

Şanlıurfa'da yaygın kullanım bulmuştur. Kazaz ustası Mehmet Emin Güngören geçmişte saç bağı olmadan hiçbir kız evlenmediğini bunun ayıp bir şey olduğunu ifade etmiştir (KK.10). Saç bağını genelde evli kadınlar tarafından takılmıştır. Bu yüzden saç bağı evli medeni durumunun göstergesi de sayılmaktadır.

Saç bağı yapımında ipek iplik kullanıldığı gibi, floş ve yün iplik kullanılmıştır. Yörede hatta kumaş parçalarını da saç bağı şeklinde kullanılmıştır.

2.2.9.1.9. Suruç Top Püskülü/Top Püskül

Suruç ilçesinde eskiden kadınların kullanmış oldukları fese benzer bir başlık olan kofi/köfi başlık süslemesinde kullanılan bir donatıdır. Bu kofi/köfi başlık üzerinde çeşitli renklerde kullanılan puşiler ile Suruç top püskülünün kofi/köfi başlığın tepesine monte edilerek kullanıldığı bilinmektedir. Bu başlık kişinin konumuna ve ekonomik durumuna göre farklı yükseklikte yapılmış olup ona göre çeşitli altın, gümüş ve değerli taşlar ile süslenilirken aynı şekilde püskül yapımında ipek ya da floş benzeri iplik kullanımı da kişinin statüsünün sosyal durumunun bir göstergesi sayılmıştır. Çeşitli kaynaklarda yer alan saç şekillerinin rütbe, sosyal statü ve de yaşı simgesel olarak anlatılmasında kullanılması, örneğin saçın tepede topuz yapılıyor olması ya da kişinin uzun saçlı olması vb. gibi simgeler kişilerin yüksek bir rütbede olduğu gibi anlamları da taşıması (Kafesoğlu, 1953, s. 267; Ögel, 1991, s. 273;Çoruhlu, 2004, s.66) kofi/köfü başlıkta tepeden bağlanan top püskül kullanımının olması geçmişten günümüze bu kültürün devamıdır. Yörede günümüze kadar gelen örneklerine bölgede rastlanılmamıştır. Lakin bu giyim donatısının varlığını kazaz ustaları Mehmet Emin Güngör ve Fethi Suveren'den edinilmiştir. Mehmet Emin Güngör geçmiş dönemde işlemiş olduğu Suruç top püskülünün örneğini yapmış ve atölyesinde sergilemektedir.

Suruç top püskülü kişinin isteğine göre daha uzun veya kısa yapılabilirdiği gibi daha kalın veya ince olarak da üretilmiştir. Bu top püskülün kullanımı bazı yörelerde erkeklerde kullanılmış olsa da Şanlıurfa’da kadın baş donatısında kullanılmıştır.

Suruç top püskülü yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ İş ağacı yardımı ile püskül kısmı için 250-300 gr ortalama ağırlığında iplik kullanarak 135 cm uzunluğunda iplik hazırlayınız.	
✓ Hazırlanmış bu ipliği ortadan ikiye katlayınız ve makas yardımıyla kesiniz.	
✓ 16 cm uzunluğunda kumaşın kalınlığına göre 20-25 cm genişliğinde bir kumaşı hazırlayınız ve sap kısmı için 50 cm uzunluğunda on iki tane iplik kesiniz ve kumaşı bu iplerin arasına yerleştiriniz	
✓ Katlanmış olan kumaşın ortasına sap kısmını örmek için hazırlanan ipliği geçirdikten sonra püskül için hazırlanmış iplikleri yerleştiriniz.	

✓ Püskülün üst kısmı üsküf işleme (zincir) tekniği ile 8 cm uzunluğa erişinceye kadar işleyiniz.	
✓ Sap kısmı ise tavşan topuğu/beden ipi tekniği ile işleyiniz ve uç kısmına monte etmek üzere sararak bir halka oluşturunuz.	
✓ Püskülün uç kısımlarını eşitlemek için kestikten sonra işlem tamamlanmıştır.	

Yapılan araştırmalar Suruç top püskülü örneğine Bursa Uluumay Osmanlı Kıyafetleri ve Takıları Müzesinde rastlanılmıştır. Uluumay Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Feyza Uluumay Gökalp ile yapılan görüşmelerde müze kayıtlarına Türkmen başlığı olarak geçtiği bilgisini paylaşmıştır. Başlık müzenin envanterine kayıtlı muhafaza edilmektedir (KK.8). Bu giyim donatısı müzede keçe bir takkenin orta kısmına açılmış bir delikten geçirilerek orta kısma monte edilmiştir.

Başka benzer bir örneğine ise Ankara'nın Çamlıdere ilçesindeki kadın başlıklarında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayşe Sarıcan yöredeki tepelik adı verilen başlıkta kullanılan ipek veya floş iplik ile yapılan bu püsküle fes kozası ismi verildiği, püsküllerin bazılarının 50-60 tane örgü olarak örüldüğü bazılarının da açık bırakıldığı belirtmiştir (KK.5).

Görsel 71 Uluumay Osmanlı Kıyafetleri ve Takıları Müzesinde Suruç top püskül benzer örneği
(Feyza Uluumay Gökalp, 2020)

2.2.9.1.10. Zaza Püskülü

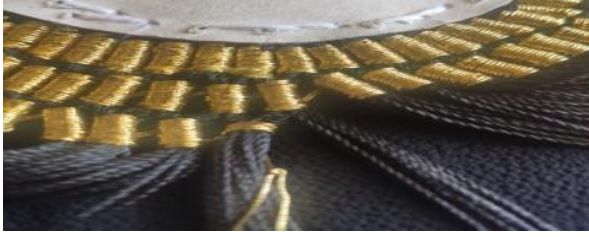
Yörede özellikle köyde yaşayan kadınların geçmişte başlarına takmış oldukları köfi(fese benzer farklı yükseklikte etrafına yöresel yaşmak, sırmalı puşi, çefye, vb. puşiler bağlanılarak oluşturulan yöresel başlık) üzerine yerleştirilmiş yapay saç görünümlü başa takılan aksesuarıdır. Bu aksesuarı özellikle evli kadınlar tarafından kullanılmıştır. Saha araştırmaları sırasında zaza püskülünü Diyarbakır, Bingöl ve Erzurum bölgelerinde farklı isimler alarak kullanıldığı bulgularına rastlanılmıştır. Diyarbakır'ın Lice ilçesi ve Bingöl bölgesinden tüccarlar Kazaz Pazarı'ndaki ustalardan zaza püskülünü toplu aldıkları kazaz ustaları ile yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir.

Yörede geçmiş dönemlerde düğünden birkaç gün öncesinden gelin olacak kıza köfi bağlama töreni yapılmaktaymış. Bu törende gelin olacak kızın başından kırmızı fes başlık çıkarılır bunun yerine köfi başlık takılmıştır.

Kazaz ustaları zaza püsküllerini boy ve ağırlıklarını kişinin özel istekleri doğrultusunda yapmışlardır. Zaza püskülleri 500 gr, 750 gr ve 1 kg ağırlığında ipek ya da floş iplik ile yapılmaktadır. Kullanılan iplik cinsi ve grama miktarına göre fiyat farklılığı oluşmuştur.

Zaza püskülü yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ 130 cm uzunluğunda siyah floş ya da naylon iplikler hazırlayınız.	
✓ İplikleri ortadan ikiye kesiniz ve ipliklerin bir tarafı 50 cm diğer tarafına 80 cm olacak şekilde ayarlanan ipleri sıkıca bağlayınız.	
✓ Mukavvadan 8 cm çapında iki tane daire kesiniz.	
✓ Bu 2 dairenin arasına ipliklerin düğümlendiği kısmı yerleştirerek iplikleri orantılı bir şekilde dairenin etrafında kalacak biçimde yerleştirdikten sonra iki daireyi birbirine dikiş.	
✓ Dikme işlemi sonunda iplikleri iş ağacına bağlayıp üçlü çapraz bağlama tekniği uygulayınız.	

✓ Toplamda üç sıra bu işlemi tamamlayınız.	
✓ İşlemler sonunda ipliklerin uçlarını makas yardımıyla kesip, eşitleyiniz. İşlemi tamamlayınız.	

Bu işlemde her sırada iplik gruplarının ikisinin ortalaması alıp yeni iplik grubu oluşturma sebebi işleminin birbirinden ayrılmaması ve işleminin kaymamasını sağlamak içindir.

Görsel 72 Zaza püskülünün kişinin tercihine göre süslenmiş örneği (Şükrü Üzümcü arşivi)

Kazaz ustalarının bu şekilde hazırlamış oldukları zaza püsküllerini alan kişiler, zaza püskülünün ortasında yer alan mukavva bölümü ve kenarlardan sarkan iplikleri maddi durumu ve statüsüne göre altın, gümüş, inci, değerli taş-boncuk ve çeşitli işlemler ile süslemeler kendi zevkince tasarlamıştır.

Görsel 73 İstanbul Sadberk Hanım Müzesi envanterine kayıtlı zaza püskülü örneği genel ve ayrıntısı (Ağırmatl, 2020)

Saha araştırmaları sırasında 08.09.2020 tarihinde İstanbul Sadberk Hanım Müzesine yapılan Müze ziyareti sırasında Güneydoğu Anadolu bölgesi gelin başlığı olarak müze envanterine kayıtlı başlıkta Şanlıurfa’da kullanılan zaza püskülü örneğine benzer örneğe rastlanmıştır. Bu başlık gümüş renkli sırma iplik ile üç sıra çapraz bağlama tekniği kullanıldığı saptanmıştır. Başlık altın liralara ile kaplı muhafaza edilmektedir.

Görsel 74 Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi envanterinde yer alan zaza püskülü benzer örnekleri (Feyza Uluumay Gökalp, 2021)

Benzer bir örneklerine Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi envanterinde rastlanılmıştır. 13.01.2021 tarihinde ve sonraki görüşmelerde Feyza Uluumay Gökalp ile yapılan görüşmeler doğrultusunda müze envanterine kayıtlı bu başlıkların Türkmen başlığı olarak kayıt altına alındığını ama hangi tarihte müzeye geldiği hakkında kesin net bilgilerin bulunmadığını ifade etmiştir. Bu başlıkta

Şanlıurfa’da kullanılan gümüş tepeliğe monte edilmiş şekilde müzede muhafaza edildiği bilgilerine ulaşılmıştır (KK.8).

2.2.9.2. Dokuma Alanında Kullanımı

Şanlıurfa geçmiş dönemlerde dokuma ürünlerinin yaygın olarak yapıldığı ve yaygın olarak kullanıldığı önemli dokuma merkezlerinden biri olmuştur. Bu dokuma ürünlerinin kenar temizliği, süsleme daha güzel görünmesi ve işlevsel olarak ürünü daha kullanımı kolay hale getirmek için şerit, kaytan, kolon, püskül, sap, düğme, iplik vb. ihtiyaçları doğmuştur. Bu ihtiyaçları gidermek için farklı alanlarda kullanılan işlevselliğinin yanında dokumalar ile uyumlu olabilecek farklı teknikleri de kullanmışlardır. Bazen bir bitkisel örücülükte kullanılan bir teknik, makrome de kullanılan bir teknik vb. olabildiği gibi bulunduğu yörede yaygın kullanım alanı olan ve dokuma ile bir arada kullanılabilecek alanlardan da yararlanmışlardır.

Görsel 75 Viranşehir’de kervanların yük taşımada kullandıkları hayvanların kazazlık teknikleri ile süslemiş örnekler (Yasin Küçük arşivi)

Şanlıurfa’da geçmiş dönemlerde yaygın bir meslek olan kazazlık sanatını erkekler Kazaz Pazarında icra ederken aile fertleri de ve akrabalar da evlerinde yardımcı olmak için üretmişlerdir. Bu yüzden halk arasında yaygın olarak bilinen kazazlık teknikleri dokuma ürünlerde de yaygın kullanım bulmuştur. Sadece Şanlıurfa’da değil Osmanlı döneminde ve sonrasında Anadolu’ da birçok bölgede dokuma ürünlerinde kullanılan heybe, hayvanlar için kullanılan yular, at koşum takımları, halı, kilim, aba, yük taşımada vs. birçok alanda kazazlık tekniklerine rastlanmıştır.

Çuval, heybe gibi yük taşımak için kullanılan eşyalara kulp ve sap olarak kullanıldığı gibi develerin havutları, atların baş ve eyer süslemelerinde, hayvanların koşum

takımlarında ve kilim, çadırlarda kullanım ve görünümünü zenginleştirmek için kordon, şerit ve püskül vb. süslemelerde kazazlık teknikleri geniş yer bulmuştur.

2.2.9.2.1. Aba

Günlük hayatta sıkça kullanılan aba, el mekikli çulha denilen tezgâhlarda tiftik veya deve yününden dokunan bir tür dış giysisidir (Kürkçüoğlu ve Kürkçüoğlu, 2011, s. 63). Abanın ön kısmında yer alan şeritler ve bağlamak için kullanılan iplik, düğme ve uç kısmında yer alan püskül kazazlıkta kullanılan kaytan ve şeritlerde kazazlıkta kullanılan teknikler kullanılmıştır. Aba eski dönemlerde Şanlıurfa ve ilçelerinde kadın ve erkeler tarafından yoğun kullanım alanına sahip olmuştur. Günümüzde daha çok kadınların kullandıkları abalar Medine ipeği olarak geçen kumaşlardan hazır kaytan, kordon, şeritler, düğme ve püsküller ile kullanıma devam etmektedir. Dokunarak elde edilen abalarda yaygın olarak kullanılan kaytan, kordon şerit, püsküller ve düğme olarak kullanılan materyaller kazazlıkta kullanılan teknikler kullanılarak elde edilmiştir. Kazazlık teknikleri ile oluşturulan bu süsleme materyalleri dokuma ustaları tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Günümüzde aba dokumalar üretilmediğinden artık süslemede ve işlevsel özelliği olan kazazlık teknikleri olan şerit, kordon, püskül, düğme ve kaytanlara da ihtiyaç kalmamış bu teknikler kullanılmadığı için Şanlıurfa'nın unutulmuş geleneksel el sanatlarından biri olmuştur.

Görsel 76 ipek aba kaytan ve top düğme örneği, Şanlıurfa Kent Müzesinde bulunan dokuma aba ve düğme detaylarındaki kazazlık teknikleri (Ağırmatl, 2021)

Aba yün ve ipekli karışım iplikler ile dokunur. Şanlıurfa merkez, Siverek, Viranşehir, Harran, Akçakale'de yaygın olarak kullanılmıştır. Soğuk havalarda kırk düğme yeleğin üzerine aba kullanılmıştır (Karakeçili, 1997, s. 52).

2.2.9.2.2. At Koşum Takımları

Türk kültüründe, deve ve at kutsal sayılmıştır. Erkek çocukları özellikle ergenliğe girdiği zaman at ailesi tarafından verilen ilk hediyeleri olmuştur. Hediye edilen bu atın üzerinde eğitimler alıp boynu, ailesini ve kendini korumakla mükellef tutulmuştur. At Türk kültüründe önemli bir yere sahip olmuştur. Öyle ki öldükleri zaman atları ile gömülmüşler ve bu kültür gün yüzüne çıkan kurganlar aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Bu denli kutsal sayılan deve ve atlar toplumun sosyal yaşamına ve kültürüne de zamanla etki etmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde at önemli bir yer almış ve padişah ve üst düzey yöneticilerin hep atların koşum takımları özel bir şekilde tasarlanmış ve süslenmiştir.

At Şanlıurfa'da sadece binek havyanı olarak kullanılmamış uzun yıllar boyunca da at yarışlarının düzenlendiği hipodromlara sahip bir şehir olmuştur. Şanlıurfa'da atlara önemli bir özen gösterilmiş ve her daim at ve koşum takımları hep özel el işçiliği ile yapılmış eyer, yular ile süslenmiştir. Kazaz ustaları bazı at sahiplerinin atlarının baş ve eyer süslemesinde ve yular vb. ürünlerde kazazlık teknikler kullanılarak yapılmış süslemeleri özel siparişler ile yaptırmıştır. Atlar özel gün ve bayramlarda özenli ve bir o kadar renkli püsküller ve şeritler, saçaklar ile süslü at ve koşum takımları kullanılırken, günlük yaşamda da bu püskül ve şeritlerin kullanıldığı eyerleri kullandıkları da görülmüştür.

Görsel 77 Viranşehir'de at ve koşum takımları süslemesinde kullanılan kazazlık örnekleri
(Yasin Küçük arşivi)

Araçların olmadığı dönemlerde binek aracı olarak kullanılan atlar ile gelinler getirilmiş, sünnet çocukları gezdirilmiş, bayramlarda, özel davetlerde hep atlar ayrı bir şekilde süslenmiştir.

2.2.9.2.3. Çadır/Çuval/Heybe/Kilim

Çuval; çeşitli nesneleri saklamak ve taşıma amacıyla tasarlanmış dokumalardır. Kullanım alanlarına göre yük çuvalı, un çuvalı, sırt çuvalı vb. isimler verilir. Kişilerin bir yerden başka bir yere eşyalarını taşıma amacıyla uzun yıllar boyunca kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir.

Görsel 78 Viranşehir’de deve kervanındaki çuval ve heybelerin kazazlık teknikleri ile süslenmesi örnekleri (Yasin Küçük arşivi)

Heybe; alışveriş yapmaya çıkarken, tarlaya çalışmaya gidişlerde omuzlarının üstüne aldıkları veya ortasında bir açıklığın olduğu orta kısımdan boyuna geçirip, ön ve arkaya gelecek şekilde taşıdıkları, içerisine yiyecek ve eşyalarını yerleştirdikleri dokumalardır (Ölmez ve Etikan, 2014, s. 56-81).

Kilim; çözümlü ipliklerinin tamamen atkı iplikleri ile kapatılmak suretiyle bir alt-bir üst gelecek biçimde dokunmasıyla, atkı iplikleriyle desenlenir, başka renkte dokunmuş motifin sınırından dönerek motiflerin oluşturulduğu dokuma tekniğine “kilim” adı verilmektedir. Böylelikle aynı renkte atkı ipliğinin çözgü ipliklerinin arasından kendi desen alanında gidip gelerek motifleri oluşturmaktadır (Onuk ve Akpınarlı, 1998, s. 17).

2.2.9.2.3. Havut

Develer ile yük ve taşımacılıkta kullanılan semerine havut denilmektedir. Deve sahipleri develerinin daha güzel görünmesi için çeşitli süslemeler yaparak havut

üzerini süslemişlerdir. Havut, yaklaşık 30-40 kg ağırlığındadır. “Yük develerine 2-3 yaşlarında, güreş develerine 6-7 yaşlarında havut giydirilir. Havut giydirmeye bir ritüel halinde gerçekleşir. Davul zurna eşliğinde eş-dost, konu-komşu yemekler yenilir. İçkiler içilir ve kurban kesilir. Kesilen kurbanın kanı üzerinden havut giydirilen deve atlatılır (Begiç, 2018, s. 68).

Görsel 79 Viranşehir’de konaklayan deve kervanındaki develerin havut süslemesinde kullanılan kazazlık teknikleri örnekleri (Yasin Küçük arşivi)

Develerini havudunu süslemek için dokumadan yapmış oldukları ip takımları, renk renk işlenmiş kilimler, yular, keçe ve kolan, püsküller, ziller, çanlar, boncuklar gibi birçok eşyayı kimini kendi emeği ile dokumuş, örmüş kimini de bu işi yapan kişilerden temin etmiştir (Ağırmalı ve Begiç, 2019, s. 167-168).

Geçmiş dönemlerde kazaz ustaları hazırlamış oldukları şerit, kaytan ve püsküller ile develerin havutlarını süslemek için de kullandıkları bilinmektedir. Kazaz ustası Mehmet Emin Güngör eskiden devesini seven kişilerin devesine çeşit çeşit süsler taktıklarını ve onlara gelip püsküllü şeritlerden yapmalarını istediklerini aktarmıştır (KK.10). Develerin aktif olarak deve güreşlerinde kullanımının azalıp yok olması, develerin taşımacılıkta kullanılmayışı sebepleri ile havut süsleme geleneği yok olmuş.

Tarihi İpekyolu güzergâhında yer alan Viranşehir ilçesinde çekilmiş kervan fotoğraflarında yer alan havut süsleme detaylarının varlığı geçmişte çok yoğun şekilde bir havut süslemelerinin Şanlıurfa’da yer aldığını gözler önüne sermektedir.

Günümüzde örneklerine rastlanılmamaktadır. Siverek ve Harran ilçelerinde ve bazı köylerde yetiştirilen develerde havut bulunmamaktadır.

2.2.9.2.4. Sırmalı Puşi (Şeğr)

Geçmişte dokunan sırmalı puşi çok ince yün, pamuk ve ipekten dokunmuş, orijinali kare 80x80 ebatlarda olan, ortadan ikiye katlanarak kullanılmıştır. Sırmalı puşinin yan kenarlarına renkli püsküller işlenmiştir (Karakeçili, 1997, s. 48).

Görsel 80 Kadınlarda kofi/ köfü başlıkta şeğr kullanımı örnekleri (Aran, İzzet arşivi)

Günümüzde ise 130x130 cm ebatlarında dokuma tezgahlarında bir alt bir üst bezayağı tekniği ile dokunan, çözgü ve atkı ipliklerine, pamuk, yün, simli iplik (sırma) ve ipek kullanılan, kahverengi, siyah, sarı sim ve mavi renklerinin hakim olduğu baş ve omuza atılarak kullanılan örtüye verilen isimdir.

Sırmalı puşiyi kadınlar genellikle köfü/ kofi başlıkta ve belde kullanırken, erkekler omuz, boyun, baş ve belde isteğine göre kullanmıştır. Genç kızlıktan evliliğe adım atan her kız köfi/kofi başlığa takmak için bir sırmalı puşi temin etmiştir. Kazaz ustası Mehmet Emin Güngör ve Fethi Suveren ile yapılan görüşmelerde; “Evlenecek olan her kız sırmalı puşi alır, bizler gibi kazaz ustalarına kenarını yaptırır ve sırmalı puşisiz hiçbir kız evlenmezdi mutlaka alır kofi/köfisine bağlardı.” (KK.10, KK.6) şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Erkeklerin kullandıkları sırmalı puşiler genellikle kazaz ustaları tarafından kenarları bükülür ve renkli iplikler ile püsküller yapılmıştır. Kazaz ustaları bu puşilerin kenarlarına sarı, pembe, mavi, kırmızı, yeşil, turuncu, mor toplamda yedi renk

kullanarak püsküller yapmışlardır. Bazen bu renkler kişinin tercihine göre de yapılmıştır.

Çulha ustası Mehmet Karakaş'ın dokuma atölyesinde gerçekleştirilen görüşmede; geçmiş dönemlerde sırmalı puşi yaygın olarak Şanlıurfa'lı dokuma ustaları tarafından dokunduğu gibi Suriye'den de temin edilmiştir. Son yıllarda Suriye'de yaşanan iç savaştan dolayı artık sırmalı puşi temin edilememektedir. Günümüzde Şanlıurfa'da sırmalı puşi dokuyan usta bulunmamaktadır. İstekler doğrultusunda dokumayı denediğini lakin eski orijinal sırmalı puşi görüntüsünü kullandıkları malzemeyi temin edemediklerinden ötürü sağlayamadığını dile getirmiştir (KK.11).

2.2.9.2.4. Keji/Keje (Kemer)

Geçmişte siyah ve kırmızı ağırlıklı renklerde yün iplikler kullanılarak dokunmuş kolon dokuma kemerlere Şanlıurfa'da "keji/ keje" adı verilmektedir. Elde dokunan bu kemerlerin uç kısımları tavşan topuğu/beden ipi ya da kaytan (balıksırtı ajur) kazazlık teknikleri örülür ve uçlarına püsküller takılarak süslemişlerdir. Farklı renk ve desenlerde dokunmuş kemerlerde kazazlık tekniklerinin kullanıldığı kemerlerde mevcuttur.

Görsel 81 Kent Müzesinde keji/keje (kemer) örneği (Ağırmalı, 2021)

Geçmişte bu kemer Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Günümüzde daha çok altın, gümüş ve deri kemerler kullanılmaktadır. Eskisi gibi yaygın olarak olmasa da kullanımına nadiren de olsa rastlanılmaktadır.

Aynı şekilde yörede kolon dokumlarına ile yapılan kemerlerin uç kısımlarına da kazazlık teknikleri ile örölmüş ve püsküller yerleştirilmiştir. Günümüzde halk oyunları ekiplerinde kullanılan geleneksel giyimde hala keji/keje adı verilen kemerler kullanılmaktadır.

Görsel 82 Şanlıurfa yerel giyiminde keji/keje (kemer) kullanım örneği (A. Cihat Kürkcüoğlu arşivi)

2.2.9.3. Farklı Kullanım Alanları

Şanlıurfa giyim kuşam kültürü, dokuma alanındaki zenginliği kadar farklı alalarda da kazazlık teknikleri ve düğümlemleri kullanmıştır. Bu alanlardan bazıları giyimi tamamlayan unsurlardan saat ve tespih olurken, bir diğer alan ise halk kültüründe yer alan sıra gecesinde kullanılan müzik aleti olan saz (bağlama), geçmişte kırsal yaşamda kendilerini dış güçlerden korumak için kullandıkları silahlarında yine kaytan, şerit ve püsküller kullanılmışlardır. Bu unsurlardan bazıları günümüzde nadiren de olsa devam etmekte iken bazıları yaşam koşullarının ve ihtiyaçlarının değişmesi ile yok olmuştur.

2.2.9.3.1. Saat Kaytanı

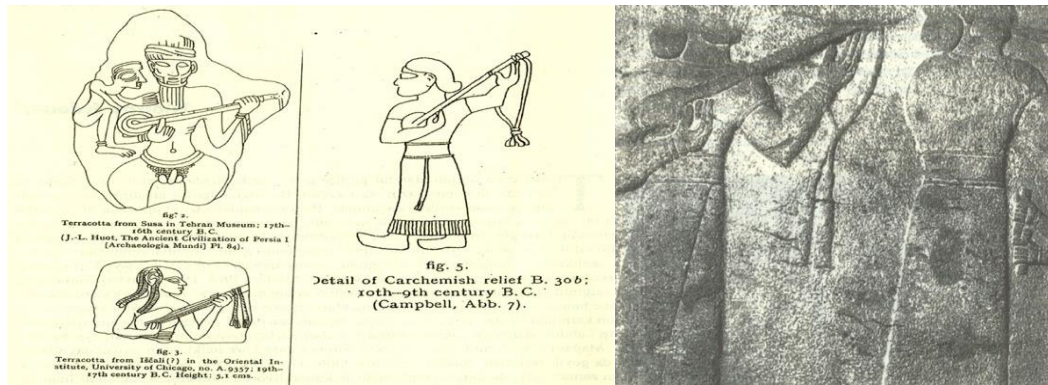
Ortalama 1-2 cm genişliğinde 45-50 cm uzunluğunda kazaz ustalarının oluşturduğu kaytan/kordon şeritlerin köstekli cep saatine monte edilmesi ile oluşturulan şeritlere verilen isimdir. Bu şeritler genellikle siyah, kahve ve krem tonlarda oluşturulmuştur. Kullanılan iplikler ipeğin yaygın kullanıldığı dönemlerde ipek kullanılmıştır. İpeğin azalması ile floş ve naylon iplikler ile saat kaytanı yapılmıştır. Geçmiş dönemlerde yaygın kullanım alanı bulunurken günümüzde kullanımına rastlanılmamıştır.

2.2.9.3.2. Saz Püskülü

Türkiye’de, sazın kopuzdan türemiş bir çalgı olduğuna dair yaygın bir görüş hakimdir. Bu sebeple kopuzu sazın atası olduğunu ileri sürerler. Türklerin gelişinden yaklaşık 1000 yıl önce iki telli, tezene ile çalınan, orta uzunluktaki kolu üzerinde perdeleri olan, sapından püskülüne kadar bugünkü saza çok benzeyen bir çalgının Mezopotamya ve Anadolu’da yaygın olduğu biliniyor. Milattan 1300-1400 yıl önce Alacahöyük’te taş kabartmalar üzerinde bu çalgıyı çalan kişinin sazı kemerine taktığı görülür (Strainchamps, Maniates, Lang ve Christopher, 1984, s. 516). Saz benzeri bu çalgının Türkler Anadolu’ya gelmeden çok önce Mezopotamya ve Ön Asya’da uzun bir süreden beri bilinmekte ve çalınmakta olduğunu söyleyebiliriz(Yıldırım ve Sipahi, 2006, s. 106).

Bu taş kabartmalarında göze çarpan detaylardan biri sazın uç kısmına aslı olarak duran ipliğe püsküllere yer verilmesidir. Bu kabartmalarda ve çizimlerde görülen püsküllerin varlığı geçmiş dönemlerden günümüze kadar gelen saza püskül takma geleneğinin olduğunu gözler önüne seriyor.

Çizim ve taş kabartmalarda sazın ucuna püskül takıldığı ve bu püsküllerin iki tane olduğu görülmektedir. Bu da demek oluyor ki çok eskilerden beri saza takılan püskül sayısı iki tanedir. Şanlıurfa’da saza takılan püskül sayısının da iki olduğu bilinmektedir.

Görsel 83 Taş stellere çizilmiş ve kabartma yapılmış saz ve püskül örneği

<https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/yildiray-erdener/saz-kopuzdan-turemis-olamaz/1395/>

Şanlıurfa müzik kültürünün gelişmiş olduğu bir bölgedir. Bölgede yaygın olan sıra gecesi anlayışı geçmişten günümüze kadar süre gelmiştir. Sıra gecesinde sazlı sözlü

eğlencelere yer verilmektedir. Bundan ötürü müzik önemli yer tutmaktadır. Müzik unsurundan kaynaklı bazı müzik aletleri sıra gecelerinde yer almıştır. Bunlardan bir tanesi olan bağlamaya yörede saz adı verilmiştir. Saz (bağlama) kullanan kişiler mutlaka kazaz ustalarına sevmiş oldukları renklerde iki tane saz püskülü yaptırıp takmışlardır. Günümüzde sazına püskül takanlara rastlanıldığı gibi bu kültürü bilmeyenlerde bulunmaktadır.

Görsel 84 Saz püskülü detay ve genel görünümü (Ağırmalı, 2021)

2.2.9.3.3. Tabanca Kaytanı

İnce iplikler kullanılarak oluşturulan kaytan ve kordonlar geçmiş dönemlerde insanların kendilerini korumak amacıyla taşıdıkları silahları taşımak için kullanmışlardır.

Görsel 85 Şanlıurfa halkı tabanca ve silahlarını taşımak için kullandıkları kaytan örnekleri
(Yasin Küçük arşivi)

Sırtlarında, bellerinde ve göğüs kısmında olmak üzere farklı yerlerde taşıdıkları silahlar için farklı uzunluk ve kalınlıkta yün, pamuk ve mukavviye gücü kuvvetli iplikler ile altın kaytan, tavşan topuğu/beden ipi vb. şekillerde kordonlar ve şeritler yaptırmış ve kullanmışlardır. Geçmişte yoğun olarak kullanılan tabanca kaytanı günümüzde kullanımına rastlanılmamıştır.

2.2.9.3.5. Tespih Püskülü

“Eski dönemlerde kazaz işi genellikle kamçı ve tespih ucu, peçelik olarak imal edilmiştir. Kazaz ustası Mahmut Özçay eski ustaların döneminde hazırlanan peçelikleri kızların gelin olduğu zaman baba evinden çıkarken alınlarına taktığını ve damada bir kazaz tespih hediye götürüldüğünü anlatmıştır” (Develioğlu ve Büyükyazıcı, 2013, s. 395-403).

Şanlıurfa’da yaygın bir el sanatı olan tesbihçilikte püsküller yoğun olarak kullanılıştır. Günümüzde hala yoğun olarak devam eden tesbihçilikte eski dönemlerde kazaz ustalarına yaptırdıkları tespih püskülleri nadiren yapılmaktadır.

Görsel 86 Tespih püskülü detay ve genel görüntüsü (Ağırmalı, 2021)

Kazaz pazarında şal ve puşi satışı yapan eski kazaz ustası oğlu Ali Tezcanlar ile yapılan görüşmede eskiden babasının yanına tespih püskülü yapımı için gelen birçok insan geldiğini ve püskül yapımını babasından gözlemleyerek öğrendiğini ve nadiren tespih püskülü için günümüzde de tespihlerine eskisi gibi tespih püskülü yaptırmak için gelen insanları kırmayıp tespihlerinin püsküllerini yenilediğini dile getirmiştir. Tespih püskülü yapımında tespih taneleri ile uygun renklerde iplik kullanılarak tespih taneleri ipe dizilir ve uç kısmına püskül yapım tekniği ile püskül yapılır şeklinde bilgileri aktarmıştır (KK.2).

Tespih püskülü yapım aşamaları aşağıda verilmiştir;

✓ İstenilen tespih uzunluğunun iki katı uzunluğunda iplik kesiniz. Kesilen bu iplik hep aynı yöne doğru burunuz, burulma işlemi sonunda iplik ortadan ikiye katlayınız ve birbiri ile kenetlenmesini sağlayınız.	
✓ Tespih tanelerini geçiriniz. İmameyi yerleştiriniz.	
✓ Püskül yapımı için kullanılan ipliğin renginde istenilen püskül uzunluğuna göre (ortalama 15-18 cm) iplikleri iş ağacına sarınız ve istenilen kesiniz.	
✓ Kesilen iplikleri bir orta noktasını belirleyiniz ve tesbih tanelerinin geçirildiği ipliğin ucuna orta noktasını belirleyip püskül yapım tekniği ile püskülü yapınız.	

- ✓ Püskülün uç kısımlarını eşitleyerek, işlemi tamamlayınız.

2.2.9.3.6. Şalvar İpi/ Uçkur

Şanlıurfa geleneksel giyiminde yer alan şalvar, gabardin kumaş kullanılarak dikilir. Peyik (ağ) kısmı uzundur. Genellikle siyah, kahverengi, gri, renkleri tercih edilmektedir. Önü fitilli bu şalvarın astar bölümünden geçen ip veya kaytan ile bağlanmaktadır. Ceplerin ağız bölümleri ipekle işlenmiş bu şalvarların üst kısmı bol, ayak kısmı ise bileğe saracak biçimdedir (Karakeçili, 1997, s. 54). Şalvarın bel kısmına bağlanan bu ip ya da kaytana bazı yörelerde uçkur adı da verilmektedir. Bu iplikler kazaz ustaları tarafından tavşan topuğu/beden ipi vb. teknikler ile hazırlanmaktadır. İpliğin uç kısımlarına kazaz ustaları renkli iplikler ile püsküllerde takmışlardır.

Görsel 87 Şanlıurfa Kent Müzesi envanterinde yer alan şalvar ve kazazlık tekniği kullanılmış uçkur örneği (Ağırmalı, 2021)

Yöresel bir erkek giyimi olan şalvarın belde sabitlenmesini sağlamak için kullanılan kaytan yapımında Şanlıurfa’da tavşan topuğu/beden ipi adı verilen teknik kullanılmaktadır. Bazen başka kazazlık kordon ve kaytan teknikleri de uygulanmıştır.

Bu kaytanın uçlarına kaytan ile uyumlu şekilde püskül takılıp sarı sim ile ajur tekniği kullanılarak tamamlanır.

Şalvar Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Günümüzde de yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir. Kazazlık tekniklerini bilen ve yapan ustaların azalması ile bu ipliklerin temini güçleşmiştir. Günümüzde şalvarın bel kısmına daha çok lastik geçirilmekte ya da kumaştan bir uçkur ipi yapılmaktadır.

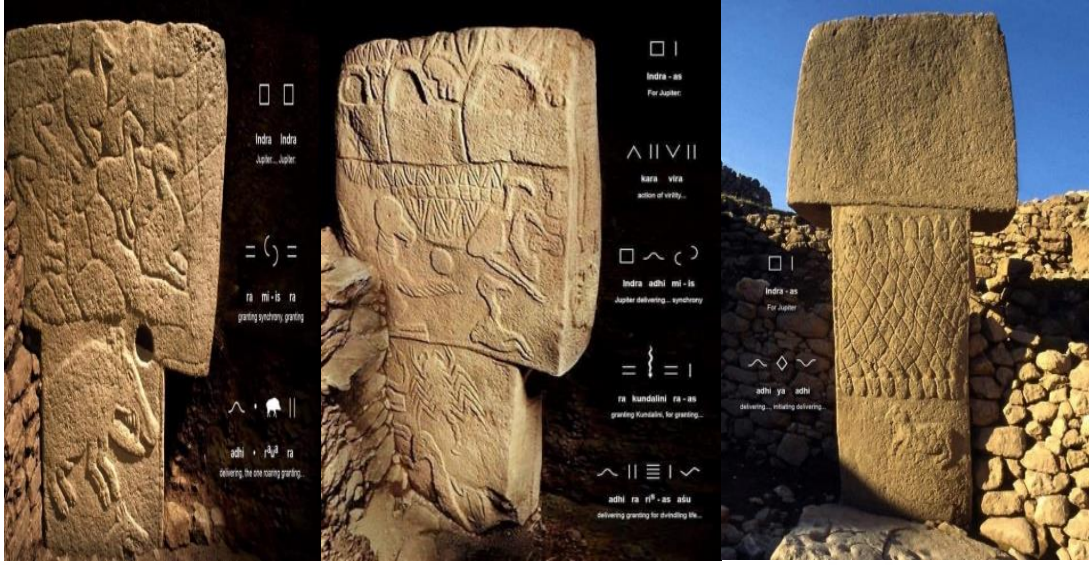

Görsel 88 Şalvar uçkuru detay ve genel görüntüsü (Ağırmathı, 2021)

BÖLÜM 3: YENİ TASARIMLAR VE KAZAZLIK UYGULAMALARI

Tasarımların oluşma sürecinde öncelikli olarak kazazlık teknikleri ve bu tekniklerin hangi alanda ve hangi ürünlerin üretimi ile ilgili geçmişten günümüze kadar gelen kazazlık ürünleri üzerinde incelemelerde bulunulmuştur. İncelemeler esnasında Şanlıurfa'da kazazlık sanatının son temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve kazazlık teknikleri eğitimi alınmış ve kazazlık ürünleri üretilmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda kazazlıkta kullanılan natürel ürünler göz önünde bulundurularak tasarımlarda tamamen doğal malzeme temini için piyasa araştırmasında bulunulmuş ve bu malzemelerin tekniklerde kullanımı ile ilgili tasarıma uygunluğu açısından deneme çalışmaları yapılmıştır.

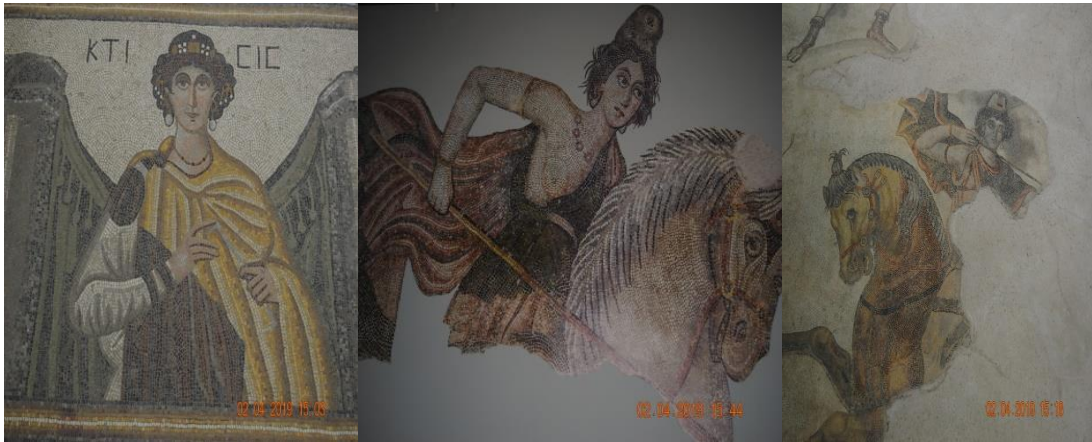
Genel anlamda tasarımlarda geçmişten günümüze kadar ulaşmış kazazlık teknikleri kullanılarak yörede gerçekleşen arkeolojik kazılarda bulunan Göbekli Tepe diğer Neolitik kalıntılarında görülen desen ve hayvan figürlerindeki kıvrımlar, “S” hatlar, üçgen ve baklava desenleri ve de gün yüzüne çıkan kalıntılarda görülen yuvarlak yapılar tasarımlardaki hatlar oluşmasına ilham kaynağı olmuştur.

Görsel 89 Göbekli tepe kalıntıları ve üzerinde yer alan şekil görsel çizimleri

<https://www.facebook.com/groups/ahurfayasarayboga/permalink/3739246379633958>

Kemer ve çantaların tasarımlarında Şanlıurfa’da yaşamış medeniyetlerden kalan mozaiklerde yer alan taşların renkleri ve mozaiklerin kompozisyonları göz önünde bulundurulmuştur. Bu taşlar o dönem Urfa’da yaşayan toplumların Fırat Nehri ve bölgedeki çayların kenarlarından topladıkları taşlar ile evlerinin ve mezarlarının tabanına mozaikler yapmışlardır. Doğada var olduğu natürel hali ile bulunan bu taşların renkleri tasarımların renklerini belirlemiştir. Doğal taşların renklerinin tercih edilmesi ve kazazlık ürünlerin üretiminde saf koyun ve deve yünlerinin tercih edilmesi tasarımlarda kullanılan ipliklerin de natürel yün iplikler ve deri malzeme kullanılmasına neden olmuştur.

Görsel 90 Halapli Bahçe Mozaik Müzesi’nde yer alan mozaik örneklerinden bir kaçı (Ağırmatlı, 2019)

Elbise tasarımlarında ise yörede kadınların kullandığı bir baş donatısı olan hibri/hibriye olarak bilinen ipek örtü kullanılmıştır. Bu ipek örtüde yer alan kırmızı ve siyah renklerle uyumlu renklerde ince pamuklu kumaş ve kazazlık ürünlerin üretiminde kullanılan siyah floş iplikler tercih edilmiştir.

Görsel 91 Hibri/hibriyenin başta kullanımı ve detay örneği (Ağırmathı, 2020)

Aynı şekilde kolyede ise kazazlık ürünlerde kullanılan siyah floş iplik, gümüş tel ve gümüş aparatlar kullanılmıştır.

PAFTA 1

Görsel 92 Pafta 1'in uygulaması (Ağırmatl,2021)

3.1. TASARIM 1

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Kanlık Ay

Tarih:2021

Tasarım Boyutları: Kadın 38, Beden

Tasarım Modeli: Elbise

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Floş iplik, kumaş, ipek puşi (hibri: kadınların başlarına bağladıkları ipek bir baş donatısı), metal aparatlar, gümüş tel, dikiş ipliği kullanılmıştır.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Altın/kor kaytan (balıksırtı ajur), tavşan topuğu/beden ipliği, üsküf işleme (zincir ajur), tekli çapraz bağlama, püskül teknikleri ve basit dikiş teknikleri uygulanmıştır.

Tasarım: Tasarımda bel kısmında saç bağı ve keji/keje (kemerden) esinlenerek bir kemer formu çalışılmıştır. Sağ omuz detayında boyuna takı olarak takılan altın kaytanı ve baş aksesuarı olarak kullanılan rahttan esinlenerek bir omuz detayı çalışılmıştır. Diğer omuzda ise pile katları verilmiştir. Bir kol tamamen kapalı iken diğer kol tamamen açıkta bırakılıp insanın bir gizli yanının olduğu birde şeffaf olarak yansıttığı hislerine atıfta bulunulmuştur. Kullanılan materyaller ay formunda seçilip hareket ve ışıltı katması sağlanmıştır. Burada bir yarım ay görüntüsü ve ayda güneşten aldığı ışığı yansıttığı baz alınarak kumaşlar ince ve yansıtıcı seçilmiştir. Rahtın fes/kantoza takıldığında yarım ay görüntüsü alması, yüzyılda bir gerçekleşen mucizevi bir doğa olayından esinlenerek kırmızı ve siyah renkler kullanılmış olmasından ötürü tasarım kanlı ay ismini almıştır.

PAFTA 2

Görsel 93 Pafta 2'nin uygulaması (Ağırmatl,2021)

3.2. TASARIM 2

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Tılsım

Tarih: 2021

Tasarım Boyutları: Kadın 38, Beden

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Floş iplik, ipek puşi (hibri/hibriye; geleneksel giyimde kadınların baş süslemesinde kullandıkları bir tür örtü), yapışkan tela ve basit dikiş malzemeleri kullanılmıştır.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Kor kaytanı, püskül tekniği, dikiş teknikleri uygulanmıştır.

Tasarım: Tasarımda kordon şeritler kullanılarak oluşturulan göğüs kafesini kaplayan formda üçgen ve sarmal detaylara yer verilmiştir burada boyun takısı olarak kullanılan kor/sıra kaytanından esinlenilmiştir. Kor kaytanın göğüs kafesini sarması ilham olmuştur. Sırtta oluşturulan dekolte de saç bağının kullanım yeri esin kaynağı olması sebebi ile sırttaki dekolteye bir gizem katması sağlanmıştır. Elbisenin etek kısımları dikiş teknikleri ile form verilmiştir. Kordonlar elde gizli dikiş teknikleri kullanılarak tutturulmuştur. Tılsımlar sahibine enerji, güç ve başka bir takım faydalar oluşturan büyülu özelliklerinin var olduğuna inanılan objelerdir. Bu tasarımda üçgen ve sarmal formlar tılsım olarak değerlendirilmiş ve de insanın içindeki var olan gücü ortaya çıkarması ve her şeye göğüs girmesi, tasarımın tılsım ismini almasını sağlamıştır.

PAFTA 3

Görsel 94 Pafta 3'ün uygulaması (Ağırmathı,2021)

3.3. TASARIM 3

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Sonsuz Aşk

Tarih: 2021

Tasarım Boyutları: Kadın 38, Beden

Tasarım Modeli: Yelek

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Floş iplik, ipek puşi (hıbrî; geleneksel giyimde kadınların baş süslemesinde kullandıkları bir tür örtü), yapışkan tela ve basit dikiş malzemeleri kullanılmıştır.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Kor kaytanı (balıksırtı ajur), aşk (şems) düğümü, püskül yapım teknikleri kullanılarak kaytanlar ve şeritler oluşturulmuştur.

Tasarım: Tasarımda kumaş verev formda kullanılarak kumaşta salaşlık sağlanmıştır. “V” yaka olan yeleğin sırtında kor kaytanı (balıksırtı ajur) tekniği kullanılarak oluşturulan şeritler ile aşk (şems) düğümü kullanılarak sonsuzluk işareti formunda bir dekolte oluşturulmuştur. Tasarımın arka kısmından ön kısma devam eden şeritler önde birleştirilip bağlantı sağlanmıştır. Yeleğin etek uçları asimetrik formda hareket sağlanmıştır. Basit dikiş teknikleri ile şeritler tutturulmuştur. Kenar temizliği yapışkan tela ile sağlanmıştır. Tasarımda kor kaytanı takısından esinlenilmiştir. Eser adı “sonsuz aşk” olarak belirlenmesinde sırt dekoltesinde yer alan aşk (şems) düğümünün sonsuzluk formu sağlamış ve yaşamda her şeyin bir bağlantı dönüşüm içinde olduğu, her şeyin tekrar başladığı yere döndüğünü, birbirini etkilediği vurgusu verilmek istemiştir.

Görsel 95 Pafta 4'ün uygulaması (Ağırmatl, 2021)

3.4. TASARIM 4

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Dönence

Tarih:2021

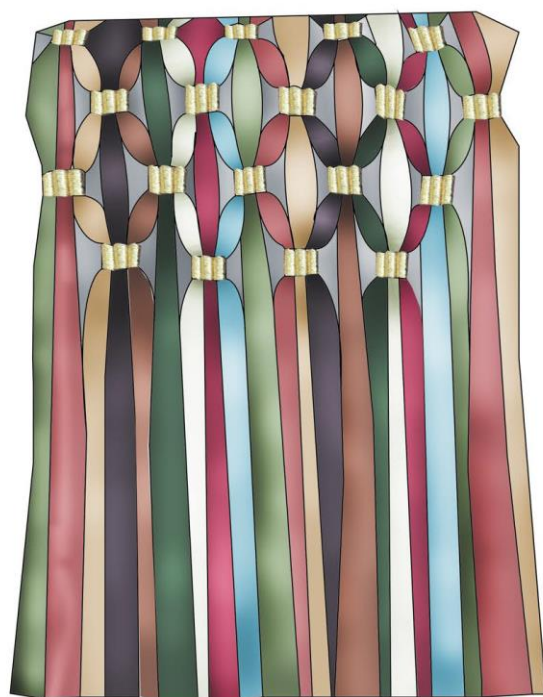
Tasarım Boyutları: 10x30x38 cm

Tasarım Modeli: Çanta

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Doğal renkli yünler, deri, keten şerit, dikiş malzemeleri kullanılmıştır.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Kazazlık tekniklerinde altın/kor kaytanı (balıksırtı ajur), korkurtağzı (ajur) tekniği, temel dikiş teknikleri kullanılmıştır.

Tasarım: Tasarımda saz püskülü yapımında kullanılan kurtağzı (ajur) tekniği ilham kaynağı olmuştur. Burada kullanılan sarmal formlar hayatın hep bir döngü içerisinde tekrar ettiğine atıf yapmıştır. Bu yüzden tasarım “dönence” ismini almış olup aynı sarmal formlar ile çantanın ön yüzeyini de oluşturmuştur. Kenar kısımlarında kor kaytanından renkli şeritler ile tasarımda kenar derinliği oluşturulmuştur. Farklı ve birbiri ile uyumu sağlayan renkler tercih edilmiştir. Hayat içerisinde insanların yaşamındaki bir düzenin bittiği yerde başka bir düzenin başladığı vurgusunu vermek için tasarımda renk geçişleri sağlanmış renkler birbirinin devamlılık sağlamıştır

PAFTA 5

Görsel 96 Pafta 5'in uygulaması (Ağırmatlı, 2021)

3.5. TASARIM 5

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Amazon

Tarih: 2021

Tasarım Boyutları: 10x32x55 cm

Tasarım Modeli: Çanta

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Doğal renkli yünler, deri, sarı sırma şerit, tela, dikiş ve deri dikim malzemeleri kullanılmıştır.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Yassı iggal/egal yapımında kullanılan çapraz “S” sarma, ajur tekniği ve deri dikim teknikleri kullanılmıştır.

Tasarım: Tasarımda erkeklerin başlarına takmış oldukları iggal/egal ilham kaynağı olmuştur. İggalde kullanılan teknik sarmal formlar kullanılarak Şanlıurfa’da arkeolojik kazılarda bulunan dört kadın savaşçı olan “Amazonlar Kadınları” mozaiklerindeki renkler düşünülerek tasarım oluşturulmuştur. Bu mozaikte yer alan renkli taşlar Fırat nehri ve kollarında bulunan taşlardan elde edilen doğal taşlar kullanıldığı için tasarımda da doğal renkli saf yünler tercih edilmiştir. Çantanın askısında amazon kadınlarının da kullanmış oldukları postacı çantası formunda tasarlanıp çapraz takılması için uzun bir askı detayı tasarlanmıştır. Çantanın yapımında deri tekniklerinde kullanılan süslemeli dikişler ile kenar kısımları renk geçişleri sağlanarak dikilmiştir.

PAFTA 6

Görsel 97 Pafta 6'nın uygulaması (Ağırmathı, 2021)

3.6.TASARIM 6

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Evren

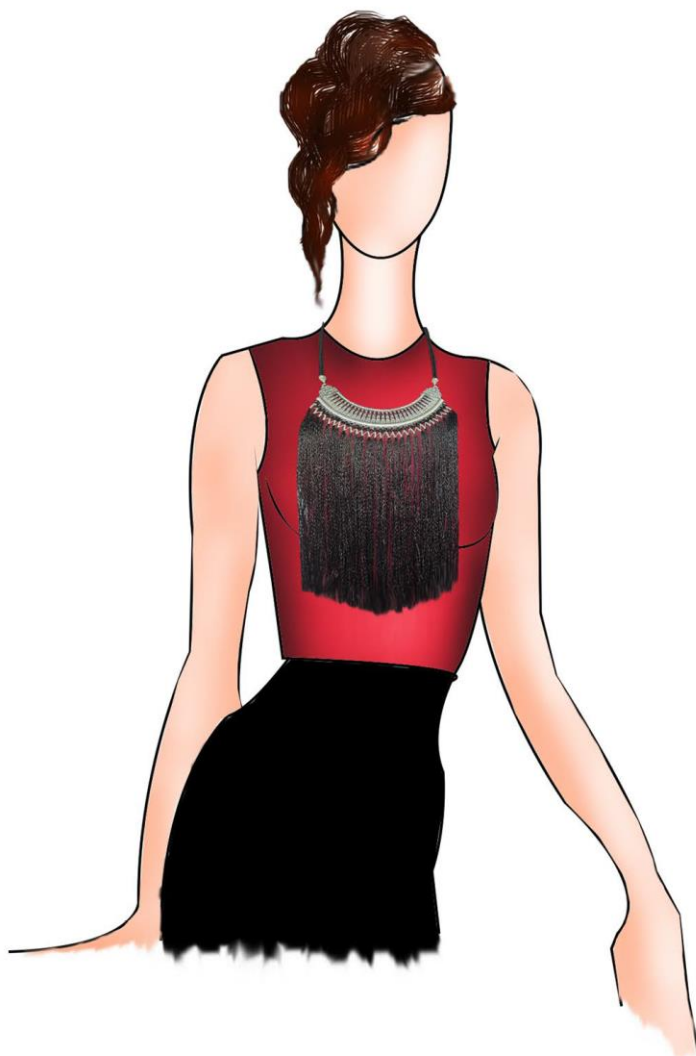
Tarih:2021

Tasarım Boyutları: 13x24x40 cm

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Doğal renkli yünler, deri, keten şerit, dikiş ve deri dikim malzemeleri kullanılmıştır.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Ajur tekniği, deri dikim teknikleri

Tasarım: Tasarımda kazazlık tekniklerinden ajur tekniği kullanılarak tasarlanmıştır. Bu teknik iggal/egal, saz püskülü, raht, zaza püskülü yapımında kullanılmaktadır ve bu kullanım alanları ilham kaynağı olmuştur. Tasarımda “S” kıvrımlar verilmiş evrendeki döngülere atıf yapılmıştır. Şanlıurfa’da yapılan kazılar sonucu yaşam izlerinin Göbekli Tepe’nin bulunması eserin “evren” ismini almasına ilham olmuştur. Hayat hep bir ahenk ve döngü içerisinde devam etmekte ve bu yüzden tasarımda sarmal kıvrımlara yer verilmiştir. Evrende yer alan renkler kastedilerek bazı yerlerde daha canlı bazı yerlerde daha koyu renklere yer verilmiş ve burada evrende iyi olayların olduğu gibi kötü olaylarında var olduğu ama bu kötülükleri biz istersek iyi hale dönüştürebiliriz demek içinde canlı renk geçişleri sağlanmıştır. Tasarımda yer alan renkler özellikle Şanlıurfa’da arkeolojik kazılarda çıkan mozaik ve heykel ve Göbekli Tepe kalıntılarında gün yüzüne çıkan taşların doğal renklerine yakın ve benzer renkler kullanılmıştır.

PAFTA 7

Görsel 98 Pafta 7'nin uygulaması (Ağırmatl, 2021)

3.7. TASARIM 7

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: İsis

Tarih:2021

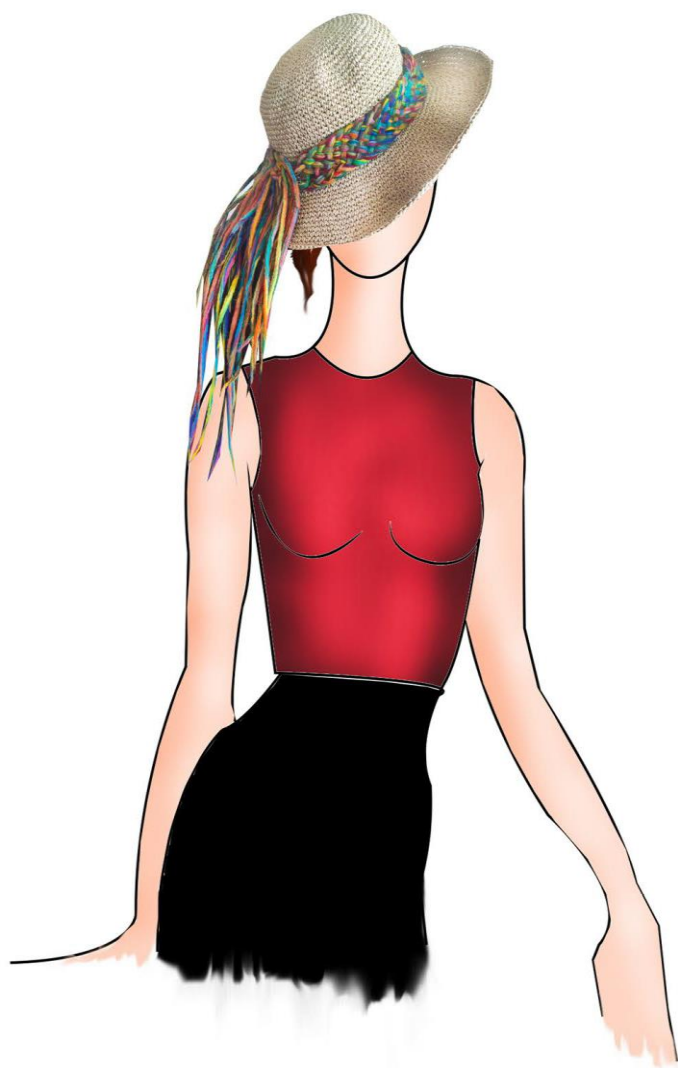
Tasarım Boyutları:15x55 cm

Tasarım Modeli: Kolye

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Floş iplik, gümüş tel, gümüş takı aparatı, kolye klipsi kullanılmıştır.

Tasarımda kullanılan Teknik: Tekli çapraz bağlama tekniği, tavşan topuğu/beden ipliği tekniği, takı birleştirme teknikleri uygulanmıştır.

Tasarım: Tasarımda bir baş donatısı olan raht ve zaza püskülü ve saç bağında kullanılan beden ipi olarak bilinen Şanlıurfa’da farklı baş donatılarında kullanılan şekil formundan ve malzemelerden esinlenerek tasarlanmıştır. Tasarımda bu donatılarda kullanılan çapraz bağlama ve tavşan topuğu/beden ipliği teknikleri bir arada kullanılmıştır. Tasarımda nizami bir düzen şeklinde çapraz bağlama tekniği kullanılarak bir sıra oluşturulmuş bu yeryüzündeki düzeni simgelerken, uçlarda floş iplerin serbest bırakılıp salınması gökyüzünün uçsuz bucaksızlığını temsil etmiştir. Boynu saran kısmı tavşan topuğu/beden ipliği tekniği kullanılarak yuvarlak hat tamamlanması ile oluşan elips şekli dünyayı temsil etmektedir. Tasarıma “İsis” ismi verilmiştir. İsis Mısır’da yaşayan bir tanrıçadır. Bu tanrıça efsanelere göre yeryüzü tanrısı “Geb” ve gökyüzü tanrıçası “Nut” doğmuştur. Birçok şey için saygı görüyor olması, özellikle insanların içinde var olan en iyiyi ortaya çıkarma kabiliyetinin var olması ve de yaşam ve sihir tanrıçası gibi özellikleri ile bilenen bu tanrıça figürlerinde ve tasvirlerinde kullanılan aksesuar ve saç şekillerinden esinlendiği için ve tanrıçanın özelliği olan iyiyi ve güzelliği çıkarması, yeryüzünü ve gökyüzünü temsil etmesinden bu ismi almasına ilham kaynağı olmuştur.

Görsel 99 Pafta 8'in uygulaması (Ağırmalı, 2021)

3.8. TASARIM 8

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Yaz

Tarih:2021

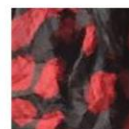
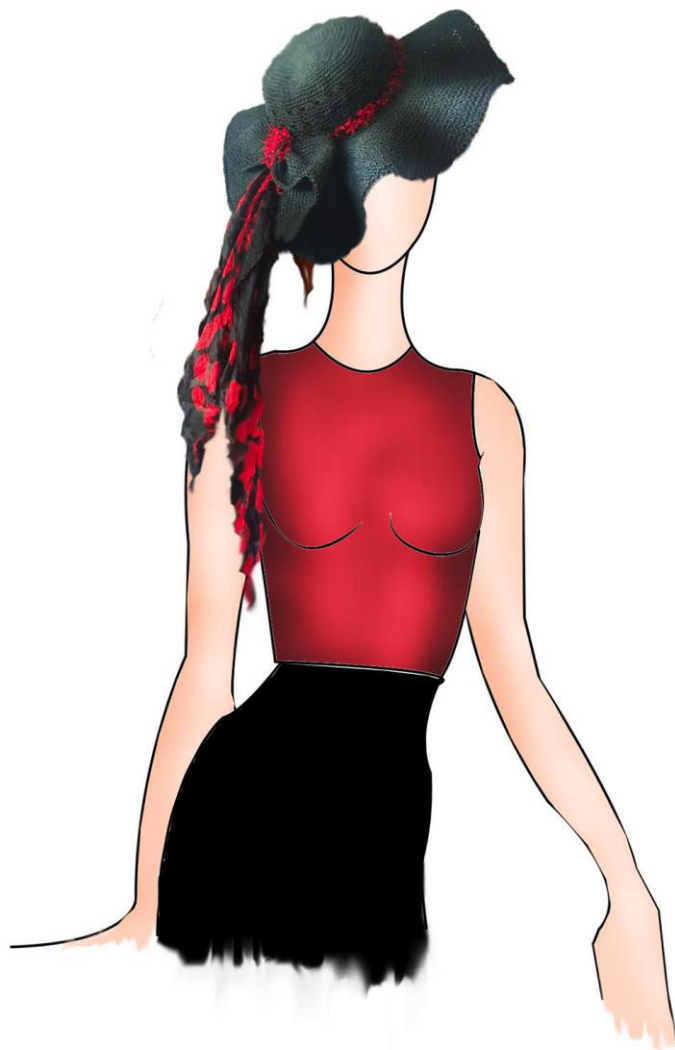
Tasarım Boyutları: 9x38x38

Tasarım Modeli: Şapka

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Kâğıt iplik, keçe yünü

Tasarımda Kullanılan Teknik: Kazazlıkta kullanılan 5’li,7’li ve 9’lu kordon/yassı şerit örme tekniği, tığ ile basit kroşe tekniği, tepme keçe tekniği ile rasta yapımı

Tasarım: Tasarımda kazazlık tekniklerinden kordon örme teknikleri kullanılmıştır. Bu kordon şeritler ile şapkanın tepe yüksekliği ile ayırım noktası oluşturulmuştur. Keçe yünden tepme keçe tekniği ile elde edilen rasta şeritler haline dönüştürülmüş ve geçmişte kullanılan ipek ve yün iplikler ile örülen kordonlar düşünülerek 5’li,7’li ve 9’lu kordon/yassı şerit örgüler örülmüştür. Şanlıurfa’da insanların sıcak havada korunmak için kullanmış oldukları iggal ve puşi düşünülerek şapka tasarlanmıştır. Ve yaz ismi verilmiştir. Şapkanın yapımında tığ ile basit kroşe tekniği kullanılarak eksiltme ve artırmalar yaparak şapka oluşturulmuştur. Ve kenar yüksekliğine oluşturulan 5’li ve 9’lu kordon /yassı şerit örgüler örülmüş uç kısmında rastalar salaş bırakılıp hareketlilik sağlanmıştır.

PAFTA 9

Görsel 100 Pafta 9'un uygulaması (Ağırmatlı, 2021)

3.9. TASARIM 9

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Ruha

Tarih:2021

Tasarım Boyutları: 10x44x44 cm

Tasarım Modeli: Şapka

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Kâğıt iplik, ipek hibri (puşi/şal), dikiş malzemeleri.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Kaytan örme tekniği, brit ve kroşe tekniği ve basit dikiş teknikleri.

Tasarım: Tasarımda kroşe ve brit teknikleri bir arada kullanılarak geniş kenarlı “S” kıvrımları bulunan bir şapka örülmüştür. Göbekli Tepe kalıntılarındaki taş yapılarda yer alan hayvan figürlerinde bulunan “S” kıvrım, hatlardaki yuvarlak döngüler düşünülmüş olup şapkada kıvrımlar tasarlanmıştır. Şapkanın kenar yüksekliğinde ve fiyonk detayında 5’li,7’li ve 9’lu kordon/yassı şerit örgüler ile kaytan örülüp kullanılmıştır. Ruha adı almasında yöre halkının geçmişte Şanlıurfa’ya Ruha/Rıha ismini verilmesinden ötürüdür.

PAFTA 10

Görsel 101 Pafta 10'un uygulaması (Ağırmalı, 2021)

3.10. TASARIM 10

Tasarım: Hanım Handan AĞIRMATLI

Tasarım İsmi: Hayat Bağı

Tarih:2021

Tasarım Boyutları: 15x21x147 cm

Tasarım Modeli: Kemer

Tasarımda Kullanılan Malzeme: Deri, renkli yün iplikler, deri ve dikiş malzemeleri.

Tasarımda Kullanılan Teknik: Altın/kor kaytanı (balıksırtı ajur) kaytan örme tekniği, deri dikim tekniği.

Tasarım: Tasarımda kazazlık tekniklerinden altın/kor kaytanı (balıksırtı ajur) yapım tekniği kullanılarak tasarlanmıştır. Yün iplikler ile örülen kaytanlar deri zemin üzerine deri dikim teknikleri ile monte edilmiş ve kemerin bağlantı noktalarında kordonlar ile bez ayağı dokuma teknikleri kullanılarak kemer tokası işlevi görmesi sağlanmıştır. Yaşamın döngüsü göz önüne alınarak ve kemerin toka yerine oluşturulan bağdan esinlenerek kemere hayat bağı ismi verilmiştir. Kullanılan renkler Şanlıurfa'da gün yüzüne çıkan mozaiklerdeki renk tonları göz önünde bulundurulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışma sonucunda Şanlıurfa'da iggal/egal yapımında geçmiş dönemlerde kullanımı yaygın olduğundan ötürü köylerde genellikle kadınlar tarafından yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. İggal/egal yapımında kullanılan iplikler Karacadağ bölgesinde genellikle koyun yünü iken, Harran bölgesinde daha çok deve yünü tercih edilmiştir. Bunun nedeni ise ham maddeye kolay ulaşımdan kaynaklanmaktadır. Karacadağ bölgesinde koyun üretimi deve üretiminden daha yaygındır. Harran bölgesinin ipek Yolu güzergâhında yer alması sonucunda kervanların uğrak noktaları olmuş ve aynı zamanda deve üretimi de yaygındır. Bu nedenlerden dolayı daha çok deve yünü kullanılmıştır.

İggal/egal yapımı yoğun olarak Siverek Karacadağ bölgesinde ve Harran ve çevre köylerde günümüzde de yapımı devam etmektedir. İncelemeler neticesinde bu bölgelerde kullanımını da yaygındır. Günümüzde kullanmaya devam eden kişilerin çoğunun Siverek Karacadağ bölgesi Harran bölgesi olduğu bulgularına rastlanmıştır.

Kadınların kofî/köfî başlıkta, erkeklerin ise omuz ve boyun şalı olarak kullandıkları Şanlıurfa'da sırmalı puşi (şegr) olarak bilinen dokuma örtü; geleneksel giyimin azalmasına bağlı talebin azalması ile dokuma ustaları bu örtüleri dokumayı terk etmişlerdir. Günümüzde sırmalı puşi dokumasını bilen hiçbir usta bulunmamaktadır. Sadece Şanlıurfalı çulha ustası geçmiş yıllarda folklor ekibinin talebi doğrultusunda denemeler yapmış olsa da eski orijinal sırmalı puşiyi dokuyamamıştır. Suriye'de yaşanan iç savaştan ötürü oradan temin edilen sırmalı puşilerde getirilememektedir. Sadece geçmiş dönemlerde kullanan kişilerin sandıklarında birkaç örneğe rastlanmıştır.

Kazazlık mesleğinde kazaz ustalarının elde edilen ürünler tek başına kullanılan bir ürün olmayıp bir süsleme tamamlayıcı materyal olması diğer sanatların tamamlayıcı unsuru olduğu için ayrı tutulmamasına neden olmuştur. Terzilerin diktiği kıyafetlerde şerit, kordon, düğme vb. ürünlerde kullanıldığı halde sadece terzilerin diktiği kıyafetin ön planda tutulması, dokumada kilim, heybe, yular, kemer, aba vb. ürünlerde saçak kısımlarında ve üzerinde süslemede kazazlık teknikleri ile kordon ve şeritler yapıp püsküller ile süslendiği halde bunların kazazlık olarak görülmeyip genel anlamda dokuma ürün olarak sayılıp genel bir ad alması, giyim kuşam

süslemede kullanılan aksesuarlarda kullanılan süsleme materyalleri olarak kullanılan saçak, püskül, düğme, boncuk, şerit, kaytan, kordon ve benzeri kazazlık tekniklerinin genel anlamda giyim süsleme unsurları adında genel bir başlıkta ele alınması gibi nedenler kazazlık sanatının tek başlık adı altında toplanmayıp diğer meslek ve sanat dallarının gölgesinde kalmasına neden olurken kayıt altına alınırken bu sanatın ayrı başlık adı altında alınmayıp diğer sanatlar içinde ele alınması kazazlık sanatı ile üretilmiş ürünleri bulmakta zorlanmaya neden olmuştur. Oysaki bu kazaz ustalarının üretildiği ürünler ayrı başlık adı altında geçmiş kayıtlarda yer bulmuş olsaydı geçmiş dönemden günümüze taşınması daha kolay olacaktı.

Şanlıurfa'da müzelere yapılan ziyaretlerde sadece 03.11.2021 tarihinde Şanlıurfa Kent Müzesi'nde yapılan incelemelerde bir tane kırk düğme yelek, bir tane keji/keje (kemer), iki tane yassı iggal/egal, bir tane top iggal/egal, kazazlık tekniklerinin kullanıldığı düğme detaylarının olduğu bir aba, kazazlık tekniği kordonlar ile yapılmış bir tane şalvar ipi bulunan envanterler tespit edilmiştir. Şanlıurfa'nın geniş bir geleneksel giyim kuşam kültürüne sahip olmasına rağmen kazazların ürettikleri giyim donatılarının etnografya müzesinde yer almaması, gelecek kuşakların yöresel giyimde kazazlık ürünlerin yerinin unutulmasına ve aktarımının sağlanmamasına neden olmuştur.

Yapılan incelemelerde kazazlık ürünleri nadiren de olsa müzelerde karşılaşılmıştır. Bu müzelerden 08.09.2020 tarihinde yapılan İstanbul Sadberk Hanım Müzesi ziyaretinde envanterinde yer alan balkan kıyafetlerinde kazazların örmüş olduğu düğme ve kaytanlar ve ayna süslemesinde püskül ve ajurlara rastlanılmıştır. Sadberk Hanım Müzesi müdürü zaza püskülü benzeri olan başlığın Güneydoğu bölgesine ait gelin başlığı olarak müze envanterine geçtiğini ifade etmiştir. Bu başlığın içinde yer alan iplikler ile yapılmış bu kadın baş donatısının Şanlıurfa'da kazaz ustalarının ürettiği zaza püskülü örneği ile benzer olduğu tespit edilmiştir. 18. ve 19. yüzyıl dönemine ait olan kadın giysilerinin yaka, kol, etek ucu ve düğmelerinde kazazlık teknikleri uygulandığı aynı şekilde o döneme ait kadın ayakkabılarının kenar ve uç süslemesinde kazazlık tekniklerinden kordon/yassı şerit örnekleri olduğu bilgileri tespit edilmiştir. Lakin müzede yer alan koleksiyonları zaman zaman bakıma alınmak üzere değiştiği için tüm örnekler incelenememiştir.

Araştırmalarda 13.01.2021 tarihinde Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri Ve Takıları Müzesi, Uluumay Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Feyza Uluumay Gökay ile gerçekleştirilen görüşmede müze koleksiyonunda yer alan Türkmen başlıklarını olarak müze envanterine kayıtlı başlıklarda zaza püskülü, Suruç top püskül, raht, iggal/egal, aba, at koşum takımları, keji/keje (kemer) vb. örneklerine rastlanılmış. Aynı şekilde Osmanlı döneminde üretilen birçok kıyafet ve başlıklarda kazazlık ürünü kaytan, kordon, düğme ve püsküllerin kullanıldığı birçok giyim donatısının yer aldığı bilgilerini paylaşmıştır.

08.03.2019 tarihinde Çankırı Müzesinde gerçekleştirilen ziyarette Çankırı geleneksel giyiminde başlıklarında raht ve zaza püskülüne benzer tarzda başlık süslemelerine rastlanmıştır. Aynı şekilde kazazlık işi düğmeler kıyafetlerde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

31.08.2020 tarihinde Ankara Etnografya Müzesi'nde yapılan incelemede seğmen kıyafetlerinin düğmeleri ve birkaç kaftanda ve erkek çocuk giysisinde örme düğme ve şeritlere rastlanılmıştır.

08.09.2020 tarihinde İstanbul Topkapı Müzesi'ne yapılan ziyarette müzedeki kıyafetlerde incelemek için yapmak için ziyaret gerçekleştirilmiş olsa da kıyafetlerin sergilendiği bölümde restorasyon çalışmaları sürdüğü için ziyarete kapalı olduğundan incelemeler gerçekleştirilememiştir.

Şanlıurfa kazazlık teknikleri yapım aşamaları ile ilgili herhangi bir kayıt olmadığı için bu çalışmada tekniklerin yapım aşamaları tek tek fotoğraf ve kayıt altına alınmış ve tüm teknikler bire bir araştırmacı tarafından farklı iplik ve materyaller ile denenmiştir.

Günümüzde Şanlıurfa'da geleneksel halk oyunları ekipleri tarafından bazı kazazlık ürünler kullanılmış olsa da geçmişte kullanılan birçok başlık ve giyim donatısının günümüzde kullanılmadığı saptanmıştır.

Oldukça popüler ve büyük bir geçmişe sahip olan moda olgusu kişilerin zevkleri, yaşam biçimleri, kültürel yapısı, inancı vb. olgular modayı olmuştur. Moda denilince ilk akla gelen salt giyinmek olmayıp bazen bir beğeni, farklı olma düşüncesi, bir kitleyi ortak tebaada buluşturma, bir mesaj veya anlam taşıma vb. birçok amaçları

taşımaktadır. Moda olgusu her ne kadar değişmiş olsa da yaşadığı kültürden beslenmektedir. Kültür her defasında değişen ve gelişen teknoloji ve trendler ile birlikte yeni bir moda oluşturup devam etmiştir. Dolayısı ile Şanlıurfa'da yaşam süren birçok medeniyetin izlerini günümüze kadar zengin ve kapsamlı bir şekilde geçmişten günümüze kadar taşıdığı sonucuna varılmıştır.

İncelenen ürünler, kullanım alanları ve teknikleri göz önüne alınarak moda ve tekstil alanında tasarımlarda kullanılan teknikler ile oluşturulacak olan yeni tasarımlarla çeşitli biçimlerde arzının gerçekleşebileceği anlaşılmıştır.

YAYINLAR

Makaleler	-
Bildiriler	Ağırmatl, H. Handan ve Begiç, H. Nurgöl (2019), Şanlıurfa Siverek'te Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Sporlarımızdan "At Yarışı, Cirit ve Deve Güreşi" Üzerine Bir Çalışma, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII. Kahramanmaraş, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi 16-18 Ekim 2019 Ağırmatl, H. Handan, (2020), Şanlıurfa'da Kemik Tarakçılık Sanatı, Uluslararası Türk Kültür Ve Sanatı Sempozyumu, 29-30 Ekim 2020, Begiç, H. Nurgöl ve Ağırmatl H. Handan, Şanlıurfa'da Unutulan Bir Gelenek: Kazazlık, Ufuk Üniversitesi 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 8-14 Şubat 2021 Begiç, H. Nurgöl ve Ağırmatl H. Handan,(2021),Lice'de Kaybolmakta Olan Geleneksel Bir Giyim Kuşam Unsuru: Zaza Püskülü, Uluslararası Ashab-ı Kehf ve Lice Sempozyumu, 26-28 Mayıs 2021. Begiç, H. Nurgöl ve Ağırmatl H. Handan, (2021),Diyarbakır Lice ve Kulp Çevresinde İpekböceği Yetiştiriciliği ve İpek Dokumacılığı Üzerine Bir İnceleme, Uluslararası Ashab-ı Kehf ve Lice Sempozyumu, 26-28 Mayıs 2021.
Kitap Bölümü	Begiç, H. Nurgöl ve Ağırmatl H. Handan,(2020),Elazığ Baskil Geleneksel Bez Dokuması, Hasan Kürüm, Korkmaz Şen, <i>Her Yönüyle Baskil</i>, s.479-494, İstanbul, Yıkılmazlar Basım Yay. Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti. Begiç, H. Nurgöl ve Ağırmatl H. Handan,(2020),Elazığ Çit Baskı Tekniğinin Baskil Bez Dokumasına Uygulanması

	Üzerine Bir Değerlendirme, <i>Her Yönüyle Baskıl</i>, Hasan Kürüm, Korkmaz Şen, s. 457-478, İstanbul, Yıkılmazlar Basım Yay. Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti. Ağırmalı H. Handan, (2020), Fine Arts, “Art of Bone Combs in Şanlıurfa”, Nurettin Güz, Bünyamin Ayhan, <i>International Turkish Culture And Art Symposium Proceedings Book</i>,s.104-121, Ankara, Ofset Basım Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
--	--

KAYNAKÇA

- Ağırmalı, H. H. ve Begiç, H. N. (2019). Şanlıurfa Siverek'te Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Sporlarımızdan "At Yarışı, Cirit Ve Deve Güreşi" Üzerine Bir Çalışma. *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII*. Kahramanmaraş: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Ve Kahramanmaraş Belediyesi Yayını.
- Akpınarlı, H.ve Başaran, F. N., Büyükyazıcı, M., Ertürk ve Y.P., Toz. (2012). *Şanlıurfa El Sanatları Ve Sözlü Kültür Malzemeleri*. Ankara: Şanlıurfa İli Kültür - Sanat Araştırmaları Vakfı (Şurkav).
- And, M. (1998). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*. İstanbul.
- Anonim (1760). Urfa'da Kazzaz Mehmed Çelebi b. Abdullah Vakfı, 39-41. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Kültür ve Tescil Dairesi Arşivi (VGMA).
- Anonim. (2006). Türk Dil Kurumu Sözlüğü.
- Arlı, M. (2003). Halk Müzeciliği ve El Sanatları. *Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Aslan, H. (2009). Kars, Ardahan ve Iğdır İllerinde Bulunan Geleneksel Kadın Takılarının Değerlendirilmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Atasoy, N., Denny, W. B., Mackie, L. W. ve Tezcan, H. (2001). *İpek Osmanlı Dokuma Sanatı*. İstanbul: TEB İletişim ve Yayıncılık.

- Ateşok, E. A. (2005). Babadağ Dokumacılığı ve İlçede Üretilen Düz Dokumaların Bazı Özellikleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aydemir, Y. (2001). Hâdî'nin Saray Şehrengizi. *İlmi Araştırmalar* (12), 31-56.
- Aygün, N. (2005). *Onsekizinci Yüzyılda Trabzon'da Ticaret*. Trabzon: Serander Yayınları Genel Yayın Dizisi: 22.
- Aytaç, Ç. (1982). *El Dokumacılığı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Baer, E. (1967). The Planet Children in Turkish Manuscripts”, III. International Congress of Turkish Art(Yayınlanmamış bildiri). Cambridge.
- Barışta, H. Ö. (1995). *Türk İşleme Sanatı Tarihi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Begic, H. N. (2014). Gelenekteki Değişim ve Keçecilik Sanatı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Begic, H. N. (2017). *Türk Keçecilik Sanatı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Begic, H. N. (2018). Yörük Kültürü Ve Zanaatları. D. Ertürk ve S. Şanlı, *Türk Kültüründe Keçe ve Deve Donatılarında Kullanımı* içinde (s. 61-76). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Berthier, A. (1983). *Vers L'Orient*. Paris.
- Bloch, E. (1914-1920). *Les Peintures des Manuscrits Orientaux de la Bibliotheque Nationale*. Paris.
- Büyükyazıcı, M. E. (2008). Trabzon İlinde Altın ve Gümüş İşlemciliği. Trabzon: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çetin, P. (1956). Etnografya Müzesindeki Bakır Eserler Üzerine Bir Araştırma. *Türk Etnografya Müzesi* (1), 101.
- Demir, E. (2019). Anadolu Kaynaklı Doğal Liflerle Takı Tasarımları. Çankırı: Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Deniz, B. (1998). *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yayılları (Kilim-Cicim-Zili)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Develioğlu, F. (1986). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Develioğlu, F. ve Büyükyazıcı, M. (2013). Uluslararası Geleneksel El Sanatı Ustaları Sempozyumu. *Kazaz Ustası Mahmut Özçay* (s. 395-403). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Elbaş, M. Kalpaklı, M., Öztürk, O. M, Türkiye'de Müzik Kültürü. İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Eronç, P. (1984). *Giyim Süsüleme Teknikleri (Orta Dereceli Kız Teknik Öğretim Okulları)*. İstanbul: Milli Eğitim.

Fazlıoğlu, İ. (1997). *Eskiçağda Dokuma*. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

Göre, Z. (2015). Kerimî'nin Edirne Şehrengizi. *Osmanlı Mirasları Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 17-41.

Göre, Z. (2015). Za'fi-i Gülşenî'nin Moton Şehrengizi. *Osmanlı Mirasları Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 41-57.

Gülümser, G. (1983). Türkiye'de İlkbahar ve Güz Üretimi Yapılan Bölgelerde Elde Edilen İpek Koza ve Liflerinin Bazı Önemli Teknolojik Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Hayır, K. (2021). Şehrengizlerde Bahsi Geçen XVI. ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Meslekleri. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 252-297.

Erişim adresi: <https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/ekonomi/trades.html>, 24.01.2020 tarihinde alındı

Erişim adresi : <https://m.facebook.com/media/set/?set=a.1724767281172619&s=12> , 12.02.2020 tarihinde alındı

Erişim adresi: <https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/yildiray-erdener/saz-kopuzdan-turemis-olamaz/1395/> ,04.04.2020 tarihinde alındı

Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/usak/gezilecekyer/usak-arkoloj-muzes> , 05.10.2020 tarihinde alındı.

Erişim adresi:

<https://www.facebook.com/groups/ahurfayasarbaya/boga/permalink/3739246379633958> ,26.09.2021 tarihinde alındı

İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, C: I*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnan, K. (2013). *17. Yüzyıl Ortalarında Trabzon'da Sosyal ve İktisadi Hayat*. Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları.

- Karaca, D. (2018). Zâtî'nin Edirne Şehrengizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 114-136.
- Karakeçili, F. (1997). Şanlıurfa Kültürü'nün Kadın ve Erkek Giyim Kuşamına Etkisi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karpu, O. (2011). Siverek Halk Oyunları. 42. Şanlıurfa: Siverek Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.
- Ozan Kaya F (2010). Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde yapılan bakırcılık sanatının incelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Dekoratif Sanatlar Eğitimi Bilim Dalı Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Kaya, F. ve Yazıcıoğlu, Y. (1992). *Lif Teknolojisi*. Ankara: Seçkin offset Matbaacılık.
- Kırımtayf, S. (1996). XV. VE XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Saray Sanatı Teşkilatı, (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: İtü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, F. (1997). *Osmanlı İmparatorluk Dönemi Türk Çocuk Giysileri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Koç, F. (1999). Türk Giyim-Kuşamında Kullanılan Süslemeler. *Erdem*(29), 397-404.
- Kökkılıç, Ö. (2010). Anadolu Medeniyetlerinde Takının Kullanılması. Marmara Üniversitesi.
- Köroğlu, G. (2004). *Anadolu Uygarlıklarında Takı*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Kurtoğlu, M. (2011). Ortaçağda Bir Şövalye: Urfalı .Joselin. *Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi*(10), 22.
- Kuşoğlu, M. Z. (2006). *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş. Yayınları.
- Kürkçüoğlu, A. C. ve Kürkçüoğlu, S. S. (2011). *Şanlıurfa Çarşıları-Hanları Ve El Sanatları*. Ankara: Şanlıurfa Belediyesi Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları.
- Lewis, R. (1973). *Osmanlı Türkiyesi'nde Gündelik Hayat: (Adetler ve Gelenekler)*. Çev. Mefküre Poroy. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Mangut, M. ve Karahan, N. (2006). *Tekstil Lifleri*. Ekin Kitapevi.
- Meriçboyu, Y. A. (2001). *Antikçağ'da Anadolu Takıları*. İstanbul: Akbank Yayınları.

- Ok, M. (2015). Tasarım Ve Süsleme Öğeleriyle Topkapı Sarayı Padişah Kaftanları. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 8(16), 83.
- Onuk, T. ve Akpınarlı, H. F. (1998). *Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ölmez, F. N. ve Etikan, S. (2014). Muğla Yöresi Heybe, Torba ve Çuval Dokumaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 56-81.
- Özönder, H. (1993). Konya Gazvezler Tekkesi. *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağan* (s. 339-356). içinde Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Özönder, H. (1999). Selçuklu, Beylik ve Osmanlı Dönemlerinde Konya'da Sanat Hayatı. H. Kapusuz içinde, *Dünden Bugüne Konya'nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi* (s. 157-184-202). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınevi.
- Peker, K. (1945). *İşte İktisadi Giresun ve Fındık*. Giresun: Yeşil Giresun Matbaası.
- Poroy, L. D. (1973). *Osmanlı Türkiyesi'nde Gündelik Hayat: (Adetler ve Gelenekler)*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Salman, B. (2007). Orta Euphrates Mozaikleri Işığında Edessa ve Samosata Mozaikleri. 76-77. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Salman, F. (2004). Bitlis Geleneksel Giysileri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 195.
- Segal, J. B. (2002). *Edessa (Urfa) Kutsal Şehir*. (A. Arslan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, T. D. (1995). *El Dokumacılığı ve Çarpına Dokuma*. Ankara: T.H.K. Basımevi.
- Stchoukine, İ. (1966). *La Peinture Turque D'après les Manuscrits Illustrés Ière partie de Süleyman Ière a Osman II*. Paris.
- Strainchamps, E., Maniates, M. R., Lang, P. H. ve Christopher, H. (1984). *"Laute" Music and Civilization: Essays in Honor of Paul Henry Lang*. NewYork: WW Norton ve Co.
- Sümerkan, M. R. (1998). *Trabzon Yöresi Geleneksel El Sanatları*. Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Sünger, İ. (2018). Geleneksel Urfa Giyim KUşamının En Eski Görsel kayıtları Edessa Mozaikleri. *ŞURKAV*, 38-43.

- Sünger, İ. (2019). TRT Belgesellerinde Urfa Duvak Giydirmeye Geleneği ve Şabaş Töreni. *ŞURKAV*, 40.
- Süpüren, G. M., ve Özdil, N. (2014). Özel Hayvansal Lifler. *Süpüren, M., Özdil, N., (Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, Tekstil Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 8(2), 30-47.
- Süslü, Ö. ve Urfahoğlu, N. (2012). Bir Osmanlı El Yazmasına Göre XVI. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Meslekler. 8. *ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Bildirileri*, (s. Cilt: 6, 2866-2869.). Ankara.
- Süslü, R. Ö. (1995). Histoire économique et sociale de l'Empire Ottoman et(1326-1960)", Collection Turcica, VIII, 269-286.
- Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi İl Müdürlüğü. (2005). Brifing Dosyası. 1. Şanlıurfa: Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi İl Müdürlüğü.
- Şemseddin, S. (1987). *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şen, F. M. (2002). Tâcîzâde Cafer Çelebi Dîvânı'nda XV. ve XVI. Yüzyıl Toplum Hayatı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, F. M. (2002). Tâcîzâde Cafer Çelebi Dîvânında XV. ve XVI. Yüzyıl Toplum Hayatı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- TDK. (1988). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük* (Cilt 2). Ankara.
- TDK. (2021). <https://sozluk.gov.tr/>. 24. 01. 2021 tarihinde alındı
- Terzi, M. (2007). Lidyalılardan Miras Kalan Zanaat: Kazazlık. *Karadeniz Meydan Dergisi*, 4.
- Tez, Z. (2016). *Meslekler Tarihi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- TUİK. (2020). Türkiye İstatistik Kurumu. Hayvancılık İstatistikleri: <https://biruni.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> 02. 09. 2020 tarihinde adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (2021). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkhan, M. S. (2003). Osmanlı Döneminde Konya. *Tarih ve Kültür Başkenti Konya* (s. 72). içinde Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Uğurlu, S. S. (2001). Klasik Osmanlı Dönemi (16.yy. ve 17.yy.) Saray Dokumalarının Motif Gelişimleri ve Kompozisyon Sistematiği. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Uğurlu, S. S. (2018). Geleneksel Tekstil Teknikleriyle Yeni Sanatsal Çalışmalar. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Eser Metni.

Uzunçarşılı, İ. H. (1986). Osmanlı Sarayında Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defterleri. *Belgeler*, s. 23-76.

Yaman, B. ve Akdemir, M. S. (2004). 1796 Tarihli Ehl-i hiref Defterlerine Göre Osmanlı Sarayı Sanatkarları. *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*(13).

Yazıcıoğlu, G. ve Gülümser, G. (1993). İpek ve Diğer Salgı Lifleri. (27), 1. İzmir: Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Ders Kitapları Yayını.

Yıldırım, T. ve Sipahi, T. (2006). Kabartma Vazolarında Müzik Tavsiyeleri. O.

Yılmaz, Ö. (2012). Tanzimat Döneminde Trabzon, Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Yusufoğlu, M. (1950). 287 Yıl Önceki Konya Esnafı. *Anıt*, 2 (17), 21-22.

Zâtî. (?). Şehr-engîz-i Edirne. (*Divanında*, v. 49a-51b), 3595. Beyazıt Umumi Kütüphanesi.

Zâtî. (?). Şehr-engîz-i Edirne. (*Mecmua kenarında*, v. 1a-8b), 322-339. Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi Ağâh Sırrı Levend Kitapları.

KAYNAK KİŞİLER

No	Adı- Soyadı	Doğum Yeri	Cinsi yeti	Öğrenim Durumu	Meslek	Görüşme Tarihi	Yaşı
KK.1	A. Cihat Kürkçüoğlu	Şanlıurfa	Erkek	Yar. Doç. Dr.	Emekli akademisyen	25.05.2020	73
KK.2	Ali Tezcanlar	Şanlıurfa	Erkek	Ortaöğretim	Kazaz/Tüccar	24.09.2020	65
KK.3	Aynzeliha Güngör	Şanlıurfa	Kadın	Okur/Yazar	Ev Hanımı	22.05.2021	70
KK.4	Ayşe Atilla	Siverek	Kadın	Okur/ yazar	Eski kazaz/Ev	16.09.2020	81

				değil	hanımı		
KK.5	Ayşe Sarıcan	Ankara	Kadın	Yüksek Lisans	Öğretmen	10.10.2020	38
KK.6	Fethi Suveren	Şanlıurfa	Erkek	Ortaöğretim	Eski kazaz Ustası	24.10.2020	79
KK.7	Hatice Feriha Akpınarlı	Şanlıurfa	Kadın	Prof. Dr.	Emekli akademisyen	19.08.2020	68
KK.8	Feyza Uluumay Gökalp	Bursa	Kadın	Lisans	Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı	13.01.2021	49
KK.9	Halime Karacadağ	Siverek	Kadın	Okur/ yazar değil	Eski kazaz/Ev hanımı	29.11.2020	68
KK.10	M. Emin Güngör	Şanlıurfa	Erkek	Ortaöğretim	Kazaz Ustası	2019-2021 (birçok tarihte)	79
KK.11	Mehmet Karakaş	Şanlıurfa	Erkek	İlköğretim	Çulha Dokuma Ustası	16.07.2021	61
KK.12	Necmi Karadağ	Şanlıurfa	Erkek	Lisans	Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Müzeler Müdürü	03.11.2020	58
KK.13	Nuran Atilla	Siverek	Kadın	Okur/yazar değil	Eski kazaz/Ev hanımı	16.09.2020	45
KK.14	Nuri Tezcanlar	Şanlıurfa	Erkek	Lise	Emekli Memur	24.09.2020	62
KK.15	S. Sabri Kürkçüoğlu	Şanlıurfa	Erkek	Yüksek Lisans	Akademisyen	28.05.2020	64

--	--	--	--	--	--	--	--

